

Załącznik nr 1 do
Uchwała nr 1/X/2016

Walnego Zebrania Członków
Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania
Dorzecza Zgłowiączki
z dnia 21.10.2016. r.

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2014 – 2020

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA DORZECZA ZGŁOWIĄCZKI

Choceń, grudzień 2015 r.

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ 1. CHARAKTERYSTYKA LGD JAKO JEDNOSTKI ODPOWIEDZIALNEJ ZA REALIZACJĘ LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU	4
ROZDZIAŁ 2. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	11
ROZDZIAŁ 3. DIAGNOZA - OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI	15
3.1. Definicja obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności przestrzennej.....	15
3.2. Wewnętrzna spójność historyczno-kulturowa	20
3.3. Ocena społeczno-gospodarcza obszaru	25
ROZDZIAŁ 4. ANALIZA SWOT DLA OBSZARU LGD OBJĘTEGO LSR WRAZ Z WNIOSKAMI WYNIKAJĄCYMI Z ANALIZY.....	45
ROZDZIAŁ 5. CELE I WSKAŹNIKI	52
ROZDZIAŁ 6. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	68
6.1. Zasady ustalania wysokości wsparcia:	69
6.2. Procedura przeprowadzania naborów i wyboru wniosków składanych przez podmioty inne niż LGD, finansowanych z PROW oraz RPO, realizowanych w trybie konkursowym.	69
6.3. Informacja na temat realizacji projektów grantowych.....	70
6.4. Informacja na temat realizacji operacji własnych	70
6.5. Określenie oraz zasady oceny innowacyjności na potrzeby kryteriów wyboru operacji	70
ROZDZIAŁ 7. PLAN DZIAŁANIA.....	72
ROZDZIAŁ 8. BUDŻET LSR	73
ROZDZIAŁ 9. PLAN KOMUNIKACJI STOWARZYSZENIA LGD DORZECZA ZGŁOWIĄCZKI	76
9.1. Cele ogólne działań informacyjno-promocyjnych	76
9.2. Cele szczegółowe działań informacyjno-promocyjnych	76
9.3. Działania komunikacyjne oraz odpowiadające im środki przekazu uwzględniające różnorodne rozwiązania komunikacyjne	77
9.4. Grupy docelowe	77
ROZDZIAŁ 10. ZINTEGROWANIE	79
ROZDZIAŁ 11. MONITORING I EWALUACJA.....	87
12.1. Cele przygotowanej procedury ewaluacji dla Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki.....	87
12.2. Podmioty prowadzące ewaluację:	87
12.3. Elementy podlegające procesowi ewaluacji i monitoringowi	88
ROZDZIAŁ 12. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO.....	91
ROZDZIAŁ 13. INNOWACYJNOŚĆ	93
13.1. Uzasadnienie podejścia innowacyjnego dla przedsięwzięć planowanych w ramach LSR....	93
13.2. Powiązanie zaproponowanych innowacyjnych rozwiązań z wykorzystaniem lokalnych zasobów	93
13.3. Innowacyjne, niestosowane wcześniej na danym obszarze rozwiązania w ramach realizowanych operacji	94

13.4. Możliwość stosowania zaprezentowanych innowacyjnych rozwiązań na innych obszarach.	94
---	----

ROZDZIAŁ 1. CHARAKTERYSTYKA LGD JAKO JEDNOSTKI ODPOWIEDZIALNEJ ZA REALIZACJĘ LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Nazwa LGD

Partnerstwo Lokalne pod nazwą Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki zawiązane przez przedstawicieli trzech sektorów z terenu gmin Baruchowo, Boniewo, Brześć Kujawski, Chocień, Chodecz, Fabianki, Izbica Kujawska, Kowal, Miasto Kowal, Lubień Kujawski, Lubanie, Lubraniec i Włocławek przyjęło osobowość prawną w formie Stowarzyszenia. Decyzję taką podjęto po wzajemnych konsultacjach i w trakcie prowadzonych spotkań informacyjnych z liderami społeczności lokalnej. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki, powstało na mocy przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 1989 roku, nr 20, poz. 104 z późn. zm.) i z tego tytułu posiada osobowość prawną.

Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym dnia 29 maja 2007 roku pod numerem 0000280962.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki spełnia szereg wymagań stawianych w procesie starania się o uzyskanie pomocy finansowej w zakresie realizacji LSR obszarów wiejskich. Zaliczyć do nich można m.in. niżej wymienione aspekty:

- Siedzibą Stowarzyszenia jest miejscowość Chocień, ulica Sikorskiego 12, 87-850 Chocień w powiecie włocławskim, województwo kujawsko-pomorskie;
- Grupa jest partnerstwem trójsektorowym składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego, społecznego i mieszkańców;
- Na poziomie decyzyjnym, ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji;
- Obszar Stowarzyszenia jest spójny i tworzy zwarty geograficzny obszar obejmuje 7 gmin wiejskich i 5 miejsko-wiejskich i gminę miejską
- Na obszarze obejmującym LSR działa wyłącznie jedna LGD;
- Na całym obszarze działania Stowarzyszenia LGD możliwa jest realizacja operacji w ramach funduszy PROW i RPO (EFS i EFRR)

Obszar Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki znajduje się w południowo-wschodniej części województwa kujawsko– pomorskiego, na obszarze historycznym zwanym Kujawami i Ziemią Dobrzyńską. Swoim zasięgiem obejmującały powiat włocławski tj. 13 jednostek samorządowych (w tym 437 wsi i 274 sołectwa), z których:

- gminą o statusie miejskim jest miasto Kowal;
- gminami o statusie miejsko–wiejskim są: Brześć Kujawski, Chodecz, Lubień Kujawski, Izbica Kujawska, Lubraniec;
- gmin wiejskimi są: Boniewo, Baruchowo, Chocień, Fabianki, Kowal, Lubanie, Włocławek.

Ogólna powierzchnia obszaru LGD wynosi 1474km², co stanowi 8,2% powierzchni województwa kujawsko–pomorskiego i 0,47% powierzchni Polski.

Rys. Mapa obszaru LSR

Największym miastem na obszarze jest Brześć Kujawski z liczbą ludności 4 728 osób, pozostałe miasta to: Kowal (3 538 mieszkańców), Lubraniec (3 160 mieszkańców), Izbica Kujawska (2 762 mieszkańców), Lubień Kujawski (1 401 mieszkańców). Wszystkie miejscowości na terenie LGD posiadają mniej niż 5 tys. mieszkańców. Z racji niewielkiej odległości od miasta Włocławek, na terenie obszaru, w gminie Fabianki, Włocławek, Brześć Kujawski uwidaczniają się procesy suburbanizacyjne. Dokładne dane na temat powierzchni w rozbiciu na poszczególne gminy przedstawia poniższa tabela

Tab. Gminy o statusie miejsko-wiejskim

Lp.	Nazwa gminy	Powierzchnia w km ²	Liczba mieszkańców w osobach
1	Brześć Kujawski	150	11 598
2	Chodecz	122	6206
3	Izbica Kujawska	132	7873
4	Lubień Kujawski	151	7538
5	Lubraniec	148	9804

Źródło: GUS, 31.12.2013

Tab. Gminy o statusie wiejskim

Lp.	Nazwa gminy	Powierzchnia w km ²	Liczba mieszkańców w osobach
1	Baruchowo	105	3559
2	Boniewo	78	3508
3	Choceń	100	8073
4	Fabianki	76	9687
5	Kowal	115	3963
6	Lubanie	69	4646
7	Włocławek	220	6927

Źródło: GUS, 31.12.2013

Tab. Gminy o statucie miejskim

Lp.	Nazwa gminy	Powierzchnia w km ²	Liczba mieszkańców w osobach
1	Kowal	5	3538

Źródło: GUS, 31.12.2013

Położenie geograficzne obszaru LGD jest bardzo korzystne, leży on w ścisłym centrum Polski oraz otacza swoim obszarem miasto Włocławek – potencjalny rynek zbytu produktów i odbioru usług. Położenie w centrum Polski, przy trasie krajowej północ-południe stwarza dobre warunki dla lokalizacji w tym miejscu firm produkcyjnych lub centrów logistycznych, które mogą w znaczący sposób przyczynić się do rozwoju gospodarczego. Autostrada A1 biegnąca z północy na południe Polski, również pływa na atrakcyjność gospodarczą obszaru. Ze względów turystycznych lokalizacja w centrum Polski i na trasie dwóch głównych szlaków komunikacyjnych kraju jest również bardzo korzystna. Sprzyja ona, bowiem promocji regionu oraz znacznie poszerza grono potencjalnych odbiorców usług turystycznych.

Opis procesu tworzenia partnerstwa

Stowarzyszenie działając w duchu partnerstwa i otwartości na nowych członków, na początku 2008 r. poszerzyło swój skład o trzy kolejne gminy: Fabianki, Lubanie i Włocławek. W 2015 roku do stowarzyszenia dołączyły trzy kolejne gminy : Baruchowo, Kowal i Miasto Kowal. Terenem działania stowarzyszenia jest zatem obecnie obszar 13gmin: Baruchowo, Boniewo, Brześć Kujawski, Choceń,

Chodecz, Fabianki, Izbica Kujawska, Kowal, Miasto Kowal, Lubień Kujawski, Lubanie, Lubraniec i Włocławek. Jest to dowód na otwarty charakter organizacji oraz chęć nawiązywania nowych kontaktów, włączania do podjętej inicjatywy nowych partnerów. Mamy nadzieję, iż prezentowana przez naszą LGD otwartość, nieustanne zapraszanie do współpracy nowych podmiotów i osób wydatnie wpłynie na posiadany przez nas potencjał, zwiększy rozmach podejmowanych przez nas działań i przyczyni się finalnie do poprawy jakości życia oraz atrakcyjności obszaru LGD.

LGD posiada duże doświadczenie w zakresie wdrażania projektów zarówno z PROW, POKL jak i PO RYBY. W lipcu 2009 roku podpisaliśmy umowę na realizację LSR na kwotę 11 079 587,62 zł.

W ramach PO RYBY LGD realizowało trzy projekty: dwa w ramach osi III i jeden w ramach osi IV (w 2011 nastąpiło podpisanie umowy na LSROR na kwotę 15 186 488,17 zł). Z POKL zrealizowano 10 projektów.

Struktura LGD

W chwili obecnej, skład Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki stanowi **136 członków zwyczajnych**, reprezentujących sektory: **publiczny, społeczny, gospodarczy i mieszkańcy**. **Wszystkie gminy, których obszar jest objęty LSR są jej członkami.**

Tab. Struktura reprezentatywności poszczególnych sektorów w ogólnej liczbie (136) członków LGD

L.p.	Nazwa sektora	Ilość członków reprezentujących dany sektor	Udział poszczególnych sektorów
1	Społeczny	65	47,79%
2	Gospodarczy	18	13,24%
	mieszkaniec	17	12,50%
3	Publiczny	36	26,47 %
Razem		136	-

Członków zwyczajnych przyjmuje w drodze uchwały Zarząd Stowarzyszenia na podstawie pisemnej deklaracji.

Członkami Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki zgodnie ze statutem mogą być osoby **fizyczne i prawne**. Członkiem zwyczajnym może być osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych i niepozbawiona praw publicznych, zamieszkała w jednej z wymienionych gmin: Baruchowo, Boniewo, Brześć Kujawski, Chocień, Chodecz, Fabianki, Izbica Kujawska, Kowal, miasto Kowal, Lubień Kujawski, Lubanie, Lubraniec, Włocławek, która złoży deklarację członkowską oraz wystawiony na piśmie list referencyjny od co najmniej dwóch członków Stowarzyszenia. Członkiem zwyczajnym stowarzyszenia może być również osoba fizyczna zamieszkała poza terenem wymienionych gmin, dokumentująca się odpowiednimi kwalifikacjami i doświadczeniem zawodowym, która utożsamia się z działalnością

stowarzyszenia oraz aktywnie uczestniczy w pracach nad rozwojem gmin. Osoba fizyczna, reprezentująca osobę prawną, nie może być jednocześnie członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia. Ponadto członkiem zwyczajnym może być osoba prawna, w szczególności każda z wymienionych gmin jak również partner gospodarczy, społeczny w tym organizacje pozarządowe oraz inne osoby prawne działające aktywnie na rzecz rozwoju obszaru działania Stowarzyszenia, które utożsamiają się z celami działania Stowarzyszenia z wyłączeniem województw. Nabycie i utrata członkostwa następuje w drodze uchwały przyjętej zwykłą większością głosów Zarządu Stowarzyszenia.

Skład organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym, posiadającym bardzo istotne znaczenie dla sprawnego i efektywnego działania LGD jest Rada. Rada jest organem decyzyjnym, składającym się z nie więcej niż 15 członków. Kadencja Rady wynosi cztery lata. Zgodnie z §21 Statutu, na etapie podejmowania decyzji Rady, ani władze publiczne, określone zgodnie z przepisami krajowymi, ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu. Skład Rady ma charakter zróżnicowany, bowiem obejmuje przedstawicieli sektora społecznego, gospodarczego, publicznego i mieszkańców wszystkich gmin będących członkami LGD. Wszelkie zmiany dotyczące składu Rady oraz powoływania nowych członków podejmuje Walne Zgromadzenie LGD poprzez głosowanie jawne.

Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju oraz ustalanie kwoty wsparcia. Rada jest organem o kluczowym znaczeniu dla sprawnego działania LGD, bowiem decyduje o wyborze projektów, które dzięki dofinansowaniu będą wdrażane na obszarze LGD, realizując tym samym przejęte przez lokalną społeczność kierunki rozwojowe.

Członek Rady nie może być zatrudniony w biurze LGD. Ustalanie liczby członków Rady, a także ich wybór i odwołanie leży w gestii Walnego Zebrania Członków LGD, podejmującego decyzję bezwzględną większością głosów, przy obecności co najmniej 1/3 członków uprawnionych do głosowania **Statut LGD zawiera między innymi zapis zakazujący łączenia funkcji w organie decyzyjnym z funkcjami w organie zarządczym lub kontrolnym LGD.**

Tab. Dane członków organu decyzyjnego - Rady LGD

L.p.	Imię i Nazwisko	Nazwa reprezentowanej gminy	Sektor, którego przedstawicielem jest członek organu decyzyjnego
1	Agnieszka Świątkowska	Chocień	publiczny
2	Adam Ciesielski	Boniewo	publiczny
3	Anna Molewska	Chodecz	gospodarczy
4	Ewa Adamczewska	Izbica Kujawska	gospodarczy
5	Paweł JanuszMałas	Brześć Kujawski	publiczny
6	Krzysztof Wrzesiński	Lubraniec	publiczny
7	Patryk Wasielewski	Lubień Kujawski	społeczny
8	Seweryn Hołtyn	Lubanie	mieszkaniec
9	Jadwiga Błaszkiwicz	Fabianki	gospodarczy

10	Irena Muszyńska	Włocławek	społeczny
11	Sławomir Terpiński	Baruchowo	społeczny
12	Zbigniew Piotrkowski	Kowal	mieszkaniec
13	Zdzisław Szadkowski	Miasto Kowal	gospodarczy
14	Mirosław Piotr Wojtczak	Choceń	gospodarczy

Tab. Struktura członków organu decyzyjnego - Rady LGD ze względu na sektor jaki reprezentują

L.p.	Nazwa sektora	Ilość członków reprezentujących dany sektor	Udział poszczególnych sektorów w Radzie
1	Publiczny	4	28,57%
2	Gospodarczy	5	35,71%
3	Społeczny	3	21,43%
4	Mieszkaniec	2	14,29%
Razem		14	-

Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji oraz opisem głównych kwestii, które będą w nich zawarte:

Najważniejszym dokumentem wewnętrznym regulującym strukturę LGD oraz w przejrzysty i obiektywny sposób określającym procedury jej funkcjonowania i podejmowania decyzji jest Statut. Statut zatwierdzany jest przez Walne Zgromadzenie Członków LGD uchwałą. Zawiera on tryb powoływania, kompetencje, strukturę organizacyjną oraz rozdział zadań pomiędzy poszczególne organy LGD. Władze Stowarzyszenia, pomiędzy którymi rozdzielone są funkcje to: Walne Zebranie Członków – najwyższa władza Stowarzyszenia, Zarząd – organ zarządczy, Komisja Rewizyjna – organ nadzorczy, Rada – organ decyzyjny, do którego wyłącznej kompetencji należy wybór operacji, ustalanie kwoty wsparcia, które mają być realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju. Kolejnymi dokumentami są regulamin pracy biura, który zawiera zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia dyrektora biura, zakres obowiązków dyrektora Biura, godziny pracy biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, zasady świadczenia doradztwa oraz opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa. Polityka bezpieczeństwa wraz z załącznikami i Instrukcja Zarządzania Systemem Informatycznym, które określają zasady udostępniania danych osobowych i przetwarzania danych osobowych. Polityka rachunkowości zawiera ogólne zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych, metod wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego, sposobu prowadzenia ksiąg rachunkowych w tym zakładowy plan kont i opis systemu przetwarzania danych oraz ochronie danych w jednostce. Powyższe dokumenty są zatwierdzane przez Zarząd Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki Uchwałą.

Dokumentem, który reguluje pracę Rady jest Regulamin Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki. Regulamin zatwierdzany jest przez Walne Zgromadzenie Członków LGD uchwałą Regulamin zawiera szczegółowe procedury funkcjonowania Rady, określa prawa i obowiązki jej członków oraz przewodniczącego, a także szczegółowe zasady przygotowywania i organizacji posiedzeń. Przepisy regulaminu określają przejrzyste, demokratyczne oraz jawne zasady głosowania i podejmowania decyzji, szczegółowe rozwiązania wyłączania członka Rady od udziału w dokonywaniu wyboru operacji w

razie zaistnienia okoliczności mogących wywołać wątpliwości, co do jego bezstronności, a także procedury składania wniosków i zapytań., szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, zasady protokołowania posiedzeń oraz zasady wynagradzania członków. Przejrzystość i jawność podejmowania decyzji zapewniona jest m.in. poprzez zastosowanie do głosowania kart wymogów formalnych, kart oceny zgodności operacji z LSR i kart oceny operacji według kryteriów LGD, które będą dostępne do powszechnego wglądu na stronie internetowej LGD. Jednocześnie kryteria zawarte w kartach były przedmiotem konsultacji na etapie konstrukcji przedmiotowych kart.

Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Przejrzystość i jawność podejmowania decyzji zapewnia również zobowiązanie do podawania do publicznej wiadomości-zamieszczania na stronie LGD, protokołów z posiedzeń Rady dotyczących oceny i wyboru operacji. Protokoły te zawierają w szczególności informację o włączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy. Przejrzystość i jasność podejmowanych decyzji zapewnia również prowadzenie przez biuro LGD Rejestru interesów członków Rady.

ROZDZIAŁ 2. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Niniejsza Lokalna Strategia Rozwoju jest dokumentem przygotowywanym dla lokalnej społeczności, zrzeszającej mieszkańców aż trzynastu gmin, działających łącznie w ramach Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania Dorzecza Zgłowiączki. Pomimo wielowiekowego sąsiedztwa, wspólnoty historycznej i kulturowej naszych gmin, istnieje wiele dostrzegalnych różnic gospodarczych i społecznych, które czynią wyjątkową każdą z gmin, a które determinują specyficzne oczekiwania wyrażane przez ich reprezentantów. Oczekiwania te należy uwzględnić w całościowej strategii dla naszego LGD, co oznacza z jednej strony potrzebę ich precyzyjnego zdefiniowania, z drugiej konieczność wypracowania wspólnych rozwiązań, mogących pogodzić często rozbieżne koncepcje rozwoju lokalnego. Efektem końcowym ma być wypracowanie takiego planu działań, który w największym stopniu uwzględnia oczekiwania każdej z istotnych grup społecznych oraz każdej z Gmin.

Z tego względu Lokalna Strategia Rozwoju jest dokumentem przygotowywanym z jednej strony dla lokalnej społeczności, ale z drugiej przy bardzo aktywnym jej udziale. Udział ten został osiągnięty poprzez zaangażowanie przedstawicieli każdej z gmin, w ramach realizowanego planu działań przygotowawczych, mających zapewnić partycypację grup w kształtowaniu niniejszej strategii już na etapie prac koncepcyjnych. Działania te podzielone zostały na kilka etapów: diagnozy, definiowania celów, poszukiwania rozwiązań, formułowania odpowiednio dobranych wskaźników oraz etap identyfikacji grup docelowych, do których skierowania jest niniejsza strategia:

1. Spotkania otwarte dla mieszkańców Gmin

W okresie od sierpnia 2015 r. do października 2015 r. Biuro LGD przygotowując strategię rozwoju, zaplanowało, przygotowało i przeprowadziło cykl konsultacji społecznych z mieszkańcami gmin. Konsultacje miały charakter spotkania otwartego i były przeprowadzone w formie dyskusji. Celem spotkania było przeprowadzenie diagnozy problemów, analizy słabych i mocnych stron obszaru, szans i zagrożeń oraz określenie celów LSR. W spotkaniach wzięło łącznie blisko 300 osób – w tym przedstawiciele stowarzyszeń, przedsiębiorcy, mieszkańcy, sołtysi oraz przedstawiciele władz samorządowych.

Uczestnicy spotkania wypełniali również ankietę skierowaną do mieszkańców obszaru Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki. Przede wszystkim jednak podczas spotkania mieszkańcy wypowiadali się na temat swoich oczekiwań w zakresie poprawy warunków życia czy prowadzenia działalności gospodarczej.

Podczas spotkań mieszkańcy informowali prowadzących, jakie działania powinny być podejmowane w zakresie rewitalizacji miejscowości, powstawania nowych miejsc pracy, rozwoju przedsiębiorczości, czy nawet animacji życia społecznego zarówno dla osób starszych, młodzieży jak i dzieci. Wielokrotnie powtarzały się głosy mieszkańców, wskazujące, że dziedzictwo kulturalne, historyczne i turystyczne Regionu powinno być traktowane, jako fundament LSR, z którego powinny wynikać działania wspierające rozwój

turystyki tj. promocja, powstawanie miejsc rekreacji, ścieżek, dbałość o dziedzictwo kulturowe oraz tworzenie kompleksowej oferty turystycznej.

2. Badania ankietowe

Przed rozpoczęciem spotkań z mieszkańcami, na podstawie udostępnionych materiałów oraz wywiadu bezpośredniego wśród mieszkańców, dokonano wstępnej analizy kierunków i skutków działań podejmowanych w latach ubiegłych przez władze lokalne oraz identyfikacji obszarów, w których potencjalne potrzeby podjęcia działań są obecnie największe. Na tej podstawie przygotowano ankietę, skierowaną do mieszkańców, a zawierającą szereg pytań na temat sytuacji w każdej z Gmin.

Ankieta przeprowadzana była anonimowo i zawierała pytania o podstawowe dane demograficzne i społeczne (takie jak wiek, płeć, sytuacja zawodowa etc.), umożliwiające określenie przekroju społecznego ankietowanych, nie pozwalające jednak na ich bezpośrednią identyfikację. Przygotowano również wiele pytań zamkniętych, pozwalających ustalić gradację ważności potrzeb oraz poziom satysfakcji z obecnej sytuacji. W ankiecie umieszczono również pytania wielokrotnego wyboru, bazujące na dokonanej wcześniej ocenie sytuacji w różnych obszarach życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego. Badanie ankietowe realizowane było dwutorowo:

- **w wersji papierowej** - podczas spotkań z mieszkańcami połączonymi z dyskusją na temat obecnej sytuacji i planów na najbliższe lata, która to forma okazała się najbardziej efektywna i przyniosła ogromną ilość informacji.

- **elektronicznie** - poprzez umieszczenie odnośnika na stronie internetowej Lokalnej Grupy Działania, wraz z umieszczeniem informacji o badaniu, połączonej z prośbą o jak najszerszy udział mieszkańców w przeprowadzonym badaniu.

W toku realizacji tego etapu uzyskano blisko 300 ankiet, dających obszerny materiał do diagnozy sytuacji w gminach, widzianej oczami mieszkańców stowarzyszonych gmin.:

Jedno z pierwszych pytań pokazało, że aż 95% ankietowanych zna lub słyszała o Stowarzyszeniu LGD Dorzecza Zgłowiączki, przy czym tylko 18% ankietowanych korzystało dotychczas ze wsparcia, jakie LGD oferuje mieszkańcom.

Na pytanie, które inicjatywy/projekty kojarzą się mieszkańcom działalnością LGD Dorzecza Zgłowiączki, co dziesiąty ankietowanych wskazywał imprezy plenerowe i wydarzenia kulturalne, organizację szkoleń oraz wsparcie udzielane przez LGD rybakom. W dalszej kolejności zwracano uwagę na działania promocyjne stowarzyszenia oraz wsparcie udzielane organizacjom pozarządowym. Zgodnie z przypuszczeniami, większość ankietowanych czerpała informacje o działaniu LGD z Internetu (37%), oraz

ulotek i informacji prasowych (27% ankietowanych), przy czym dokładnie, co czwarty ankietowany informacje posiadał dzięki bezpośredniemu kontaktowi z biurem LGD.

Ważnym czynnikiem diagnozy aktualnej sytuacji były pytania dotyczące subiektywnych ocen mieszkańców w zakresie stanu infrastruktury technicznej i społecznej oraz sytuacji gospodarczej. Respondenci mieli możliwość zaznaczenia ocen poszczególnych obszarów w skali 1-5, gdzie „1” oznacza ocenę bardzo słabą, „5” bardzo dobrą.

W odpowiedzi na pytanie dotyczące stanu infrastruktury technicznej na terenie objętym działalnością LGD, przeważały oceny słabe lub najwyżej średnie, przy czym najwyżej oceniono dostępność infrastruktury telefonicznej (średnia ocen 3,81 pkt.) i wodociągowej (3,64 pkt.). zdecydowanie najgorzej oceniono dostęp do gazu sieciowego (1,49 pkt.) oraz dostępność ścieżek rowerowych (2,02).

Na pytanie o opinie na temat infrastruktury społecznej oraz dostępność i jakość usług społecznych na terenie objętym działalnością LGD, ankietowani wskazywali na przyzwoity dostęp do zasobów bibliotek (średnia ocen 3,6 pkt.). Infrastruktura edukacyjna i jej jakość, infrastruktura rekreacyjna, oraz dostępność żłobków i przedszkoli otrzymały oceny w granicach 3,20 – 3,25. W odpowiedziach na powyższe pytanie ujawniła się natomiast słabość infrastruktury turystycznej (2,55 pkt.) i kulturalnej (2,66 pkt) gmin Stowarzyszonych w LGD Dorzecza Zgłowiączki.

Odpowiedzi ankietowanych na pytanie o ocenę sytuacji gospodarczej wskazały na istnienie problemów na rynku pracy wśród mieszkańców stowarzyszonych gmin, zdefiniowane m.in. jako niewielkie możliwości znalezienia zatrudnienia (średnia ocen sytuacji to 1,89 pkt.). Respondenci wskazali też wprost na problem wysokiego poziomu bezrobocia (ocena sytuacji 2,1 pkt.) oraz słabość instrumentów wsparcia dla osób bezrobotnych (2,12 pkt.). W tej części ankiety relatywnie najlepiej, chociaż nadal średnio, oceniana była atrakcyjność inwestycyjna obszaru LGD (2,84 pkt.) oraz współpraca samorządów i przedsiębiorców.

W odpowiedzi na pytanie o ocenę oferty rekreacyjno-turystycznej (rajdy rowerowe, rajdy piesze, turnieje sportowe, zorganizowane biegi, zawody nordicwalking, sływy kajakowe i inne) największa liczba ankietowanych wskazała odpowiedź „od czasu do czasu coś się dzieje, ale zbyt rzadko” (46% odpowiedzi ankietowanych).

W kolejnym pytaniu jako główne bariery rozwoju obszaru działania LGD Dorzecza Zgłowiączki wskazano brak miejsc pracy (12% respondentów), niski poziom dochodów mieszkańców (10,2% respondentów) oraz niedostatecznie rozwinięta infrastrukturę turystyczną (9,7% respondentów).

W konsekwencji, na pytanie o obszary, jakie powinny być objęte wsparciem w perspektywie finansowej 2014 – 2020, największa liczba ankietowanych zaznaczyła wsparcie przedsiębiorczości (10,9% ankietowanych), zagospodarowanie przestrzeni publicznej, w tym rewitalizacja (10,7% ankietowanych),

rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej (10,0% ankietowanych) oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego (9,8%).

W podsumowaniu, ankietowani określili swoje potrzeby w zakresie wsparcia, oczekiwanego przez mieszkańców przy ubieganiu się o środki unijne. Zdecydowanie największą liczbę wskazań zaznaczono przy pozycji pomocy w wypełnianiu wniosków i załączników o dofinansowanie (36% ankietowanych) oraz bezpośredniego indywidualnego doradztwa (30% ankietowanych). Wsparcia w postaci specjalistycznych szkoleń oczekuje 22% ankietowanych, natomiast tylko 12% mieszkańców oczekuje liderowania i koordynowania w ramach podobnych projektów.

Pełne dane uzyskane podczas przeprowadzania ankiety zostały uwzględnione w analizie SWOT oraz podczas procesu wyznaczania celów

3. Punkt konsultacyjny

Podczas tworzenia strategii w ramach konsultacji społecznych należy również wspomnieć o punkcie konsultacyjno-informacyjnym działającym na obszarze LGD. Dzięki działalności punktu wszyscy zainteresowani mieszkańcy mogli uzyskać szersze informacje związane z tematyką LSR. Konsultanci zachęcali również ludność do brania czynnego udziału w procesie budowania strategii poprzez uczestnictwo w badaniach ankietowych, a także udzielali informacji na temat korzyści płynących dla gmin i mieszkańców z realizacji strategii.

Kolejnym ważnym elementem wykorzystanym podczas przygotowywania LSR była strona internetowa LGD www.kujawiaki.pl która powstała w 2007 roku i odegrała istotną rolę w procesie budowania pierwszej strategii. Dzięki temu innowacyjnemu przedsięwzięciu wszyscy mieszkańcy mogli za pośrednictwem Internetu pogłębiać swoją wiedzę związaną z tematyką LSR oraz możliwościami rozwoju i poprawy warunków życia wynikających z jej wdrożenia. Na stronie można było znaleźć każdorazowo podsumowania spotkań konsultacyjnych realizowanych na potrzeby przygotowywanej strategii. Ponadto strona ta zawierała zakładkę dotyczącą konsultacji społecznych, gdzie mieszkańcy mogli wypowiedzieć swoje zdanie na tematy związane z budowaniem LSR poprzez wypełnienie ankiety.

ROZDZIAŁ 3. DIAGNOZA - OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI

3.1. Definicja obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności przestrzennej

LGD zlokalizowane jest na obszarze trzynastu gmin regionu Kujawy województwa kujawsko-pomorskiego o podobnych uwarunkowaniach, spójnych pod względem przestrzennym, geograficznym, przyrodniczym, historycznym, kulturowym i społeczno-gospodarczym. Gminy tworzące LGD położone są na terenie jednego powiatu (włocławskiego), co rzutuje na spójność tego obszaru, wyrażaną m.in. poprzez wspólnie realizowaną politykę rozwoju lokalnego, wspólne przedsięwzięcia inwestycyjne, społeczne, itd. Obszar LGD znajduje się w jednym obrysie, co dodatkowo uwypukla jego spójność. Otoczenie terenu LSR stanowią gminy wchodzące w skład trzech województw, zróżnicowane pod względem społecznym, gospodarczym, kulturowym, geograficznym oraz pod względem polityki regionalnej i lokalnej. Kwestie te wyróżniają obszar LGD od terenów sąsiadujących, stanowiąc jednocześnie o wyjątkowości i spójności terenu objętego LSR. Warunki te stwarzają możliwość wykreowania mocnego i spójnego wizerunku obszaru LGD, który będzie wyznacznikiem jego odmienności i podstawą dla budowania pozycji konkurencyjnej oraz rozwoju.

Dokładne dane na temat powierzchni w rozbiciu na poszczególne gminy przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 1. Powierzchnia poszczególnych gmin tworzących LGD.

Jednostka terytorialna	Rodzaj gminy	Powierzchnia	
		ogółem w km ²	udział procentowy
Kowal	miejska	5	0,33%
Baruchowo	wiejska	107	7,26%
Boniewo	wiejska	78	5,30%
Brześć Kujawski	miejsko-wiejska	151	10,25%
Chocień	wiejska	100	6,79%
Chodecz	miejsko-wiejska	122	8,28%
Fabianki	wiejska	76	5,16%
Izbica Kujawska	miejsko-wiejska	132	8,96%
Kowal	wiejska	115	7,81%
Lubanie	wiejska	68	4,62%
Lubień Kujawski	miejsko-wiejska	151	10,25%
Lubraniec	miejsko-wiejska	148	10,05%
Włocławek	wiejska	220	14,94%
	Razem	1473	100%

Źródło stat.gov.pl dane 2013r.

Położenie geograficzne obszaru LGD jest bardzo korzystne ze względu na fakt, iż leży on w ścisłym centrum Polski oraz otacza swoim obszarem miasto Włocławek – potencjalny rynek zbytu produktów i odbioru usług. Położenie w centrum Polski, przy trasie krajowej północ-południe stwarza dobre warunki dla lokalizacji w tym miejscu firm produkcyjnych lub centrów logistycznych, które mogą w znaczący sposób przyczynić się do rozwoju gospodarczego. Autostrada A1 biegnąca z północy na południe Polski, może również znacząco podnieść atrakcyjność tego obszaru. Ze względów turystycznych lokalizacja w centrum

Polski i na trasie dwóch głównych szlaków komunikacyjnych kraju jest również bardzo korzystna. Sprzyja ona, bowiem promocji regionu oraz znacznie poszerza grono potencjalnych odbiorców usług turystycznych. Kolejnym atutem obszaru realizacji LSR jest obecność w bezpośrednim otoczeniu terytorium dużego miasta, jakim jest Włocławek. Stwarza to dobre warunki do rozwoju firm oraz obszaru LGD jako dostawcy produktów, usług oraz terenów rekreacyjno-wypoczynkowych dla mieszkańców Włocławka. Kolejną możliwością rozwoju gospodarczego obszaru objętego LSR jest przyciągnięcie firm i zakładów działających we Włocławku na tereny poza miastem, w celu obniżenia kosztów działania oraz pozyskania znacznych środków finansowych z odsprzedaży terenów w mieście.

Uwarunkowania przyrodnicze

Obszar LGD znajduje się w zasięgu ostatniego zlodowacenia skandynawskiego. W czasie epoki lodowcowej powstały zasadnicze rysy rzeźby terenu i z tego okresu pochodzą powierzchniowe utwory geologiczne. Po ustąpieniu lądolodu powierzchnia terenu była modelowana przez wody płynące i wiatr. Rzeźba terenu wykazuje tu zatem cechy typowego krajobrazu młodoglacjalnego. Tereny LGD, charakteryzują się malowniczym krajobrazem, na którym oprócz rzeki Zgłowiączki i jej dopływów znajdują się liczne, choć niewielkie, jeziora bądź stawy. Krajobraz i ukształtowanie powierzchni wszystkich gmin podkreśla ich wiejski charakter, który może urzekać swym pięknem i spokojem. Właśnie dzięki tym walorom tereny te mogą być znakomitym miejscem wypoczynku dla ludności miejskiej oraz przyjezdnych turystów chcących zasmakować spokojnego życia na wsi.

Klimat

Charakteryzowany obszar znajduje się w strefie klimatu umiarkowanego ciepłego, przejściowego od klimatu oceanicznego Europy Zachodniej do kontynentalnego Europy Wschodniej i Azji, w zasięgu różnorodnych mas atmosferycznych: morskich i kontynentalnych, polarnych, podzwrotnikowych i arktycznych. Stąd wynika duża zmienność pogody zarówno z roku na rok, jak i z dnia na dzień. Klimat tej części Kujaw, jest stosunkowo ciepły i suchy oraz charakteryzuje się najniższymi w Polsce opadami rocznymi (poniżej 500 mm) wynikającymi z braku wzniesień i położeniem w „cieniu opadowym”. Liczba dni z przymrozkami wynosi 100-110 dni, zalegania pokrywy śnieżnej od 50 do 80 dni, a długość okresu wegetacyjnego wynosi 210-220 dni.

Gleby

Obszar działalności LGD zalegają gleby strefowe, które związane są z określonym typem warunków klimatyczno-roślinnych. Należą do nich gleby brunatnoziemne i bielicoziemne. Występują także gleby śród strefowe jak czarne ziemie. Gleby brunatno ziemne reprezentowane są przez dwa typy gleb - gleby brunatne i gleby płowe.

Gleby brunatne koncentrują się głównie na Wysoczyźnie Dobrzyńskiej w pasie między Włocławkiem a Dobrzyniem i na Wysoczyźnie Kujawskiej w okolicach Pojezierza Chodeckiego. Ukształtowały się one z zasobnych w składniki pokarmowe glin morenowych oraz utworów pyłowych.

Gleby płowe dominują w obrębie płaskiej Wysoczyzny Kujawskiej ciągnące się szerokim pasmem od Aleksandrowa Kujawskiego po Pojezierze Chodeckie. Wykształciły się z piasków gliniastych lub glin lekkich zalegających płytko na glinach średnich. Poziom próchniczny ma grubość ok. 30 cm.

Czarne ziemie są trzecim pod względem udziału typem gleb na Wysoczyźnie Kujawskiej. Występują głównie w paśmie od Brześcia Kujawskiego i Radziejowa po Inowrocław. Noszą nazwę czarnych ziem kujawskich, które powstały w wyniku akumulacji materii organicznej w warunkach dużego uwilgocenia poziomów powierzchniowych. Grubość poziomu próchnicznego dochodzi do 50 cm.

Gleby bielicoziemne powstały z eolicznych luźnych lub słabogliniastych piasków. Są to głównie gleby leśne występujące w Kotlinie Włocławskiej.

Należy zaznaczyć, że gleby na terenie powiatu ziemskiego włocławskiego charakteryzują się zróżnicowaną wartością użytkową o czym świadczy różny ich udział w poszczególnych typach, rodzajach i klasach bonitacyjnych.

Bogactwa naturalne

Głównymi surowcami mineralnymi występującymi na terenie obszaru LGD są: sól kuchenna, węgiel brunatny, wapień i margle, żwir, piasek i pospółka. Udokumentowane złoża węgla brunatnego występują w okolicach Brześcia Kujawskiego i Lubrańca. Żwir, piasek, pospółka to udokumentowane złoża kopalin naturalnych, które występują w dolinie Wisły - Skoki i Dąb Mały k/Włocławka, piaski kwarcowe potrzebne do produkcji silikatów, cegły wapienno-piaskowej występują w okolicy Lubat gm. Baruchowo (jednak ze względu na położenie na terenie Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego złoża piasków kwarcowych nie może obecnie być eksploatowane).

Kredy jeziorne, której złoża jest eksploatowane i wykorzystywane jest jako wapno nawozowe w rolnictwie. Główne złoża tego surowca występują w rejonie wsi Kaniewo gm. Boniewo. Warstwa kredy jeziornej o miąższości 1 - 6 m znajduje się pod przykryciem 0,5 - 2,0 m.

Torf - którego największe zasoby występują w obrębie rozległego torfowiska niskiego położonego na obszarze gminy Brześć Kujawski dla celów leczniczych jako borowina. Jego zasoby szacowane są na 150 tys. m³. Wszystkie kopaliny wydobywane są ze złóż metodą odkrywkową.

Wody mineralne o mineralizacji ogólnej ponad 1 g/litr są bardzo cennym zasobem naturalnym powiatu. Są to solanki i wody siarczanowe związane z formacją solonośną. Niektóre z nich mają podwyższoną temperaturę (cieplice). Właściwości lecznicze tych wód wykorzystywane są w uzdrowisku Wieniec Zdrój.

Lesistość

Lasy na terenie obszaru LGD rozmieszczone są bardzo nierównomiernie, co jest konsekwencją zróżnicowania glebowego. Największy zwarty kompleks leśny występuje w północno-wschodniej części powiatu na piaszczystych terasach doliny Wisły. Wysoczyzny morenowe powiatu włocławskiego, a szczególnie Równina Kujawska, są prawie bezleśne.

Łączna powierzchnia lasów na obszarze powiatu zajmuje 26.763 ha co stanowi 18,2%, co jest wartością niższą niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego która wynosi 22,3%. Lesistość w poszczególnych gminach powiatu jest bardzo zróżnicowana i kształtuje się od 48,8% w gminie Włocławek do 1,9% w gminie Chocień. W strukturze własnościowej większość lasów to lasy państwowe, znajdujące się w Zarządzie Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu, Łodzi, Poznaniu.

Zasoby wodne

Obszar LGD niemal w całości położony jest w dorzeczu Wisły. Tylko niewielka jego południowo-zachodnia część należy do dorzecza Odry poprzez rzekę Noteć biorącą swój początek ze zlewni Jeziora Przedeckiego skąd poprzez jeziora Modzerowskie i Długie wody swoje kieruje do jeziora Gopło.

W całości na terenie powiatu położone są rzeki: Chodeczka, Lubieńka, Rakutówka, Ruda i Zuzanka.

- **Chodeczka** - początek bierze z zabagnionego jeziora na południe od jeziora Kromszewickiego. Rzeka o długości 33,5 km przepływa przez jeziora: Kromszewickie, Chodeckie, Lubienieckie, Szczytnowskie, Borzymowskie i Krukowskie, by ujść do Zgłowiączki w gminie Lubraniec.

- **Lubieńka** - początek bierze z mokradła położonego na wschód od Jeziora Lubieńskiego. W okolicach Łagiewnik z prawego brzegu przyjmuje wody i rzeki Rakutówki, której długość wynosi 37,4 km i odwadnia znaczną część Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego. Długość rzeki Lubieńki wynosi 42,5 km, a powierzchnia dorzecza obejmuje 499,4 km². W podwłocławskich lasach wpada ona do rzeki Zgłowiączki.

- **Chełmiczanka** –o długości 28,5 km bezpośrednio wpadająca do Wisły, a biorąca początek w powiecie lipnowskim. Jest prawym dopływem Wisły.

- **Zgłowiączka** – zbierająca wody rzek Chodeczki, Lubieńki i kanału Bachorza. Długość rzeki wynosi 79 km. Za początek tej rzeki uznany jest kanał Głuszyński mający swe źródła w okolicy wsi Płowce powiat radziejowski. Powierzchnia jej zlewni obejmuje prawie cały powiat włocławski wynosi 1.495 km². Rzeka Zgłowiączka oraz jeziora zlokalizowane na obszarze objętym LSR po odpowiednim zagospodarowaniu, stworzeniu infrastruktury, wykreowaniu usług i promocji mogą być jednym z silniejszych „magnesów” przyciągających turystów. Przykładem turystycznego wykorzystania rzeki Zgłowiączki są organizowane, na razie w małej skali, spływy kajakowe. Rzeka Zgłowiączka daje możliwość podróżowania kajakami przez około 55 km. Jest to dystans, który pozwala organizować weekendowe spływy dla turystów z Włocławka, jak i całej Polski. Możliwe jest więc powiązanie spływów kajakowych z

działalnością agroturystyczną, stadninami koni, przewodnictwem wiejskim, gastronomią, produktami lokalnymi oraz innymi atrakcjami zlokalizowanymi na obszarze objętym LSR. Aby wykorzystać drzemiący w obszarze LGD potencjał i istniejące szanse należy jednak odpowiednio przygotować teren oraz mieszkańców i instytucje. Trzeba zbudować i zmodernizować szeroko rozumianą infrastrukturę turystyczną, której zasadniczo brakuje, zaktywizować mieszkańców do otwierania działalności, wskazać im, jakie są możliwości, wesprzeć ich w tym zakresie oraz finalnie wypromować, aby przyciągnąć turystów oraz innych odbiorców produktów i usług z obszaru LGD.

Zanieczyszczenie środowiska

W granicach LGD nie występują żadne duże emitory zanieczyszczeń, co ma związek z typowo rolniczym, wiejskim charakterem obszaru oraz przeważającą handlowo-usługową funkcją miast z tego terenu. Zagrożenia środowiska wynikają z braku rozwiązań gospodarki ściekowej w niektórych gminach LGD, spływu zanieczyszczeń do wód powierzchniowych z pól, ścieków z gospodarstw domowych oraz dzikich wysypisk śmieci. Wody jezior kwalifikują się do III klasy czystości lub są pozaklasowe, zaś wody rzek zakwalifikowano do IV i V klasy czystości. W powietrzu atmosferycznym główne zanieczyszczenia to gazy i pyły pochodzące z procesów energetycznego spalania z kotłowni, palenisk domowych oraz spaliny samochodowe. Z uwagi na duże znaczenie zasobów przyrodniczych dla dalszego rozwoju obszaru LGD szczególnego znaczenia nabierają kwestie ochrony środowiska oraz wykorzystania energii odnawialnej. Konieczne w tym zakresie jest pełne rozeznanie możliwości i uwarunkowań, jakie są niezbędne dla zwiększenia wykorzystania energii odnawialnej na obszarze LGD.

Ochrona środowiska

Na terenie LGD znajduje się kilka cennych obiektów objętych ochroną prawną. Największym obiektem jest Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy utworzony w 1979 r. Położony jest w obrębie Kotliny Płockiej. Powierzchnia Parku wynosi 38.950 ha, z czego 12.200 ha znajduje się na terenie LGD, w gminie Włocławek. Na terenie Parku występuje ponad 40 jezior. Jezioro Rakutowskie wpisane jest do rejestrów międzynarodowych jako obszar cenny dla ptaków wodno-błotnych. Ponad 60% Parku zajmują lasy z dominacją borów sosnowych i borów mieszanych. Szacuje się, że na terenie Parku występuje 800 gatunków roślin, z których 180 to gatunki rzadkie w skali regionu, około 50 objętych jest ochroną prawną. Obszar Parku należy do sieci NATURA 2000 - Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków.

Na terenie LGD położonych jest pięć rezerwatów przyrody. Wszystkie wymienione rezerваты przyrody znajdują się w gminie Włocławek, są to: Dębice – rezerwat leśny, Gościąż – rezerwat geomorfologiczny, Jazy- rezerwat faunistyczny, Kulin – rezerwat florystyczny i leny, oraz Wójtowski Grąd - rezerwat leśny.

Na terenie LGD występują również obszary chronionego krajobrazu. Największym jest obszar pod nazwą Jezioro Modzerowskie o powierzchni 1 508 ha w gminie Izbica Kujawska. Na terenie gmin Fabianki i

Lubanie, należących do LGD, znajduje się Obszar Chronionego Krajobrazu Niziny Ciechocińskiej, który obejmuje ochronę wód. Ponadto w gminie Brześć Kujawski znajduje się pomnik przyrody „Dąb Siostry Amelii”, rosnący w sąsiedztwie doliny rzeki Zgłowiączki.

Wyżej wymienione tereny objęte ochroną stanowią znaczące walory przyrodnicze obszaru LGD, które w połączeniu z niżej opisywanymi walorami historycznymi i kulturowymi istotnie predysponują obszar działania do rozwoju turystyki i rekreacji.

3.2. Wewnętrzna spójność historyczno-kulturowa

Historia obszaru LGD

Obszar LGD położony jest w obrębie regionu etnograficznego Kujawy, a ludność zaliczana jest do grupy etnicznej Kujawiacy. Kujawy to historyczna dzielnica Polski, położona między Wisłą a Notecią (Kwieciszewicą), Notecią i Krówką (dopływem Brdy). Według Oskara Kolberga Kujawy nazywane były krajem mlekiem i miodem płynącym.

Kilka tysięcy lat temu napływ ludności na te tereny spowodowany był urodzajem ziemi, która od swej barwy nazywana jest czarnoziemem bagiennym. Właśnie takich gleb, zawierających mnóstwo substancji organicznych i mineralnych potrzebnych do prawidłowego wzrostu roślin jest tutaj najwięcej. Nazwa wywodzona jest przez uczonych raz to od wiatru północnego - "kujawa" (Wójcicki, Oskar Kolberg), raz od "wydmy piaszczystej" (Brueckner) gdzie "kui" oznacza wicher, choć można byłoby nazwę Kujawy wysnuć od "kui" - wicher, wiatr północny i "jawa" - jawić się, pojawiać.

Kujawy zostały najwcześniej włączone do państwa Polan. Nazwa Kujawy pojawiła się po raz pierwszy w tzw. Bulli Gnieźnieńskiej z 1136 roku. Wyodrębnienie się Kujaw jako osobnej dzielnicy nastąpiło w 1194 roku, za czasów Bolesława, syna Mieszka Starego. W XIII wieku na Kujawach istniało 9 gmin miejskich na prawie niemieckim. Częste walki na tych terenach krzyżaków hamowały rozwój tych ziem. W latach 1332–43 Kujawy były w posiadaniu Krzyżaków, zaś w 1364 roku całkowicie zostały wcielone do Królestwa Polskiego zakończyło się pomyślnie w 1364 roku. W XV–XVIII wieku Kujawy dzieliły się na województwa inowrocławskie i brzeskie kujawskie, które miały wspólny sejmik w Radziejowie. W roku 1772 część północna Kujaw została zagarnięta przez Prusy, zaś w 1793 roku pozostała część. W latach 1807–1815 Kujawy znalazły się w granicach Księstwa Warszawskiego, następnie większa część Kujaw z Bydgoszczą, Inowrocławiem i Kruszwicą została włączona do ponownie Prus, pozostała część z Radziejowem i Włocławkiem - do Królestwa Polskiego. W 1918 roku Kujawy ostatecznie wcielone zostały do terytorium Polski. Od 1999 roku zdecydowanie większa część tego obszaru znajduje się na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Opis dziedzictwa kulturowego oraz zabytków obszaru LGD

Kujawiacy to grupa etniczna charakteryzująca się m.in. określonymi strojami - odzież i strój ludowy na Kujawach ma cechy właściwe dla szlachty i burżuazji. Posiada wiele tradycji, z których część przetrwała

do dziś; najważniejsze związane są z takimi świętami jak: Zapusty, Popielec, Wielkanoc, Zielone Świąta, Boże Ciało i Boże Narodzenie. Swoje tradycje mają też obrzędy rodzinne: śluby i wesela oraz żniwa. Na Kujawach, w skład których wchodzi niewątpliwie obszar objęty LSR, z różnymi obrzędami, porami dnia i świętami były związane różne posiłki. Najbardziej charakterystyczny posiłek, który jedzono codziennie na śniadanie, to żur z ziemniakami albo zalewajka mleczna zwana również muską. Z potrawami tymi najczęściej jedzono pieczony suchy chleb. Do przyrządzenia żuru niezbędny był zaczyn, który przygotowano kilka dni wcześniej. Obecnie obserwujemy swoisty renesans kujawskiej kultury i twórczości ludowej. Wyraża się ona wszechstronnym sięganiem do dawnych tradycji, zwyczajów i wierzeń. Widoczne jest to m.in. w obecności na terenie LGD kilkunastu ludowych artystów m.in. malarzy jak p. Henryk Domagała z Kłóbki, p. Dorota Maciejewska z Izbicy Kujawskiej, p. Jan Graczkowski z Izbicy Kujawskiej, poetów np. p. Bohdan Lisowski z Kłóbki, p. Zofia Chwiałkowska-Markowska z Izbicy Kujawskiej, p. Renata Kubicka-Grzybowska z Naczachowic, p. Rafał Wojasiński z Łanięt, hafciarek np. panie Tadej, Stępowska, Skonecka, Zielińska z Lubienia Kujawskiego i inni oraz folklorystycznych zespołów muzycznych.

Kultywowanie i rozpowszechnianie wszystkich wspomnianych tradycji na obszarze objętym LSR może być jednym z elementów rozwoju społecznego mieszkańców LGD i przyczynić się w istotny sposób do wzrostu atrakcyjności turystycznej oraz gospodarczej regionu. Warto podkreślić, iż opisane powyżej tradycje są elementem wspólnym dla całości LGD i stanowią jego wyróżnik na tle województwa czy kraju. Bogata tradycja i kultura jest więc kolejnym atutem tego obszaru, i z tego względu powinna być kultywowana, rozwijana oraz zabezpieczona przed zapomnieniem.

Kujawy są krajem pełnym tajemnic i rzeczy dość niezwykłych. W regionie zachowało się kilkadziesiąt zabytków przeszłości – średniowieczne grodziska, architektura romańska z okresu pierwszych Piastów, ludowe budownictwo drewniane, kościoły gotyckie i drewniane kościoły parafialne, gotyckie zamki, ratusze staromiejskie, renesansowe nekropolie, siedziby szlacheckie, zespoły parkowo-pałacowe. Do najciekawszych obiektów kultury materialnej na terenie LGD należą:

- w gminie Boniewo znajdują się obiekty posiadające cechy parków, wyróżniające się unikalnymi gatunkami zespołów roślinnych oraz założeniami architektoniczno-przestrzennymi, takie jak: zespół parkowo-dworski w Boniewie, zespół parkowo-dworski w Otmianowie, zespół parkowo-dworski w Kaniewie, zespół parkowo-dworski w Osieczu Wielkim oraz zespół dworski w Mikołajkach.

- W gminie Brześć Kujawski znajduje się kilka zespołów parkowo-dworskich we wsiach Brzezie (w jego skład wchodzi: pałac murowany z 1873 r., oficyna murowana z końca XIX w. – „Wilsonówka”, oficyna murowana z końca XIX w., stróżówka z brama murowana z 1873 r., dwie stajnie murowane z końca IX w., dom buchaltera z końca XIX w., dom pisarza z końca XIX w., dwa czworaki z końca XIX w. oraz park pałacowy z 1889r.), Falborz, Miechowice, Popowiczki, Sokołowo i Wieniec (jedno z najbardziej okazałych założeń pałacowo-parkowych na terenie Kujaw) - wymagających jednak renowacji, która znacznie podniosłaby szanse wykorzystania ich w rozwoju turystycznych funkcji gminy. Inne ważne formy krajobrazu chronionego

to założenia kościelne, cmentarze, obiekty użyteczności publicznej, wykopaliska osady z okresu neolitu. Obiektami historycznymi i zabytkowymi może również poszczycić się samo miasto Brześć Kujawski. Należy tu przede wszystkim wymienić: zespół kościoła p.w. św. Bpa Stanisława z neogotyckim ołtarzem w kształcie tryptyku i późnogotycka płaskorzeźbą Pokłonu Trzech Króli, dawny zamek wybudowany w połowie XIV w. przez Kazimierza Wielkiego i rozbudowany przez Władysława Jagiełło, Zespół Klasztorny Dominikanów z XIV w., gotycki ratusz, dom przy ulicy Reymonta 26, remiza strażacka z ok. 1912 r., cmentarz rzymsko katolicki z połowy XIX w.

- W gminie Chocień ciekawostką są liczne ślady osadnictwa pradziejowego, średniowiecznego i nowożytnego oraz wczesnośredniowieczne grodziska w Bodzanówku i Choceniu. Na terenie gminy znajduje się 16 założeń dworsko-parkowych (we wsi Bodzanówek dwór murowany z połowy XIX w. rozbudowany ok. 1930 r., spichlerz z lat 1938-48 oraz pozostałości parku z końca XIX w., we wsi Chocień dwór murowany z ok. 1900 r., stróżówka z 1900 r., dom mieszkalny rządcy i służby dworskiej, dawne czworaki, spichlerz, obora, kurnik, chlewnia i park, we wsi Czerniewice: dwór murowany oraz park z końca XIX w., we wsi Jarantowice: dwór z ok. 1914 r., dawna stajnia koni cugowych ze spichrzem, oborą i wozownią, dawna stodoła z owczarnią, dawna stodoła ze stróżówką, stelmarnią i kuźnią oraz park z początku XX w. założony na bazie kompozycji z XVIII/XIX w., we wsi Krukowo: dwór z przełomu XIX/XX w. oraz pozostałości starodrzewu z dawnego założenia parkowego, we wsi Kuźnice dwór murowany z ok. 1900 r. z dawną rządówką, stajnią, spichrzem, kuźnią, garażem, kurnikiem, budynkiem gospodarczym ogrodnika, stodołą, czworakami i ośmiorakiem otoczone parkiem, we wsi Lutobórz park podworski z końca XIX w., we wsi Olganowo: dwór z 1920 r., obora, stajnia, spichlerz, chlewnia oraz park z I połowy XIX w., we wsi Siewiersk: dwór murowany z ok. 1920 r., we wsi Skibice: dwór z 1932 r., park z końca XIX w. oraz zabudowania gospodarcze, we wsi Szczytno: dwór z przełomu XIX/XX w. i park II połowy XIX w., w wsi Śmiałowice: dom rządcy, dawna obora, szopa do narzędzi oraz park z II połowy XIX w., we wsi Wichrowice: dwór oraz zachowany szczątkowo park z końca XIX w., we wsi Wilkowice: dwór z połowy XIX w., dawna stolarnia, obora, stodoła i park z połowy XIX w., we wsi Wilkowiczki Dwór z końca XIX w. oraz zachowany szczątkowo park z II połowy XIX w.). Gmina poszczycić się może też zabytkami techniki takimi jak: zespół cukrowni z 1914 r. ze sklepem kolonialnym tzw. „Orzełkiem” z 1914 r. oraz budynkiem piekarni z 1900 r. i młynem gospodarczym z ok. 1920 r. w Choceniu, zespołem dworca kolejowego z 1893 r., zespołem zakładu produkcyjnego z lat 1910-18, budynkiem mleczarni z ok. 1900 r., młynem elektrycznym z ok. 1900 r. oraz magazynem zbożowym z ok. 1900 r. w Czerniewicach, dawną krochmalnię z przełomu XIX/XX w. w Borzymiu. Warte uwagi są także aleje jesionowe wzdłuż dróg, cmentarze (m.in. poległych w czasie I wojny światowej) i kapliczki przydrożne.

- W gminie Chodecz i jej okolicach znajduje się wiele ciekawych zabytków, jak choćby unikatowy w skali kraju, późnobarokowy zespół sakralno-cmentarny w Chodczu, katakumby oraz kościół p.w. Św. Jakuba. Do obiektów wartościowych kulturowo należą także: zespół dworski we wsi Chodeczek z 1904 r. oraz grodzisko

„Dudała” w Kromszewicach. Ponadto w gminie warto zobaczyć młyn wodny w Rudzie Chodeckiej, wiatrak Koźlak oraz budynek byłej szkoły podstawowej w Nowinach.

- Gmina Izbica Kujawska znajduje się w obrębie Modzerowskiego Rejonu Turystycznego. W skład rejonu wchodzi obszar krajobrazu chronionego jeziora Modzerowskiego, które wraz z jeziorem Długim stanowią podstawowy walor krajobrazowo-przyrodniczy gminy i kanwę rozwoju turystyki. W mieście ważnymi zabytkami są: gotycki kościół p.w. Wniebowzięcia NMP wzniesiony w XV w., kościół ewangelicki zbudowany w latach 1907-1909 w stylu neogotyckim, synagoga zbudowana w latach 1880-1895 na miejscu starej drewnianej bożnicy, dawny dwór szlachecki wielokrotnie przebudowany oraz jedna z bram wjazdowych z XIX w. i pozostałości okazałego parku (w dworze tym mieszkała przez ok. 8 lat Tekla Krzyżanowska, późniejsza matka Fryderyka Chopina). Ponadto w okolicach Izbicy Kujawskiej znajdują się: w Modzerowie kościół z 1796 r., w Błennie kościół z II połowy XIX w., w Pustyni kaplica św. Floriana oraz dwa skupiska grobowców (obecnie rezerваты archeologiczne), w Wietrzychowicach i Sarnowie. Pojedyncze grobowce zachowały się we wsiach Gaj i Obałki.

- W gminie Lubień Kujawski warto zobaczyć: kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Jezusowego wybudowany w latach 1884-1886 z epitafiami właścicieli miasta i fundatorami kościoła oraz grodzisko w Dziankówku. Wśród ciekawostek turystycznych warto w gminie odwiedzić malowniczą wieś Kłóbka, w której znajduje się Skansen Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej oraz zabytkowy kościół św. Prokopa, cmentarz z kaplicą rzymsko-katolicką owiany legendami i grodzisko średniowieczne - kurhan w kształcie stożka. Ponadto znajduje się wiele zespołów parkowo-dworskich: w Dziankowie (zespół parkowy), w Gole (zespół parkowy), w Lubieniu Kujawskim (zespół parkowo-dworski z murowanym klasycystycznym dworem z łamanym dachem z końca XVIII w. oraz zachowanym drzewostanem), w Kamiennej (zespół parkowo-dworski składający się z dworu z oficyna z ok. 1810 r. w stylu dworowym, przebudowany w 1851 r. w otoczeniu parku), w Rutkowicach (zespół parkowo-dworski), a także parki podworskie w Rzeźewie i Wiktorowie. W granicach gminy znajdują się także miejsca pamięci ofiar II wojny światowej w Lubieniu Kujawskim, Kłóbce i Sławęcinnie.

- W gminie Lubraniec z przeszłości pozostały głównie zabytki architektury sakralnej: kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej z 1906 r. według projektu Tomasza Pajzderskiego, neogotycka kaplica cmentarna p. w. Świętej Anny wraz z kryptą grobową, krucyfiksem prymitywnym z XVIII-XIX w. i epitafiami kamiennymi, dawna synagoga żydowska z pierwszej połowy XIX w., wybudowana w stylu barokowym, drewniany kościół p.w. Świętej Trójcy wybudowany w 1790 r. w Dąbiu Kujawskim z licznymi cennymi zabytkami m.in. rzeźbiona grupa Ukrzyżowania, neogotycki murowany kościół p.w. św. Wojciecha z 1889 r. w Kłobi, kościół p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny z XV w. w Zgłowiączce. Turystów zainteresuje zapewne zespół pałacowy z 1827 r. w Lubrańcu (w jego skład wchodzi pałac późnoklasycystyczny, oficyna późnoklasycystyczna, park krajobrazowy z XIX w.), ruiny dworu z przełomu XVII i XVIII w. otoczone niewielkim parkiem w Dąbiu Kujawskim, pozostałości po zespole pałacowo-parkowym z początku XX w.

w Kazaniu, dwór murowany z końca XIX w. oraz drewniany młyn wodny z 1900 r. w Ossowie, dwór murowany z czworakami i budynkiem mieszkalnym z 1900 r. oraz park krajobrazowy w Redeczu Kalnym, dwór murowany z ok. 1890 r. w Sułkowie, założenia parkowe w Turowie, dwór murowany z końca XIX w. z zespołem folwarcznym w Żydowie oraz rezerwat archeologiczny w Sarnowie, gdzie odkryto cmentarzysko „Grobowców kujawskich”. Na terenie gminy znajdują się liczne miejsca pamięci m.in. „Pomnik ku czci poległych za wolną i niepodległą Polskę”, tablica upamiętniająca uczestników powstania styczniowego, Grób Nieznanego Żołnierza.

- W gminie Fabianki do najciekawszych obiektów należą zespół parkowo – dworski w Chełmicy i Nasiegniewie, park podworski z zabudowaniami folwarcznymi w miejscowości Szpetal Górny, dwór w Zarzeczewie Starym, zespół dworski w Zarzeczewie Nowym.

- W gminie Lubanie należy wspomnieć o takich zabytkach jak: zespół kościoła parafialnego w Lubaniu, archeologiczny zespół osadniczy w Stawcu, dwór na kopcu, zespół parkowo – dworski w Kaźmierzewie, zespół dworski w Ustroniu, cmentarz ewangelicki, wiejskie chałupy oraz stanowiska archeologiczne w Bodzi.

- W gminie Włocławek występują liczne zespoły parkowo - dworskie znajdujące się w Dębicach, Smólniku, Świętosławiu, Nowej Wsi, Wistce Królewskiej, Kruszynku, zagroda wiejska w miejscowości Skoki Duże.

- W gminie Baruchowo znajduje się Zespół Pałacowo-Zamkowy Sam dwór do pocz. lat 70 XX wieku pełnił funkcję szkoły podstawowej, a następnie klubu młodzieżowego. Od 1984r. umieszczono w nim Urząd Gminy. Dwór reprezentuje cechy stylowe neoklasycystyczne. Innym zabytkiem znajdującym się na terenie gminy kościół murowany neogotycki z 1881r. p.w. Świętej Trójcy w Kłótnie. Parafii Kłótno datowana jest na rok 1489. Pierwszy kościół drewniany zbudowany w 1666r. staraniem Stanisława Niemiry ówczesnego archidiacona włocławskiego, rozebrany w 1881r. Obecny kościół murowany z cegły, neogotycki orientowany wzniesiony w latach 1878 – 1881r. staraniem proboszcza M. Chlebowskiego, którego koszty pokrył Emilian Kretkowski. Remont kapitalny zewnętrzny przeprowadzony został w roku 1947, natomiast remont kapitalny wnętrza przeprowadzony został w latach 1959 – 1960.

- gmina Kowal- Jednym z nielicznych zachowanych na ziemi kujawskiej obiektów drewnianej architektury jest pochodzący z drugiej połowy XVIII wieku kościół pod wezwaniem św. Marka na Diabełku. W 1982 r. został on wpisany do rejestru zabytków. Niegdyś kościół św. Marka przypisywano przede wszystkim osadzie młyńskiej Diabełek, stąd zwyczajowe określenie świątyni. Innymi zabytkami jakie możemy znaleźć na terenie gminy są: Dworek w Unisławicach, powstał w II połowie XVIII wieku. Został odbudowany w stylu romantycznym w pierwszej połowie XIX wieku, na zachowanych piwnicach gotyku, dzwonnica zabytkowa, murowana, znajdująca się przy kościele pw. Św. Marii Magdaleny w Grabkowie, powstała w końcu XIX wieku, pałac w Więstawicach został wzniesiony w latach 1880-90, przebudowano go w 1910r. Pałac dwukondygnacyjny, murowany, kryty dachem z blachy cynkowej.

Z obszarem LGD związanych jest szereg interesujących wydarzeń historycznych, wątków kulturowych, obiektów architektury, jednak ich pełne przedstawienie w tym momencie byłoby bardzo trudne z uwagi na brak kompleksowych opracowań i analiz w tym zakresie. Starano się przedstawić najciekawsze z nich, jednak w celu zabezpieczenia ich przed zapomnieniem oraz odszukania wielu innych konieczne jest dołożenie starań do wykonania badań i analiz, które uwieczniłyby zasoby kulturowe oraz historię obszaru LGD. Wiele obiektów dziedzictwa kulturowego wymaga także dużych nakładów na renowację. Zadania te są konieczne do zrealizowania z uwagi na ogromny potencjał zasobów w kontekście wykorzystania dla rozwoju turystyki, rekreacji czy kultury.

Ze względu na występujące na terenach objętych LSR problemy zdegradowanej struktury przestrzennej oraz problem wykluczenia społecznego, podstawowym przedmiotem działań w ramach przedmiotowej strategii będzie rewitalizacja obszarów wiejskich. Przedsięwzięcia podejmowane w ramach działania przyczynią się do odbudowy więzi społecznych na obszarach problemowych i przywrócą ład przestrzenny. Dla skuteczności tych działań niezbędne są przedsięwzięcia ukierunkowane przede wszystkim na kompleksową rewitalizację zdegradowanych obszarów wiejskich. Główny nacisk należy położyć na podnoszenie wartości substancji wiejskich i nadawanie jej funkcji gospodarczych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, społecznych i kulturalnych, co wynika z lokalizacji na terenie objętym programem rewitalizacji. Aktywizacja skierowana będzie głównie na poprawę życia mieszkańców. Działania infrastrukturalne będą bezpośrednio przyczyniać się do rewitalizacji społeczno-gospodarczej miejscowości wiejskich oraz zmierzać do ożywienia społeczno-gospodarczego danego obszaru i poprawy warunków uczestnictwa osób zamieszkujących obszary problemowe w życiu społecznym i gospodarczym.

3.3. Ocena społeczno-gospodarcza obszaru

Charakterystyka ludności zamieszkującej obszar LSR

Obszar Lokalnej Grupy Działania zamieszkiwany jest przez 86 920osób. Gęstość zaludnienia wynosi 59 os/km², co w stosunku do województwa kujawsko-pomorskiego oraz całego kraju stanowi bardzo niewielki udział. Wynikać to z faktu, że znaczna część obszarów na terenie LGD wykorzystywanych jest rolniczo oraz istniejące miasta nie przekraczają 5 tys. mieszkańców (Brześć Kujawski 4 728os., Chodecz 1 893os., Izbica Kujawska 2 762os., Lubień Kujawski 1 401os., Lubraniec 3 160os., Kowal 3 538 os.). Ludność miejska stanowi zaledwie 20,11% ludności LGD, pozostałe 79,89% zamieszkuje obszary wiejskie, co świadczy o typowo wiejskim charakterze tego obszaru. Z terenu LGD najludniejsze są gminy Brześć Kujawski (11 598os.) i Lubraniec (9 804 os.). Najmniejszą liczbą mieszkańców charakteryzuje się gmina Boniewo (3 508os.). **Wszystkie miejscowości znajdujące się na terenie LGD są miejscowościami poniżej 5 tysięcy mieszkańców.**

Poniższa tabela prezentuje liczbę ludności w poszczególnych gminach obszaru funkcjonalnego LSR w latach 2014-2020.

Tabela nr 4. Liczba ludności w poszczególnych gminach obszaru funkcjonalnego LSR w latach 2014-2020.

Jednostka terytorialna	Ludność		
	ogółem	mężczyźni	kobiety
Kowal (miasto)	3 538	1 772	1 766
Baruchowo	3 559	1 778	1 781
Boniewo	3 508	1 750	1 758
Brześć Kujawski	11 598	5 619	5 979
Choceń	8 073	4 015	4 058
Chodecz	6 206	3 109	3 097
Fabianki	9 687	4 851	4 836
Izbica Kujawska	7 873	3 837	4 036
Kowal (gmina)	3 963	2 040	1 923
Lubanie	4 646	2 293	2 353
Lubień Kujawski	7 538	3 772	3 766
Lubraniec	9 804	4 797	5 007
Włocławek	6 927	3 488	3 439
Razem	86 920	43 121	43 799

Źródło: stat.gov.pl/dane 2013r.

Ze strukturami płci i wieku wiąże się zjawisko feminizacji społeczności gminy (wskaźnik feminizacji jest to liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn). W skali całego obszaru w zasadzie zachowane są proporcje płci, bowiem kobiet jest 43 799, tj. 50,39%, zaś mężczyzn 43 121, co stanowi 49,61%. Wskaźnik feminizacji wynosi na badanym obszarze 101,6 kobiety na 100 mężczyzn i jest bardzo korzystny.

Na całym obszarze LGD w 2013 roku odnotowano zawarcie 271 małżeństw, 484 urodzenia żywe oraz 603 zgonów. Przyrost naturalny dla analizowanego terenu był ujemny i wynosił -114. Szczegółowe zestawienie przedstawia tabela.

Tabela nr 5. Ruch naturalny ludności na obszarze LGD

Jednostka terytorialna	Małżeństwa	Urodzenia żywe	Zgony	Przyrost naturalny
Kowal (miasto)	16	26	51	-25
Baruchowo	23	22	35	-13
Boniewo	14	33	49	-16
Brześć Kujawski	22	34	61	-27
Choceń	33	71	83	-12
Chodecz	6	19	26	-7
Fabianki	47	81	62	19
Izbica Kujawska	18	32	35	-3
Kowal	16	21	45	-24
Lubanie	23	40	46	-6
Lubień Kujawski	8	13	11	2
Lubraniec	15	28	33	-5

Włocławek	30	64	66	-2
Razem	271	484	603	-119

Źródło: stat.gov.pl dane 2013r.

Ujemny przyrost naturalny jest niekorzystnym zjawiskiem występującym na terenie objętym LSR. Powoduje on wzrost wskaźnika obciążenia ludności wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym, starzenie się społeczeństwa, zamykanie szkół i przedszkoli w powodu małej ilości dzieci, zmniejszenie tempa rozwoju gospodarki.

Ważnym elementem charakteryzującym obszar LGD jest saldo migracji ludności, które w 2013 r. było ujemne i wynosiło -34 osoby. Szczegółowe dane na temat migracji w gminach obszaru LSR przedstawia tabela nr 6.

Tabela nr 6. Saldo migracji w gminach obszaru LSR w 2013r.

Jednostka terytorialna	Migracje wewnętrzne napływ			Migracje wewnętrzne odpływ			Saldo
	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	
Kowal(miasto)	25	18	43	10	21	31	12
Baruchowo	15	26	41	21	20	41	0
Boniewo	11	17	28	19	21	40	-12
Brześć Kujawski	68	84	152	92	72	164	-12
Chocień	46	47	93	40	61	101	-8
Chodecz	15	20	35	20	24	44	-9
Fabianki	97	89	186	53	83	136	50
Izbica Kujawska	28	32	60	35	33	68	-8
Kowal	25	32	57	33	23	56	1
Lubanie	5	12	17	22	32	54	-37
Lubień Kujawski	41	36	77	33	40	73	4
Lubraniec	28	46	74	36	62	98	-24
Włocławek	73	71	144	64	74	138	6
Razem	477	530	1 007	478	566	1 044	-37

Źródło: stat.gov.pl dane 2013

Największy napływ ludności odnotowała gmina Fabianki, ale także gmina Włocławek jak i Brześć Kujawski może poszczycić się wysoką liczbą osób napływowych w porównaniu do pozostałych gmin. Najmniej korzystne saldo migracji wystąpiło w gminie Lubanie, gdzie przy napływie 17 mieszkańców, odnotowano odpływ 54 osób. Patrząc na saldo migracji wszystkich gmin terenu objętego LSR jest ono ujemne, co niekorzystnie wpływa na rozwój powiatu poprzez spadek przyrostu naturalnego, wyludnienie, zmniejszenie ilości fachowców na danym terenie, starzenie się społeczeństwa.

W ostatnich latach w powiecie zauważalny jest wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym i produkcyjnym, spadła natomiast liczba osób w wieku przedprodukcyjnym. Podobna sytuacja ma miejsce w całym kraju na skutek postępującego procesu starzenia się społeczeństwa. Obserwuje się słabnięcie tempa przyrostu naturalnego, przy jednoczesnym wydłużeniu okresu przeciętnego trwania życia. Pociąga to za

sobą konsekwencje dla rynku pracy, szczególnie w kontekście wydłużenia aktywności zawodowej osób starszych. Ludność wg wieku i zdolności do pracy w tys. w powiecie włocławskim została zaprezentowana w tabeli nr 7.

Tabela 7. Ludność wg wieku i zdolności do pracy w tys. w powiecie włocławskim w 2013r.

Jednostka terytorialna	w wieku PRZED-produkcyjnym			w wieku produkcyjnym			w wieku PO-produkcyjnym		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
	liczba osób	liczba osób	liczba osób	liczba osób	liczba osób	liczba osób	liczba osób	liczba osób	liczba osób
Kowal(miasto)	560	299	261	2 400	1 302	1 098	578	171	407
Baruchowo	660	339	321	2 241	1 228	1 013	658	211	447
Boniewo	710	370	340	2 122	1 169	953	676	211	465
Brześć Kujawski	2 164	1 068	1 096	7 441	3 972	3 469	1 993	579	1 414
Chocień	1 540	785	755	5 128	2 770	2 358	1 405	460	945
Chodecz	1 073	575	498	4 006	2 187	1 819	1 127	347	780
Fabianki	1 946	1 015	931	6 416	3 413	3 003	1 325	423	902
Izbica Kujawska	1 602	771	831	4 948	2 656	2 292	1 323	410	913
Kowal	730	405	325	2 492	1 376	1 116	741	259	482
Lubanie	882	422	460	2 979	1 627	1 352	785	244	541
Lubień Kujawski	1 406	724	682	4 725	2 603	2 122	1 407	445	962
Lubraniec	1 769	875	894	6 134	3 330	2 804	1 901	592	1 309
Włocławek	1 380	716	664	4 516	2 440	2 076	1 031	332	699
Razem	16 422	8 364	8 058	55 548	30 073	25 475	14 950	4 684	10 266

Źródło: stat.gov.pl dane 2013

Wiek jest jednym z elementów wpływającym na przebieg procesów demograficznych. Z tego względu podział ludności na określone grupy wiekowe odgrywa pierwszoplanową rolę przy prowadzeniu wszelkich analiz demograficznych. Problemem obszaru objętego LSR jest przeciętny udział ludności w wieku produkcyjnym w stosunku do całej populacji (63,91%) i zmniejszający się udział ludności w grupie przedprodukcyjnej. Duża liczba osób w wieku produkcyjnym migruje w poszukiwaniu dobrze płatnej pracy. Sytuacja taka utrudnia procesy modernizacji w rolnictwie, a tworzenie nowych miejsc pracy jest jednym z ważniejszych problemów obszaru LGD. Doskonałym obrazem zmieniającej się struktury ludności wieku jest wskaźnik obciążenia demograficznego (tj. liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym), który wynosi na terenie objętym LSR 56,7 osoby. Wskaźnik taki wskazuje na problem z zastępowalnością pokoleń w kolejnych latach i wynikające z tego trudności ekonomiczne. Wskaźniki obciążenia demograficznego przedstawione zostały w tabeli nr 8.

Tabela 8. Wskaźnik obciążenia demograficznego w powiecie włocławskim w 2013r.

Jednostka terytorialna	Wskaźnik obciążenia demograficznego		
	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
Kowal(miasto)	47,4	103,2	24,1
Baruchowo	58,8	99,7	29,4
Boniewo	65,3	95,2	31,9
Brześć Kujawski	55,9	92,1	26,8
Choceń	57,4	91,2	27,4
Chodecz	54,9	105,0	28,1
Fabianki	51,0	68,1	20,7
Izbica Kujawska	59,1	82,6	26,7
Kowal	59,0	101,5	29,7
Lubanie	56,0	89,0	26,4
Lubień Kujawski	59,5	100,1	29,8
Lubraniec	59,8	107,5	31,0
Włocławek	53,4	74,7	22,8

Źródło: stat.gov.pl dane 2013r.

Istotnym dla diagnozy lokalnego rynku pracy jest dostrzeżenie jego gospodarczej specyfiki. Na obszarze powiatu włocławskiego przeważają tereny o charakterze rolniczym, więc podstawowym źródłem utrzymania ludności jest praca w rolnictwie.

Okres transformacji i przystosowywania gospodarki do struktur europejskich wpłynął w istotny sposób na przeobrażenia dokonujące się na terenach wiejskich. Likwidacja wielu zakładów pracy pozbawiła możliwości zarobkowania również ludność wiejską, powodując obciążenie rodzinnych gospodarstw rolnych nadmiarem siły roboczej oraz wzrost bezrobocia. Zjawisko to stało się impulsem do podejmowania działalności gospodarczej, ale nowo powstałe podmioty nie odtworzyły uprzedniej liczby miejsc pracy. Ważnym zadaniem jest zatem tworzenie nowych miejsc pracy w dziedzinach pozarolniczych.

Grupy defaworyzowane zdiagnozowane na terenie LGD

Młodzież (do lat 25)

Grupa defaworyzowana odnosi się do młodych ludzi znajdujących się w niekorzystnej sytuacji spowodowanej głównie czynnikami społeczno-ekonomicznymi, kulturowymi (ubóstwo, uzależnienie, niski poziom wykształcenia, niepełnosprawność). Młodzi ludzie nie są wówczas zdolni do pełnego uczestnictwa w życiu kulturalnym, gospodarczym i politycznym. Nie podejmują zwyczajowej i społecznie akceptowanej drogi życiowej. Dlatego młodzież taka zaliczana jest do jednej z grup defaworyzowanych jeśli chodzi o rynek pracy. Mimo, iż świeże umysły pełne nowych pomysłów i zapałem do pracy stanowią zalety młodych osób,

to z drugiej strony brak doświadczenia i obycia na rynku, często przekreśla szansę na znalezienie dobrej pracy. Najczęstszymi wymogami pracodawców, oferujących zatrudnienie są m.in. wyższe wykształcenie, znajomość co najmniej jednego języka obcego, biegła obsługa komputera oraz doświadczenie w branży, którego osoby uczące się lub absolwenci nie posiadają. Ponadto młode osoby niechętnie poddają się rygorom wymogów i procedur urzędów, stąd mała motywacja do rejestrowania się w Urzędach Pracy. Zwłaszcza gdy nie posiadają prawa do zasiłku. Młodzi ludzie mają trudności z podjęciem pracy nie tylko z powodu nieodpowiednich kwalifikacji. Również często brakuje im doświadczenia w szukaniu pracy i poruszaniu się w świecie instytucji społecznych. Ponadto w zdecydowanej większości młodzi ludzie nie rozumieją i nie doceniają znaczenia umiejętności społecznych takich jak komunikatywność, autoprezentacja, przygotowanie się i prowadzenie rozmowy kwalifikacyjnej, rozeznanie potrzeb pracodawcy podczas szukania, pozyskiwania i utrzymania zatrudnienia.

Dużym problemem jest również usamodzielnianie się wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz wychowanków rodzin zastępczych. Przeszkodą są nie tylko niewystarczające kwalifikacje oraz wiedza o rynku pracy, ale także zbyt niska motywacja do działania, wcześniejsze negatywne doświadczenia, brak dostatecznego kontaktu ze środowiskami pozytywnych oddziaływań.

Dużą część młodych osób bezrobotnych stanowi także młodzież wywodząca się z rodzin korzystających długotrwale z pomocy społecznej, gdzie mamy do czynienia ze zjawiskami wyuczonej bezradności i bezrobocia dziedzicznego. Rodzina nie stanowi tutaj ani wzoru, ani wsparcia w procesie usamodzielniania się i podejmowania zatrudnienia.

Na przedstawione problemy młodzieży na rynku pracy, nakłada się jeszcze specyfika rejonu zamieszkania np. tereny miejsko-wiejskie, przemysłowe, wiejskie z barierami komunikacyjnymi, gdzie dynamika życia społecznego oraz dostępność do edukacji, usług rynku pracy i miejsc pracy są bardzo ograniczone. W większości młodzi ludzie, po prostu nie wiedzą, jaką pracę chcieliby wykonywać, mają problemy z określeniem swoich umiejętności lub co chcieliby robić w życiu.

Młodzi ludzie poszukując pracy napotykają na wiele barier związanych z brakiem doświadczenia, umiejętności, wiedzy, oczekiwaniami i wymaganiami pracodawców oraz ograniczeniami wewnętrznymi (niska lub nieadekwatna samoocena, mała mobilność, elastyczność i samodzielność, niechęć do brania odpowiedzialności za efekty swojej pracy). Młodzież, to grupa szczególnego ryzyka zawodowego. Brak pracy powoduje wiele negatywnych skutków takich jak demoralizacja, degradacja społeczna, bierność, bezradność, roszczeniowość czy uzależnienia i przestępczość. Wszystko to wpływa na obniżenie jakości życia oraz zerwanie więzi społecznych. Im dłuższy jest okres pozostawania bez pracy tym mocniej utralają się niekorzystne postawy, których zmiana wymaga czasu i wielu nakładów. W tym wypadku aktywizacja zawodowa i społeczna jest doskonałą metodą przeciwdziałania bezrobociu ludzi młodych. Osoby z grupy defaworyzowanej składające wnioski w ramach konkursów/grantów organizowanych przez LGD będą uzyskiwały dodatkowe punkty, promujące owe grupy przy ocenie wniosku.

Kobiety

Podstawową różnicą w sytuacji kobiet na rynku pracy – w porównaniu z mężczyznami jest ich mniejsze uczestnictwo w pracy zawodowej.

Bardzo często decyzje kobiet o pracy zawodowej są silnie związane z urodzeniem i wychowywaniem dzieci. Gdy praca zawodowa kobiet przynosi dużo korzyści, powoduje mniejsze straty w postaci zaniedbania pracy domowej, wówczas ich aktywność zawodowa rośnie. Patrząc na taką sytuację można byłoby stwierdzić, że kobiety tym mniej będą aktywne zawodowo, im gorzej są przygotowane do podejmowania pracy zawodowej i im mniejsze płace są im oferowane. Przygotowanie do podejmowania pracy w dużym stopniu zależy od posiadanego wykształcenia - im wyższe, im lepiej dopasowane strukturalnie (zawodowo) do popytu na pracę, tym gratyfikacje za pracę wyższe. Badanie kobiet do 64 roku życia wskazuje, że ich aktywność zawodowa jest niemal równa aktywności zawodowej mężczyzn, jeśli posiadają wykształcenie wyższe, a różni się tym bardziej, im ich wykształcenie jest niższe. Zatem dobrze wykształcone kobiety aktywnie włączają się w rynek pracy, niskie kwalifikacje powodują zaś, że się z niego wycofują poszukując innych źródeł utrzymania. W takich przypadkach często mąż jest żywicielem lub publicznym np. wcześniejsze emerytury, renty, świadczenia przedemerytalne, zasiłki pomocy społecznej. Obowiązki domowe kobiet związane są z posiadaniem dzieci, dlatego im większa liczba dzieci i młodszy ich wiek, tym rzadziej kobiety decydują się na pracę zawodową. Dlatego wzrost liczby dzieci wpływa zdecydowanie bardziej na spadek aktywności zawodowej kobiet niż mężczyzn. Obowiązki względem młodszego pokolenia stanowią również podstawę do wczesnej dezaktywizacji zawodowej kobiet, które biorą na siebie także opiekę nad wnukami. Ponieważ wiek emerytalny jest niższy dla kobiet niż dla mężczyzn, korzystają z niego, podejmując się dodatkowo funkcji opiekuńczych. Konsekwencją są niższe świadczenia emerytalne. Patrząc od strony popytu, należy zauważyć, że praca kobiet cieszy się mniejszym zainteresowaniem niż praca męska. To powoduje wyższe bezrobocie. Należy również wyodrębnić kilka czynników decydujących o tym, że kobiety bardziej są narażone na bezrobocie niż mężczyźni.

Kobiety cechują się niższym kapitałem ludzkim, czyli umiejętnościami zawodowymi. Nie wynika to z ich poziomu wykształcenia (ten mają w Polsce wyższy od mężczyzn), ale z mniejszego doświadczenia zawodowego. Jest to skutkiem przerywania pracy zawodowej lub ograniczania czasu pracy w okresie natężonych obowiązków rodzicielskich i domowych. Kobiety zaprzestają pracy w okresie macierzyństwa i tuż po nim. Powoduje to utrudnienie związane z powrotem na rynek pracy. Kobiety zwykle pracują w mniejszym wymiarze czasu pracy. Aby dorównać mężczyznom musiałyby pracować dłużej. Z tego powodu posiadają też mniejsze doświadczenie zawodowe. W pewnym stopniu praca kobiet jest ograniczona pod względem czasu, ponieważ częściej niż mężczyźni pracują w niepełnym wymiarze czasu pracy. Kobietom trudniej konkurować na rynku pracy nie tylko ze względu na ograniczenie czasu, który mogą poświęcić pracy zawodowej ale również dlatego, że pracodawcy oceniają ich pracę jako mniej wartościową, powodującą komplikacje, zaś te przekładają się na dodatkowe koszty firm. Nie zatrudniają, więc kobiet, gdy mają do dyspozycji równorzędnych kandydatów - mężczyzn. Szczególnie w okresie, kiedy spodziewają się,

że kobiety mogą być pochłonięte opieką nad potomstwem. Ponieważ kobiety przerywały pracę w okresie macierzyństwa i bezrobocie kobiet trwało przeciętnie dłużej, to przez ten czas traciły kontakt ze zmianami, które dynamicznie zachodzą w gospodarce (technice oraz organizacji pracy). Z kolei okres pozostawania bez pracy wpływa negatywnie na ocenę kobiecych umiejętności zawodowych. Kobiety zbyt rzadko podejmowały pracę w sektorze prywatnym. Można zatem stwierdzić, że kobiety są bardziej konkurencyjne w sektorze publicznym a mniej w prywatnym, co musi skutkować ich mniejszą zdolnością do poprawiania swojej sytuacji na rynku pracy ogółem. Kobiety zdecydowanie rzadziej od mężczyzn podejmują samodzielną działalność gospodarczą, co również wpływa na stopień bezrobocia. Umiejscawianie kobiet w niektórych tylko gałęziach gospodarki również jest jedną z przyczyn uzyskiwania przez nie niższych zarobków. W kilku dziedzinach zmiany w zatrudnieniu były korzystniejsze dla kobiet, tzn. zatrudnienie rosłoby szybciej lub malało wolniej niż zatrudnienie mężczyzn, np. hotele i restauracje, pośrednictwo finansowe, administracja publiczna, edukacja, zdrowie. Jednak z korzyścią dla kobiet byłaby większa dywersyfikacja zatrudnienia, co pozwoliłoby im również uzyskiwać wyższe zarobki. Bowiem w działach sfeminizowanych przeciętne płace pozostają stosunkowo niskie, poza pośrednictwem finansowym, a tam z kolei dystans między zarobkami mężczyzn i kobiet jest największy. Duży wpływ na zatrudnienie ma tzw. płynność rynku pracy, kształtowana między innymi przez rozwiązania instytucjonalne, w tym stanowione w celu ochrony stosunku pracy. Badania porównawcze wskazują, że im większy poziom instytucjonalnej ochrony zatrudnienia danej grupy, tym mniejsza skłonność pracodawców do jej zatrudniania. Dlatego liberalizacja przepisów mogłaby zwiększyć zatrudnienie. Tak się stało m.in. w zakresie zatrudnienia na czas określony (w miejsce zatrudnienia na czas nieokreślony). Ponadto na różnice w płacach przyczyniają się same kobiety. Pod wpływem przesłanek kulturowych, wyceniają swoje aspiracje (zarobkowe, awansowe) niżej niż czynią to mężczyźni. W następstwie, nawet zbliżona skuteczność poszukiwań pracy będzie owocowała niższymi wynagrodzeniami kobiet. Niestety pracodawcy wykorzystują niskopłatną ofertę pracy kobiet. Osoby z grupy defaworyzowanej składające wniosek w ramach konkursów/grantów organizowanych przez LGD będą uzyskiwały dodatkowe punkty, promujące owe grupy przy ocenie wniosku.

Osoby 50+

Rosnące bezrobocie oraz brak nowych miejsc pracy spowodowały, że w pierwszej połowie lat 90-tych znacznie ułatwiono przechodzenie na wcześniejsze emerytury i renty inwalidzkie. To spowodowało obniżenie poziomu aktywności zawodowej osób starszych. Pogorszenie się sytuacji zawodowej osób po 50 roku życia m. in. z powodu braku ofert pracy spowodowało wydłużeniem się okresu poszukiwania pracy, a z tym idzie często trwałe wycofanie się tych osób z rynku pracy. Niska aktywność zawodowa osób starszych rodzi szereg negatywnych konsekwencji, zarówno dla samych seniorów, jak i całego społeczeństwa. Wobec niskich świadczeń rentowo-emerytalnych praca jest ważnym, czasem koniecznym uzupełnieniem dochodów osób starszych. Obowiązki zawodowe pozwalają osobom starszym odnaleźć własną wartość oraz użyteczność. Dla wielu ludzi praca to także jedna z nielicznych możliwości przebywania z innymi,

nawiązywania kontaktu ze światem zewnętrznym. Warto też wskazać, że aktywność zawodowa wypełnia większość dorosłego życia człowieka. Jej brak, spowodowany tym, że osoba starsza nie może pracować, ponieważ zostaje zwolniona z pracy lub przechodzi na emeryturę, jest wręcz szokiem związanym ze zmianą dotychczasowego, przez dziesiątki lat kształtowanego stylu i trybu życia. Zmianą, z którą wiele osób starszych nie może się pogodzić, a która prowadzi do apatii, zubożenia oraz ograniczenia aktywności życiowej. Skutkuje to pogarszaniem samopoczucia, zwiększoną zachorowalnością osób starszych. Niska aktywność zawodowa osób powyżej 50 roku życia niesie także negatywne konsekwencje dla całego społeczeństwa. Niepracujące osoby starsze nie tworzą produktu narodowego, nie przekazują zdobytej przez lata wiedzy oraz doświadczeń, natomiast obciążają budżet państwa kosztami świadczeń rekompensujących brak zatrudnienia. Kolejną, istotną konsekwencją zmniejszenia aktywności zawodowej seniorów jest obniżenie wpływów podatkowych, ograniczenie kręgu konsumentów, zmniejszeniem liczby płacących składki na ubezpieczenie zdrowotne oraz na ubezpieczenie społeczne. Nie jest przy tym prawdą, że podtrzymywanie zatrudnienia osób starszych powoduje zabieranie miejsc pracy młodym ludziom. Osoby starsze posiadające doświadczenie zawodowe często wdrażają do pracy młode osoby, przekazując im swoją wiedzę i doświadczenie. Ponadto utrzymywanie wysokiej aktywności zawodowej osób starszych zmniejsza obciążenia budżetu państwa z tytułu świadczeń społecznych, a co za tym idzie umożliwia finansowanie tworzenia nowych miejsc pracy dla ludzi młodych. Przyczyn tak niskiej aktywności zawodowej osób starszych jest, co najmniej kilka. Trudna sytuacja na rynku pracy, wysokie bezrobocie, trudne warunki gospodarowania i wysokie koszty pracy powodują, że tworzy się niewiele nowych miejsc pracy. Natomiast pracodawcy poszukują tanich pracowników, a takimi są przede wszystkim ludzie młodzi. Dynamiczny rozwój nowych technologii powoduje, że bardzo często pracodawcy pozbywają się osób powyżej 50 roku życia, które tych technologii nie znają. Stereotypy na temat starszych pracowników zniechęcają pracodawców do zatrudniania osób powyżej 50 roku życia. W świetle tych przesłanek osoby starsze są przede wszystkim mniej elastyczne, częściej chorują, nie chcą się szkolić, uczyć języków obcych, poznawać nowych technologii. Natomiast pracodawcy nie chcą zatrudniać osób, które weszły lub niebawem wejdą w okres ochronny. Problem niskiej aktywności zawodowej osób starszych oraz ich dyskryminacji na rynku pracy jest obecny. Z powodu starzenia się polskiego społeczeństwa, będzie on się nasilał. Osoby z grupy defaworyzowanej składające wnioski w ramach konkursów/grantów organizowanych przez LGD będą uzyskiwały dodatkowe punkty, promujące owe grupy przy ocenie wniosku.

Wsparcie grup defaworyzowanych będzie polegało na realizacji zajęć/spotkań mających na celu odnalezienie się na rynku pracy, zdobycia umiejętności skutecznego poszukiwania pracy, motywowania do własnej aktywności na rynku pracy, stworzenia miejsca w którym będzie możliwość spotykania się osób o podobnych problemach, mających wspólne cele, by wspólnie poszukiwać rozwiązań problemów. Wsparcie będzie polegało również na realizacji szeroko rozumianej aktywizacji poprzez organizację m.in. warsztatów, rajdów, spotkań, czy prezentowanie dobrych praktyk i motywację dla osób pozostających bez pracy. Dotacje będą także kierowane na samorozwój osób defaworyzowanych polegających na otwieraniu

nowych przedsiębiorstw na terenie LGD. Wsparcie dla osób z grup defaworyzowanych zostało również przewidziane w kryteriach wyboru operacji. Osoby z tych grup są dodatkowo premiiowane. Przewiduje się 2 000 000 PLN dedykowane w budżecie dla grup defaworyzowanych.

Osoby z grup defaworyzowanych będą informowane o zbliżających się konkursach organizowanych przez LGD poprzez portale społecznościowe, stronę internetową oraz bezpośrednio w biurze LGD. Z myślą o osobach 50+ w planie komunikacji zaplanowano wywieszanie ogłoszeń, plakatów na siedzibach instytucji publicznych (urzędy, GOK'i) oraz na tablicach informacyjnych sołectw.

Rynek pracy na obszarze objętym LSR.

Zmiany obserwowane w zjawisku bezrobocia mają istotne znaczenie dla określenia kondycji rynku pracy. Stopy bezrobocia w województwie kujawsko-pomorskim i powiecie włocławskim oraz rozmiar bezrobocia w powiecie w latach 2009-2013 przedstawia następujące zestawienie (tabela nr 9).

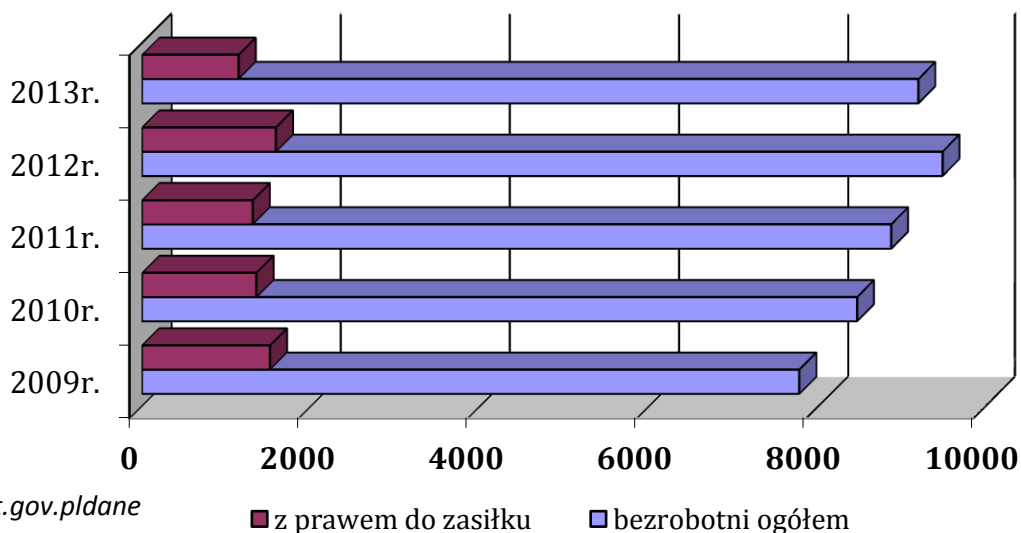
Tabela nr 9. Bezrobocie w powiecie włocławskim i województwie w latach 2009–2013

Rok		2009	2010	2011	2012	2013	
Stopa bezrobocia %	w woj. kujawsko-pomorskim	15,8	16,6	16,9	17,9	18,1	
	w powiecie włocławskim	23,8	26,2	27,0	28,7	28,0	
Bezrobotni w powiecie	Ogółem		7 768	8 453	8 863	9 480	9 190
	z prawem do zasiłku	ogółem	1511	1351	1308	1581	1141
		%	19,4	15,9	14,7	16,7	12,4

Źródło: stat.gov.pl dane 2013r.

Przyczyną zwiększania się bezrobocia od 2009 r. były m.in.: światowy kryzys finansowy lat 2007-2009 oraz będące jego bezpośrednim następstwem zmiany koniunkturalne w gospodarce, wydłużenie okresu aktywności zawodowej (wydłużenie wieku emerytalnego), jak również zachodzące w tym czasie niekorzystne zmiany demograficzne. Od roku 2009 r. liczba bezrobotnych systematycznie rosła i na koniec grudnia 2012r. wyniosła 9 480 osób. Dopiero w roku 2013 odnotowano, pierwszy od kilku lat, spadek liczby osób bezrobotnych do 9110 osób.

Wykres 1. Bezrobotni w powiecie włocławskim w latach 2009-2013, w tym osoby z prawem do zasiłku

Źródło: stat.gov.pl dane

■ z prawem do zasiłku ■ bezrobotni ogółem

Wśród zarejestrowanych osób w latach 2009-2013 niewielki odsetek stanowiły osoby z prawem do zasiłku. Aby uzyskać prawo do zasiłku należało w ostatnich 18 miesiącach udokumentować zatrudnienie przez okres minimalnie 365 dni. W omawianym okresie liczba bezrobotnych z prawem do zasiłku wahała się w granicach od 1.308 do 1.581 osób, a na koniec 2013 r. wyniosła tylko 1.141 osób, co stanowiło 12,4% ogółu bezrobotnych z terenu powiatu włocławskiego.

Struktura osób bezrobotnych na terenie obszaru LSR (wg. wieku, czasu pozostawania bez pracy, wg. wykształcenia).

Istotnym kryterium dla diagnozy lokalnego rynku pracy jest wiek osób bezrobotnych. W omawianym okresie, w latach 2009-2013 najliczniejsze grupy stanowiły osoby bezrobotne w wieku od 25 do 34 lat, od 35 do 44 lat i od 45 do 54 lat. Cechą decydującą o szansach tych osób na rynku pracy jest poziom wykształcenia, od którego zależy nie tylko umiejętność skutecznego poszukiwania pracy, lecz także umiejętność przystosowania się do zmian zachodzących na rynku pracy. Zestawienie osób bezrobotnych z podziale według wieku przedstawia tabela 10.

Tabela nr 10. Bezrobotni wg wieku w powiecie włocławskim w latach 2009-2013

Rok	2009		2010		2011		2012		2013	
	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety
18-24	1419	697	1647	855	1867	1001	1817	902	1671	883
25-34	2321	1370	2466	1427	2520	1508	2746	1586	2601	1496
35-44	1753	967	1949	1070	1991	1138	2196	1201	2110	1220
45-54	1682	818	1691	827	1715	892	1821	932	1831	931
55-59	486	173	563	201	600	239	707	295	769	313
60-64	107	x	137	x	170	x	193	x	208	x
ogółem	7768	4025	8453	4380	8863	4778	9480	4916	9190	4843

x – ze względu na wcześniej obowiązujący wiek emerytalny dla kobiet - 60 lat - brak na ten temat danych

.Źródło: stat.gov.pl dane 2013r.

Wśród osób młodych dużą grupę bezrobotnych stanowili absolwenci szkół. Czynnikiem decydującym o ich pozycji na rynku było niedopasowanie struktury wykształcenia do aktualnych potrzeb rynku pracy. Młodzi ludzie rozpoczynają swoją karierę zawodową od rejestracji w urzędzie pracy. Często pierwszym doświadczeniem zawodowym jest dla nich podjęcie stażu finansowanego przez urząd pracy. Najmniej liczną grupę stanowią bezrobotni w wieku 55-64 lata.

Na przestrzeni lat 2009-2013 można zaobserwować niepokojący wzrost liczby bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż 12 miesięcy. Odsetek tych ludzi jest wysoki. W 2013r. wyniósł aż 47,7% ogółu bezrobotnych. Liczbę bezrobotnych ze względu na czas pozostawania bez pracy pokazuje Tabela 11.

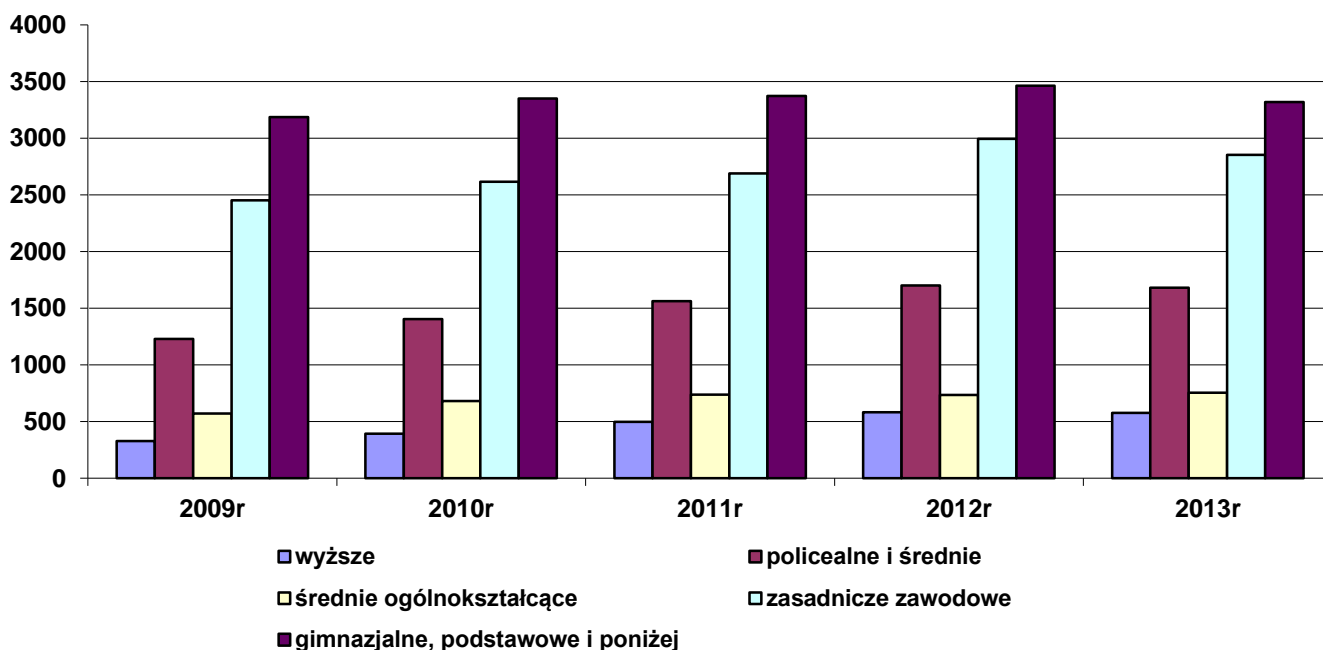
Tabela nr 11. Bezrobotni w powiecie włocławskim według czasu pozostawania bez pracy w latach 2009-2013

Rok	2009	2010	2011	2012	2013
do 1 miesiąca	652	834	755	902	771
1-3 miesięcy	1.594	1.818	1.304	1.529	1.441
3-6 miesięcy	1.433	1.259	1.215	1.280	1.291
6-12 miesięcy	1.253	1.225	1.303	1.288	1.300
12-24 miesięcy	1.253	1.571	2.037	1.693	1.587
powyżej 24 miesięcy	1.583	1.746	2.249	2.788	2.800
Razem	7.768	8.453	8.863	9.480	9.190

Źródło: stat.gov.pl dane 2013r.

Długotrwale bezrobotny to osoba pozostająca w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych.

Wykres 2. Bezrobotni wg wykształcenia w powiecie włocławskim w latach 2009-2013

Źródło: stat.gov.pl dane 2013r.

Z przedstawionych danych wynika, iż wraz z rosnącą liczbą osób zarejestrowanych (lata 2009-2013) wzrastała liczba osób bezrobotnych pozostających w rejestrze urzędu powyżej 12 miesięcy. Tak długie pozostawanie bez pracy i nieumiejętność znalezienia zatrudnienia systematycznie pozbawia człowieka poczucia własnej wartości. Osoby te z każdym miesiącem bycia osobą bezrobotną tracą możliwość na znalezienie zatrudnienia. Tracą również swoje kwalifikacje zawodowe i stają się osobami mniej atrakcyjnymi dla pracodawców. Jedną z przyczyn przedłużania się okresu pozostawania bez pracy większości osób długotrwale bezrobotnych są również niskie wykształcenie oraz brak kwalifikacji zawodowych i doświadczenia zawodowego. To właśnie te osoby długotrwale bezrobotne stają się często klientami ośrodków pomocy społecznej.

Reasumując czynnikiem sprzyjającym w procesie poszukiwania pracy jest wykształcenie, zaś niski poziom wykształcenia i brak kwalifikacji są jedną z przyczyn wydłużania się okresu pozostawania bez pracy.

Osoby i rodziny, w których występuje problem długotrwałego bezrobocia, uzależniają się od korzystania z pomocy społecznej, a w konsekwencji tracą umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach, przyjmują postawę bierności i coraz bardziej oddalają się rynku pracy. Objęcie tych osób kompleksowym wsparciem oraz pomoc w powrocie na rynek pracy, jest podstawowym warunkiem zapobiegania wykluczeniu społecznemu.

Wśród osób długotrwale bezrobotnych przeważają kobiety, które – podobnie jak w skali ogólnokrajowej – są bardziej narażone na dezaktywizację zawodową, spowodowaną koniecznością wypełniania obowiązków rodzinnych i mniejszą liczbą ofert pracy dla kobiet.

Na koniec grudnia 2013 r. na 6.305 osób długotrwale bezrobotnych z terenu powiatu włocławskiego, aż 3.614 stanowiły kobiety tj. 58,0%.

Na przestrzeni lat poprawie uległ poziom wykształcenia ludności wiejskiej, co przyczyniło się do wzrostu jej aktywności, w tym mobilności, co ma znaczenie dla wiejskiego rynku pracy, który nie jest w stanie zapewnić zatrudnienia wszystkim swoim mieszkańcom.

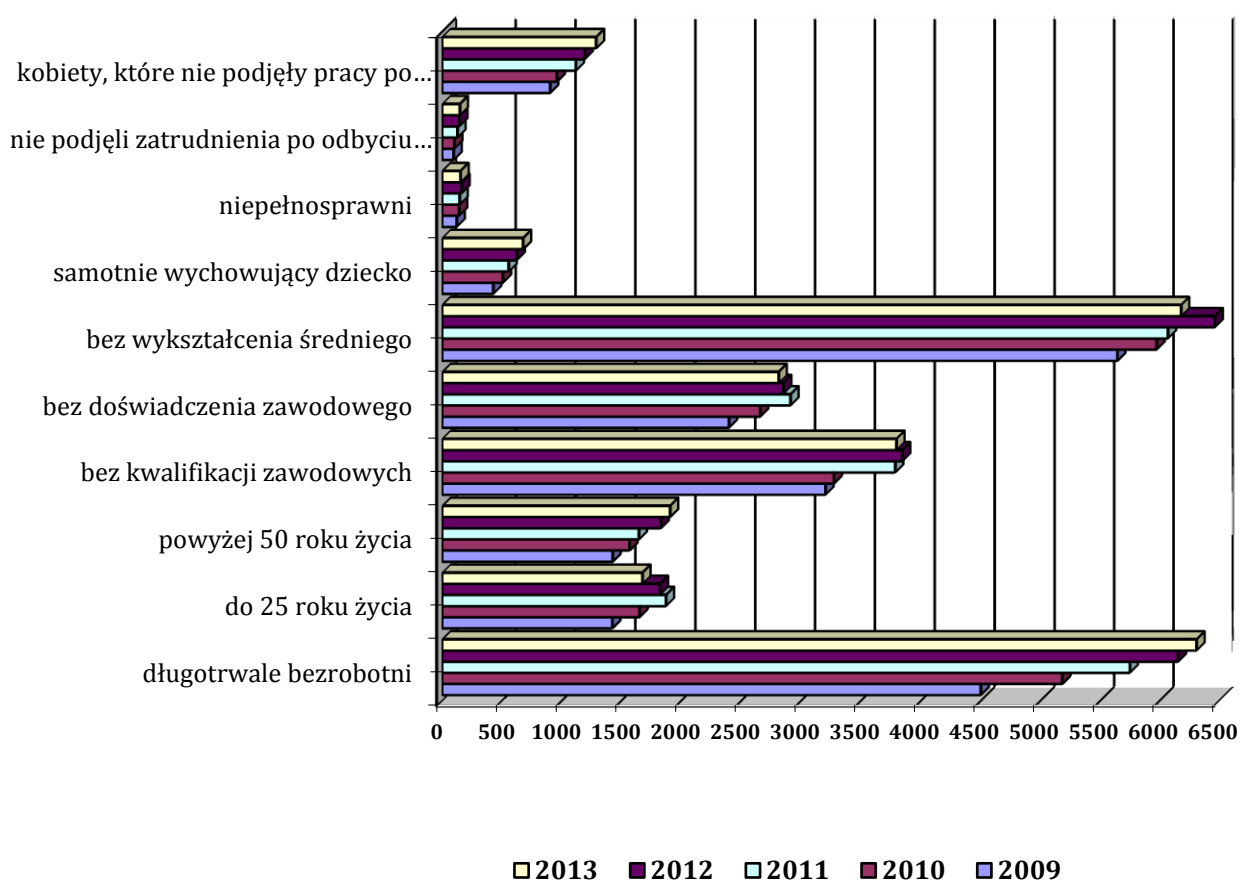
Z analizy danych wynika, że w ciągu ostatnich lat wzrastała liczba rejestrujących się osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym z 328 w 2009r. do 588 w roku 2012 i 577 w roku 2013. Związane jest to z tendencją obserwowaną w całym kraju. Młodzież coraz chętniej po ukończeniu szkoły średniej rozpoczyna studia w systemie dziennym, wieczorowym, czy zaocznym oddalając w czasie moment wejścia na rynek pracy. Niestety, nadal istotnym problemem wpływającym na funkcjonowanie lokalnego rynku pracy jest utrzymujące się niedostosowanie struktury kształcenia zawodowego do potrzeb pracodawców, co wynika m.in. z systematycznie realizowanego przez urząd pracy badania - monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych. Struktura zawodowa w zbyt małym stopniu uwzględnia zmiany popytu na pracę w perspektywie pojawiania się nowych zawodów i zanikania innych.

Najliczniejszą grupą bezrobotnych nadal stanowią bezrobotni z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i poniżej tego wykształcenia. W roku 2013 stanowili liczbę 3321 osób, tj. ponad 36% ogółu osób zarejestrowanych. Dla tej grupy bezrobotnych urząd dysponuje najmniejszą liczbą ofert pracy. Pracodawcy coraz rzadziej zgłaszają propozycje zatrudnienia dla osób bez kwalifikacji. Częściej oferują miejsca pracy dla osób wykształconych i posiadających doświadczenie zawodowe.

Osoby bezrobotne będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Charakteryzując strukturę bezrobocia w powiecie włocławskim należy zwrócić uwagę na udział wśród bezrobotnych wysokiego odsetka osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Jest to grupa wymagająca szczególnego wsparcia. Zalicza się do nich bezrobotnych, którzy ze względu na określone uwarunkowania mają znaczne problemy z wyjściem z bezrobocia i bez pomocy ze strony Urzędu nie są w stanie samodzielnie powrócić do aktywnego życia zawodowego. Niska aktywność zawodowa tych osób rodzi szereg negatywnych konsekwencji, zarówno dla nich samych, jak i dla społeczeństwa.

Wykres 3. Osoby bezrobotne będące w szczególnej sytuacji z terenu powiatu włocławskiego zarejestrowane w PUP we Włocławku w latach 2009–2013 (wg obowiązujących wówczas przepisów)

Źródło: Program promocji zatrudnienia i aktywizacji lokalnego rynku pracy na lata 2014–2020

Wydłużanie okresu bezczynności powoduje rozwój bierności, bezradności, a nawet uzależnień. Na wykresie 3 przedstawiono osoby bezrobotne będące w szczególnej sytuacji z terenu powiatu włocławskiego zarejestrowane w PUP we Włocławku w latach 2009–2013 (wg obowiązujących wówczas przepisów).

Analizując dane zawarte w wykresie 3, należy zwrócić uwagę na udział długotrwale bezrobotnych oraz osób bez wykształcenia średniego w badanej populacji osób bezrobotnych. Najmniej liczną kategorią ludności, ale chyba najsilniej odczuwającą trudności związane z pozyskaniem, wykonywaniem i utrzymaniem pracy są osoby niepełnosprawne, dla których praca stanowi źródło dochodów, ale przede wszystkim jest najskuteczniejszym sposobem rehabilitacji społeczno-zawodowej. W 2013 r. zarejestrowanych niepełnosprawnych było 177 osób, z czego 26 osób należało do poszukujących pracy, czyli osób pobierających różnego rodzaju świadczenia pieniężne. Trudności tych osób w znalezieniu pracy skłaniają ich do większej aktywności zawodowej, dokształcania się oraz zdobywania nowych kwalifikacji.

Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości

Na obszarze LGD w 2013 roku było 5 881 podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON, z czego 5657 podmioty stanowią sektor prywatny co stanowi 96,19% wszystkich zarejestrowanych, 224 podmioty pochodzą z sektora publicznego (3,81%). Wskaźnikiem, dzięki któremu można określać stopień przedsiębiorczości mieszkańców jest tzw. „wskaźnik przedsiębiorczości”, który bada liczbę podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców. Dla obszaru LGD wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 67,7, natomiast dla całego województwa jest to poziom 91,2 co pokazuje jak bardzo obszar LGD odbiega w zakresie przedsiębiorczości mieszkańców od średniej wojewódzkiej. Szczegółowe zestawienie podmiotów gospodarki wpisanych do rejestru regon przedstawia tabela nr 12

Tabela nr 12. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON (2013)

Jednostka terytorialna	PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANE DO REJESTRU REGON						
	ogółem	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo	Budownictwo	handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów	działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	działalność finansowa i ubezpieczeniowa	działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
Kowal (miasto)	382	34	65	117	3	8	10
Baruchowo	238	44	62	59	6	1	0
Boniewo	139	30	19	42	3	5	0
Brześć Kujawski	786	130	78	236	22	14	23
Chocień	474	56	70	164	10	11	5
Chodecz	394	53	59	138	9	9	4
Fabianki	945	119	148	301	25	30	13
Izbica Kujawska	462	71	70	188	11	9	1
Kowal	202	29	35	62	9	4	0
Lubanie	313	62	46	87	10	4	1
Lubień Kujawski	386	58	58	142	12	7	7
Lubraniec	595	99	51	224	11	12	12
Włocławek	565	96	85	137	15	8	9
Razem	5881	881	846	1897	146	122	85

Źródło: stat.gov.pl dane 2013r.

Najbardziej rozwiniętą branżą gospodarki LGD jest szeroko pojęty handel hurtowy i detaliczny, stanowi 32% wszystkich zarejestrowanych podmiotów gospodarki na terenie obszaru LSR, kolejno uplasowali się prawie po równo rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo (15%) oraz budownictwa(14,4%). Bardzo słabo, jak na posiadane warunki naturalne, rozwinięty jest sektor turystyki (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi). Na terenach przedmiotowych gmin znajdują się tereny inwestycyjne, choć nie są to tereny znacznych rozmiarów, często zlokalizowane w kilku miejscach.

Wyjątek stanowi gmina Lubień Kujawski, która posiada największe obszary terenów inwestycyjnych i gdzie obecnie działa już kilka znaczących podmiotów gospodarczych, między innymi: Superfos – producent opakowań z tworzyw sztucznych, Kreisel – producent materiałów budowlanych, BioFuture – producent biopaliwa, Polcalc – producent wapna granulowanego do użytku rolniczego, Conto – przetwórcza tłuszczów zwierzęcych oraz białka dla przemysłu, Sulima – producent przemysłowych środków czyszczących, Jan-Kaz-Stal – produkcji konstrukcji stalowych. Z badań przeprowadzonych na terenie LGD wynika, że głównymi branżami, które potrzebowałyby wsparcia są: budownictwo, budownictwo drogowe oraz urządzenie terenów, remonty i naprawy samochodów oraz sprzętu rolniczego, branża zdrowotna i prozdrowotna, opieka nad osobami starszymi oraz dostarczanie Internetu szerokopasmowego.

W tabeli nr 14 zaprezentowano podział wielkości podmiotów gospodarczych na obszarze funkcjonalnym LSR.

Tabela nr 13. Klasy wielkości podmiotów gospodarczych na obszarze funkcjonalnym LSR w 2013 roku

Jednostka terytorialna	ogółem	0-9	10-49	50-249	250+
Kowal (miasto)	352	337	13	2	0
Baruchowo	228	224	3	1	0
Boniewo	129	124	5	0	0
Brześć Kujawski	751	729	19	3	0
Choceń	460	448	11	1	0
Chodecz	369	356	10	3	0
Fabianki	933	912	20	1	0
Izbica Kujawska	440	433	6	1	0
Kowal	196	185	11	0	0
Lubanie	303	294	9	0	0
Lubień Kujawski	379	370	7	2	0
Lubraniec	563	551	10	2	0
Włocławek	554	535	17	1	1
Razem	5 657	5 498	141	17	1

Źródło: stat.gov.pl dane 2013r.

Dominujący na obszarze LGD sektor prywatny tworzą przede wszystkim, bo aż w prawie 97,2% mikro przedsiębiorstwa zatrudniające od 0 do 9 osób. Oprócz tego działa 141 podmiotów małej wielkości oraz 17 średnich przedsiębiorstw, oraz jedno duże przedsiębiorstwo zatrudniające powyżej 250 pracowników.

Na obszarze każdej z gmin z terenu LGD funkcjonują organizacje pozarządowe, głównie OSP, KGW i inne organizacje działające na rzecz rozwoju miejscowości i gmin, kultury, poprawy jakości życia mieszkańców. Organizacje te wymagają jednak znacznego wsparcia w zakresie tworzenia projektów, ich realizacji, finansowania przedsięwzięć. Zauważa się także potrzebę wsparcia procesu tworzenia nowych NGO, ich rejestracji, tworzenia modelu zarządzania i organizacji. **Biorąc pod uwagę stan rozwoju sektora NGO na obszarze LGD oraz jego rolę w kwestii rozwoju społeczeństwa lokalnego, LGD zamierza w swych działaniach wspierać rozwój tych instytucji, jako istotnych partnerów dialogu społecznego i rozwoju lokalnego.**

Oprócz bogatej historii i kultury tych ziem, cechą charakterystyczną obszaru jest duża spójność gospodarcza. Dużą zaletą jest też położenie na granicy trzech województw, co stanowi duży potencjał do współpracy i rozwoju. Wybrane do projektu gminy mają podobny charakter i zbliżone wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego, dostęp komunikacyjny i stan infrastruktury społeczno-technicznej. Wszystkie posiadają podobną strategię rozwoju, ukierunkowaną w pierwszym rzędzie na poprawę jakości życia i tworzenie nowych miejsc pracy. Ważnym elementem wspólnym dla całego obszaru są dobre warunki glebowe, które były powodem zagospodarowania tych ziem w przeszłości i które dziś warunkują główny kierunek rozwoju gospodarczego, jakim jest rolnictwo, a w jego ramach sadownictwo, ogrodnictwo i przetwórstwo owocowo-warzywne. Cechą wspólną jest również charakter zakładów produkcyjnych w większości usługowo-handlowych oraz rodzaj występujących bogactw naturalnych, które na tym terenie wykazują pochodzenie wieku trzeciorzędowego (do głównych surowców należą sól kamienna i potasowa, gips, węgiel brunatny oraz torf).

Turystyka

Potencjał przyrodniczy lub też innymi słowy walory naturalne obszaru recepcji turystycznej są jednym z istotniejszych elementów przesądzających o atrakcyjności turystycznej danego miejsca i często warunkują, bądź też wręcz narzucają, kierunki rozwoju turystyki. Od nich zależą, bowiem w znacznej mierze formy i rodzaje turystyki, jakie mogą być uprawiane w danym miejscu oraz długość sezonu atrakcyjnego dla turystów.

Najważniejszymi elementami środowiska przyrodniczego decydującymi o atrakcyjności turystycznej powiatu są: wody powierzchniowe, szata roślinna i rzeźba terenu. Podstawową rolę pod tym względem odgrywają jednak zbiorniki wód powierzchniowych i szata leśna. Wynika to z faktu możliwości tworzenia różnego rodzaju produktów turystycznych w oparciu o te elementy środowiska przyrodniczego w powiązaniu z odpowiednim zagospodarowaniem turystycznym. Powiat Włocławski charakteryzuje się stosunkowo bogatą siecią wód powierzchniowych, które nadają się do użytkowania turystycznego. Najważniejszą w tym względzie rolę odgrywają liczne jeziora, Zbiornik Włocławski i rzeka Wisła.

W obrębie Powiatu Włocławskiego znajduje się 28 jezior o powierzchni powyżej 10 ha. Są to generalnie jeziora o stosunkowo dużej powierzchni. W klasie powyżej 50 ha jest 8 jezior, w przedziale 20-50

ha - 12 jezior i w klasie 10-20 ha - 8 jezior. Największą powierzchnię zajmują jeziora: Długie Modzerowskie - 231,7 ha, Borzymowskie - 175,0 ha, Kromszewickie - 89,2 ha i Lubieńskie 89,0 ha. Bardzo sprzyjającym dla rozwoju różnych form turystyki jest występowanie w sąsiedztwie jezior terenów leśnych.

Wysoką atrakcyjnością turystyczną charakteryzuje się także Zbiornik Włocławski, który przylega w części do północnej granicy gminy Włocławek. W sąsiedztwie zbiornika występują lasy, natomiast na obszarach bezleśnych słabe gleby. Stwarza to możliwości lokalizacji odpowiedniego zagospodarowania turystycznego.

Atrakcyjnością turystyczną charakteryzuje się także rzeka i dolina Zgłowiączki. Na niektórych odcinkach - szczególnie w sąsiedztwie miast - możliwa jest lokalizacja terenów rekreacyjnych np. miejsc piknikowych.

Powiat Włocławski dysponuje także walorami uzdrowiskowymi, występującymi na terenie miasta i gminy Brześć Kuj. (Uzdrowisko Wieniec Zdrój). Uzdrowisko bazuje na wodach leczniczych siarczanowo - chlorkowo - wapniowo - sodowych, fluorkowych oraz siarczkowych. W uzdrowisku wykorzystywana jest także borowina oraz łagodny lokalny klimat, który wynika z jego położenia. Uzdrowisko otaczają zwarte lasy sosnowe z przewagą jałowca w podsyciu. Powietrze jest tu przesycone substancjami eterycznymi lasu iglastego.

Oprócz pięknego krajobrazu, cennych pod względem przyrodniczym terenów i jezior potencjał turystyczny regionu LSR wzbogacają istniejące zabytki, szlaki czy organizowane imprezy kulturowe i sportowe.

W miejscowości Kłóbka gm. Lubień Kujawski istnieje skansen - Kujawsko-Pomorski Park Etnograficzny. Zgromadzono tam obiekty zabytkowej architektury z terenu Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej. Jako ciekawostkę należy dodać, iż w tej miejscowości ostatnie lata życia spędziła Maria Wodzińska, znana malarka i pianistka, narzeczona Fryderyka Chopina, przedstawicielka największej kujawskiej rodziny magnackiej Wodzińskich herbu Jastrzębiec.

We wsi Wietrzychowice, położonej niedaleko Izbicy Kujawskiej, znajduje się rezerwat archeologiczny: cmentarzysko szkieletowe. Zostało ono wzniesione przez plemiona pasterzy i rolników, zamieszkujących tamtejsze tereny pięć i pół tysiąca lat temu. Ze względu na wielkość, znajdujące się tam grobowce nazywane są "piramidami polskimi". Do dzisiaj w rezerwacie archeologicznym w Wietrzychowicach znajduje się pięć grobowców.

W Sarnowie gm. Lubraniec znajduje się cmentarzysko tzw. grobowców kujawskich. Usytuowane jest ono w miejscowym kompleksie leśnym. Obiekt jest unikatowym w swoim rodzaju rezerwatem archeologicznym w Europie. Składa się z 9 grobów megalitycznych pochówku ludności pucharów lejkowatych i kultury amfor kulistych sprzed 5.000 lat. Od miejsca występowania grobowce te nazywane są kujawskimi, a przez ludność miejscową żalkami.

Miasto Kowal jest miejscem urodzenia się w 1310 roku króla Kazimierza Wielkiego. To wydarzenie uczczono utworzeniem parku miejskiego i nadanie mu imienia Króla Kazimierza Wielkiego, w którym stoi okazały pomnik. Tutaj również urodził się wybitny aktor Jan Nowicki, obecnie jest honorowym obywatelem miasta i mieszka w pobliżu.

W miejscowości Kruszyn znajduje się lotnisko aeroklubowe, które jest miejscem organizacji licznych imprez sportowo-rekreacyjnych, w tym międzynarodowe zawody balonowe czy mistrzostwa świata FAI modeli śmigłowców.

W Brześciu Kujawskim urodził się w 1260 roku książę brzesko-kujawski, Władysław Łokietek, późniejszy król Polski. Stąd Władysław Jagiełło wyruszał pod Grunwald w 1410 roku, tutaj bywali wszyscy królowie polscy. Brześć był stolicą księstwa brzesko-kujawskiego i - do 1793 roku – stolicą województwa brzesko-kujawskiego. Jego herb od XIII wieku wzoruje się na najstarszych pieczęciach Krakowa i Poznania.

Tabela nr 14. Klasy wielkości podmiotów gospodarczych na obszarze funkcjonalnym LSR w 2013 roku

Jednostka terytorialna	Turystyczne obiekty noclegowe							
	obiekty ogółem		miejsca noclegowe		korzystający rezydenci		udzielone noclegi rezydentom	
	obiekty hotelowe	inne obiekty noclegowe	obiekty hotelowe	inne obiekty noclegowe	obiekty hotelowe	inne obiekty noclegowe	obiekty hotelowe	inne obiekty noclegowe
Kowal (miasto)	0	0	0	0	0	0	0	0
Baruchowo	0	0	0	0	0	0	0	0
Boniewo	0	0	0	0	0	0	0	0
Brześć Kujawski	1	3	21	301	458	85889	0	0
Chocień	0	0	0	0	0	0	0	0
Chodecz	0	1	0	41	0	356	0	0
Fabianki	0	0	0	0	0	0	0	0
Izbica Kujawska	1	1	8	60	554	492	18	0
Kowal	1	0	35	0	4319	0	201	0
Lubanie	0	0	0	0	0	0	0	0
Lubień Kujawski	0	1	0	19	0	158	0	8
Lubraniec	0	0	0	0	0	0	0	0
Włocławek	0	0	0	0	0	0	0	0
Razem	3	6	64	421	5331	86895	219	8

Źródło: stat.gov.pl dane 2013r.

Dla podniesienia ogólnej atrakcyjności turystycznej powiatu bardzo istotne znaczenie ma liczba i rodzaj różnego rodzaju imprez środowiskowych organizowanych, również z myślą o turystach, przez działające na terenie powiatu instytucje kultury oraz organizacje pozarządowe. Imprezy te odbywają się

przede wszystkim w miesiącach letnich, w trakcie sezonu turystycznego. Należy jednak zaznaczyć, że w niewystarczającym jeszcze stopniu do organizacji tego typu atrakcji turystycznych na terenie powiatu włącza się społeczność wsi. Placówki kulturalne, rozrywkowe i sportowo-rekreacyjne, które stanowią ważny element bazy towarzyszącej znajdują się przede wszystkim we Włocławku oraz w miastach: Kowal, Brześć Kuj., Chodecz, Izbica Kuj., Lubień Kuj. i Lubraniec oraz w większych miejscowościach gminnych.

Jak łatwo zauważyć z zestawienia w tabeli 14, tak atrakcyjny obszar powiatu włocławskiego posiada słabą bazą turystyczną. Wynika to z braku infrastruktury turystycznej oraz słabej promocji obszaru LGD w regionie i kraju. Brakuje obiektów gastronomicznych, noclegowych (w tym agroturystycznych), usługowych. Rozwój turystyczny tego regionu dałby możliwość stworzenia nowych miejsc pracy, różnicowania dochodów gospodarstw rolnych, co zdynamizowałoby zdecydowanie rozwój gospodarczy obszaru LGD.

Obszar, na którym działa Stowarzyszenie LGD Dorzecza Zgłowiączki stanowi doskonałe miejsce do odkrywania tajemnic dla potencjalnego turysty. Liczne walory historyczne i kulturowe mogą stanowić ogromny potencjał rozwoju dla tego wiejskiego regionu. Jednak kluczowym warunkiem rozwoju gospodarczego opartego na turystyce i rekreacji jest opracowanie i wdrożenie koncepcji zagospodarowania turystycznego, wspólnej dla całego obszaru LGD, będącej realnym studium wykonalności i katalogiem projektów gotowych do wdrażania. Koncepcja rozwoju turystyki może zostać oparta o rzekę Zgłowiączkę oraz jej dopływy i inne ciekawe walory, np. kolejkę wąskotorową. Plan rozwoju turystycznego obszaru LGD musi jednak być opracowany kompleksowo dla całego terenu, ponieważ pojedyncze jednostki gminne stanowią zbyt mały obszar (dysponujący zbyt ubogą ofertą), aby zainteresować potencjalnych turystów na taką skalę, która pozwoliłaby lokalnym gospodarstwom rolnym i mieszkańcom profesjonalnie zająć się obsługą ruchu turystycznego. Niezwykle istotną kwestią jest również uzupełnianie oferty turystyczno-rekreacyjnej o markowe produkty oraz usługi. Niestety infrastruktura turystyczna wykazuje niski stopień rozwoju.

ROZDZIAŁ 4. ANALIZA SWOT DLA OBSZARU LGD OBJĘTEGO LSR WRAZ Z WNIOSKAMI WYNIKAJĄCYMI Z ANALIZY.

Aby trafnie zdefiniować sytuację oraz perspektywy na tak dużym obszarze, jak 13 gmin, tj. obszarze objętym Stowarzyszeniem LGD Dorzecza Zgłowiączki, konieczne było zebranie szerokiego zakresu danych oraz odpowiedni dobór narzędzi ich analizy. W celu uporządkowania zebranych danych i informacji wyjściowych oraz opinii społeczności lokalnej, oraz uzyskania nowych wartościowych informacji, w ramach LGD przeprowadzono konsultacje z przedstawicielami społeczności lokalnych, przedstawicielami władz, stowarzyszeń i organizacji oraz wszystkich chętnych do udziału mieszkańców każdej z gmin stowarzyszonych w LGD Dorzecza Zgłowiączki. Podczas tych spotkań zbierano od uczestników informacje, ukierunkowane na przeprowadzenie diagnozy obecnej sytuacji na terenach objętych przygotowywaną strategią oraz w celu przeprowadzenia analizy SWOT.

Analiza SWOT to jedno z najbardziej popularnych narzędzi analitycznych, wykorzystywanych na wstępnym etapie planowania strategicznego. Pozwala ono, w toku ustalania faktów, ich interpretacji oraz odnajdywania związków między nimi istniejących, uporządkować posiadane dane i zagregować do zwartej matrycy. Matryca taka jest doskonałą podstawą do wskazania obszarów i kierunków planowania strategicznego.

W procesie analizy SWOT definiuje się mocne strony (Strength) oraz słabości (Weaknesses) przedmiotu analizy (w tym przypadku całego obszaru oddziaływania LSR przygotowywanej dla naszego LGD). Wychodząc od nich definiuje się szanse i możliwości rozwojowe (Opportunities) oraz wskazuje na potencjalne zagrożenia i trudności (Treats), na które można natrafić przy realizacji zaplanowanych zamierzeń.

Nadrzędnym celem przeprowadzanej analizy SWOT było stworzenie pełnego obrazu sytuacji Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki oraz pojawiających się szans i zagrożeń w oparciu na opinie i spostrzeżenia samych mieszkańców gmin stowarzyszonych w LGD Dorzecza Zgłowiączki. Stworzenie arkusza analizy stanowiło ważny element poznawczy i edukacyjny dla reprezentantów społeczności lokalnej uczestniczących w procesie prac nad LSR.

Przedstawiona poniżej analiza SWOT bazuje na informacjach z wielu źródeł, zbieranych równolegle lecz niezależnie przez różne osoby zaangażowane w proces przygotowawczy LSR, aby efekt jednego z badań nie wpływał na dane uzyskane w innym procesie konsultacyjnym. Informacje pochodziły między innymi z następujących źródeł:

1. Informacji i opinii uzyskanych od władz gminnych i powiatowych, w toku konsultacji przeprowadzanych przez osoby zaangażowane w przygotowanie LSR,
2. Informacji i opinii mieszkańców gmin wchodzących w skład LGD, zbieranych podczas licznych spotkań i konsultacji przeprowadzanych w każdej z gminie,

3. Informacji uzyskiwanych w toku wizji lokalnych w terenie oraz wywiadów z napotykanymi mieszkańcami,
4. Informacji uzyskanych w toku przeprowadzonych badań ankietowych, zrealizowanych zarówno dla ogółu mieszkańców jak i, odrębnym badaniem, dla przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na terenie gmin LGD Dorzecza Zgłowiączki.
5. Danych uzyskanych z Powiatowego Urzędu Pracy we Włocławku oraz danych statystycznych uzyskanych z publikacji Głównego Urzędu Statystycznego,

W toku przeprowadzonej serii spotkań i konsultacji z mieszkańcami, przedstawicielami sektora publicznego, gospodarczego i społecznego uzyskaliśmy cenne informacje, w znacznej mierze pokrywające się z uzyskanymi wcześniej danymi statystycznymi. Jednocześnie wyniki przeprowadzonych ankiet pozwoliły nam uszczegółwić wiele kwestii poruszanych podczas konsultacji oraz ustalić stopnie istotności poszczególnych problemów.

Wysoka frekwencja uczestnictwa mieszkańców w badaniu ankietowym przyniosła ponad 300 wypełnionych ankiet, co pozwoliło nam uznać wyniki tego badania za reprezentatywne i wykorzystać je do ustalenia poziomów ważności.

Przy agregowaniu danych posłużyliśmy się kluczem powszechności występowania zjawisk w skali całego obszaru, tj. 13 stowarzyszonych w LGD gmin. W ten sposób każdemu zjawisku przyporządkowano wagę od 1 do 13 punktów, w zależności od liczby gmin, w której dana cecha była zgłoszona. Tak uzyskane dane zostały dodatkowo skorelowane z danymi zebranymi z pozostałych źródeł. Na tym etapie poszczególne zjawiska mogły otrzymać dodatkowe punkty eksperckie (maksymalnie 3 pkt.) W poniższej analizie SWOT przedstawiono tylko te zjawiska, które uzyskały liczbę punktów wyższą od 3 pkt. (informację o ilości przyznanych punktów umieszczono w treści poniższych tabel, opatrując nawiasem na końcu każdego opisywanego zjawiska.

Tab. Analiza SWOT dla trzynastu Gmin połączonego obszaru LGD (silne i słabe strony)

SILNE STRONY (liczba pkt)	Odniesienie do Diagnozy	SŁABE STRONY (liczba pkt)	Odniesienie do Diagnozy
<ul style="list-style-type: none"> • Zróżnicowane i malownicze warunki krajobrazowo-przyrodnicze (lasy, jeziora) sprzyjające rozwojowi różnych form turystyki, rekreacji i wypoczynku (15) • Korzystne położenie w układzie ważnych szlaków komunikacyjnych i turystycznych (13) • Bliskie sąsiedztwo dużych miast, w tym centralne położenie Włocławka (9) • Występowanie terenów o znaczeniu historycznym oraz zabytków historycznych atrakcyjnych turystycznie (8) • Czyste otoczenie i środowisko naturalne sprzyjające rozwojowi gospodarstw agroturystycznych (7) • Dobrze rozwinięte rolnictwo (szczególnie warzywnictwo i sadownictwo) (7) • Występowanie potencjalnych terenów inwestycyjnych, dotychczas niezagospodarowanych (7) • Aktywność mieszkańców (rady sołectkie, OSP, organizacje pozarządowe, koła gospodyń wiejskich itp.) (4) • położenie na terenie Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego i obszarów cennych przyrodniczo (4) 	Rozdz. III. ust.3.1.	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki wskaźnik bezrobocia (13) • Negatywne tendencje demograficzne (starzenie się społeczeństwa, spadek liczby urodzeń) (11) • Brak infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej (baseny, ścieżki rowerowe, zaplecze noclegowo-gastronomiczne) (8) • Brak animatorów społecznych oraz warunków dla ich funkcjonowania (7) • Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna oraz niskie wykorzystanie zabytków historycznych i dóbr kultury w celu promowania regionu (6) • Niezadowalający stan techniczny dróg (5) • Niski poziom rozwoju lokalnych przedsiębiorstw oraz działalności pozarolniczej (5) • Niski wskaźnik wykorzystania terenów inwestycyjnych (5) • Brak ofert dla osób starszych, zagrożonych społecznym wykluczeniem (5) • Brak zakładów przemysłowych, będących motorem rozwoju gospodarczego (4) • Mały stopień skanalizowania znacznej powierzchni terenu LGD (4) 	Rozdz. III. ust.3.3.
	Rozdz. III. ust.1.		Rozdz. III. ust.3.3.
	Rozdz. III. ust.1.		Ankieta społeczna
	Rozdz. III. ust.4.2.		Rozdz. III. ust.3.3.
	Rozdz. III. ust.3.1.		Ankieta
	Ankieta		Rozdz. III. ust.3.3.
	Ankieta		Ankieta
	Rozdz. III. ust.3.3.		Ankieta
	Rozdz. III. ust.3.1.		Ankieta
	Ankieta		Ankieta

Tab. Analiza SWOT dla trzynastu Gmin połączonych obszaru LGD (szanse i zagrożenia)

SZANSE (liczba pkt)	Odniesienie do Diagnozy	ZAGROŻENIA (liczba pkt)	Odniesienie do Diagnozy
<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie bliskości szlaków komunikacyjnych: autostrady oraz dróg krajowych, dla przyciągnięcia inwestorów i rozwoju gospodarczego (14) • Rozwój agroturystyki w oparciu o infrastrukturę rekreacyjno-wypoczynkową oraz bogactwo krajobrazowo - przyrodnicze regionu (11) • Przystosowanie naturalnych walorów środowiskowych gmin (lasy, jeziora) dla rozwoju turystyki i rekreacji (8) • Utworzenie atrakcyjnych terenów inwestycyjnych w celu przyciągnięcia inwestorów zewnętrznych i pobudzenia rozwoju gospodarczego (7) • Pozyskania zewnętrznych środków na finansowanie inwestycji związanych z ochroną środowiska (6) • Systematyczne i konsekwentne promowanie regionalnych tradycji np. kulinarnych (6) • Wykorzystanie mody na aktywne spędzanie czasu, zdrowe żywienie i zdrową żywność w celu rozwoju agroturystyki oraz proekologicznego rolnictwa (5) • Organizacja ciekawych przedsięwzięć/imprez kulturalnych, sportowo-rekreacyjnych promujących obszar LGD (5) • Rozwój produkcji i usług w oparciu o lepsze wykorzystanie istniejących zasobów (4) • Zaoferowanie atrakcyjnych terenów na cele budownictwa mieszkaniowego (4) • Pozyskanie inwestorów zewnętrznych (4) 	<p>Rozdz. III. ust.1.</p> <p>Rozdz. III. ust.3.3.</p> <p>Rozdz. III. ust.3.1.</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p> <p>Rozdz. III. ust.1.</p> <p>Rozdz. III. ust.3.3.</p> <p>Rozdz. III. ust.3.3.</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Utrzymanie się i wzrost wysokiego już dziś poziomu bezrobocia (13) • Utrzymanie się lub pogłębienie trendu emigracyjnego o charakterze zarobkowym wśród młodych mieszkańców LGD (12) • Postępujące starzenie się społeczeństwa (9) • Utrzymywanie się i pogłębienie niskiego zaangażowanie mieszkańców w życie społeczne (8) • Odchodzenie od kultywowania lokalnych tradycji i zwyczajów (7) • Utrudnienia w dostępie do rynków zbytu (zarówno w kraju jak i na kierunku wschodnim) (6) • Malejące możliwości dostępu do środków finansowych, szczególnie dotacji, z programów unijnych (5) • Ryzyko niepowodzenia działań zwalczających patologie społeczne oraz występowanie zjawiska bezradności życiowej (4) • Rosnący fiskalizm Państwa oraz postępujące komplikowanie procedur prowadzenia działalności gospodarczej (4) • Niewykorzystanie dogodnego położenia gminy w zasięgu szlaków komunikacyjnych (4) 	<p>Rozdz. III. ust.3.3.</p> <p>Rozdz. III. ust.3.3.</p> <p>Rozdz. III. ust.3.3</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p> <p>Ankieta</p>

Do przeanalizowania uzyskanych danych zastosowano technikę macierzową, zaczynając od zestawienia w formie tabelarycznej podsumowania punktacji dla każdego obszaru analizy SWOT.

SILNE STRONY	74 pkt.	73 pkt.	SŁABE STRONY
SZANSE	74 pkt.	72 pkt.	ZAGROŻENIA

Tak zestawione wyniki, wskazują, chociaż niejednoznacznie, na przewagę silnych stron nad słabościami obecnej sytuacji oraz jednoczesny prymat szans nad potencjalnymi zagrożeniami. Aby dokonać jednak wyboru strategii działania niezbędne jest zestawienie poszczególnych elementów analizy SWOT w postaci macierzy wyborów strategicznych, łącząc ze sobą krzyżowe czynniki wewnętrzne i zewnętrzne:

	SILNE STRONY	SŁABE STRONY
SZANSE	148	147
ZAGROŻENIA	146	145

W ten sposób przedstawiona macierz może zostać przekonwertowana na typ strategii działania, adekwatny do zdiagnozowanej obecnej sytuacji na terenie LGD oraz potencjału i możliwości jego wykorzystania w przyszłości:

	SILNE STRONY	SŁABE STRONY
SZANSE	Wykorzystanie szans przy pomocy mocnych stron STRATEGIA EKSPANSYWNA	Wykorzystanie szans, przy jednoczesnym eliminowaniu słabości STRATEGIA KONKURENCYJNA
ZAGROŻENIA	Przewycięzać zagrożenia, maksymalnie wykorzystując swoje atuty STRATEGIA KONSERWATYWNA	Minimalizacja słabości i unikanie zagrożeń STRATEGIA DEFENSYWNA

Analizując otrzymane wyniki można zauważyć, że najbardziej efektywną byłaby w obecnej sytuacji strategia ekspansywna, opierająca się na posiadanych atutach i wypracowanym przez wcześniejsze lata potencjale, angażowanym w celu wykorzystania pojawiających się w przyszłości szans rozwojowych. Przed powzięciem ostatecznej decyzji należy jednak dokonać przeglądu najistotniejszych zdefiniowanych elementów czynników wewnętrznych (tj. posiadanych mocnych i słabych stron) oraz czynników zewnętrznych (czyli szans oraz zagrożeń w przyszłości).

Do **Mocnych Stron** wskazywanych najczęściej w badaniach ankietowych mieszkańców terenu LGD zaliczyć należy przede wszystkim bogactwo i różnorodność przyrodniczą i krajobrazową całego Dorzecza Zgłowiączki, sprzyjającą rozwijaniu różnorodnych form turystyki, rekreacji i wypoczynku, oraz atut położenia przy głównych szlakach komunikacyjnych, tak w ujęciu gospodarczym jak i turystycznym. Zwracano również uwagę na występowanie licznych miejsc i zabytków historycznych, niezdegradowane środowisko naturalne, mogące być fundamentem rozwoju zorganizowanych form agroturystyki oraz nadal

dużą dostępność terenów, które można przystosować dla celów inwestycyjnych. Nie można zapominać również o dużym potencjale energetycznym LGD w zakresie pozyskiwania energii elektrycznej z elektrowni wiatrowych (cały obszar LGD, z uwagi na ukształtowanie terenu i szczególnie mikroklimat, to tereny posiadające duże zasoby wiatru).

Z powyższych względów **Szansą Na Rozwój** może być wykorzystanie bliskości głównych szlaków komunikacyjnych, w szczególności przebiegającej przez region autostrady A1 oraz dróg krajowych do niej prowadzących. Przekuwając kolejny atut posiadania terenów potencjalnie inwestycyjnych, ankietowani wskazują na możliwości utworzenia siatki terenów pod inwestycje produkcyjne i handlowe, przyciągające inwestycje generujące nowe miejsca pracy oraz zwiększające obrót handlowy regionu. Mieszkańcy dużą szansę dostrzegają w rozwoju agroturystyki, w oparciu o infrastrukturę rekreacyjno-wypoczynkową oraz bogactwo krajobrazowo - przyrodnicze regionu, pod warunkiem przystosowania naturalnych walorów środowiskowych obszaru LGD dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Słabe Strony przedstawianych przez ankietowanych opiniach to przede wszystkim wysoki wskaźnik bezrobocia, oddziałujący od strony dochodowej, a w konsekwencji również popytowej, na większość pozostałych obszarów życia społecznego i gospodarczego. Równie niebezpiecznym zjawiskiem jest zaobserwowany spadek dzietności społeczeństwa, oraz wynikające z tego starzenie się społeczeństwa, szczególnie obserwowane na wsiach. Stan ten pogłębia również emigracja zarobkowa, będąca wynikiem braku ofert pracy na lokalnym rynku, czyli jedną z konsekwencji wspomnianego wcześniej problemu bezrobocia. Możliwość wykorzystania wspomnianych wcześniej walorów turystyczno-krajobrazowych utrudnia kolejna słabość, tj. niedostatek infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej, słabo rozwinięte zaplecze turystyczne (noclegowe i gastronomiczne) oraz niewystarczające wykorzystanie dóbr kultury i potencjału historii regionu w celu jego promowania. Osobnym często wskazywanym problemem jest niewielka liczba animatorów społecznych, często wynikająca z braku warunków do ich naturalnego wykreowania. Pomimo znacznych inwestycji infrastrukturalnych w sieć drogową we wcześniejszych latach, nadal zły stan dróg jest regularnie wskazywany jako słabość wielu gmin naszego LGD.

Z faktem występowania zdiagnozowanych powyżej słabości łączą się **Potencjalne Zagrożenia**, mogące przeszkodzić w realizacji zamierzeń społeczno-gospodarczych i rozwojowi LGD. Za największe zagrożenia mieszkańcy uznają utrzymujące się i mogące się pogłębić problemy na rynku pracy, w tym utrzymanie się, lub, co gorsza, wzrost poziomu bezrobocia oraz związany z tym trend emigracji o charakterze zarobkowym, szczególnie wśród młodych mieszkańców naszych Gmin. Skutkiem powyższego może też być postępujące starzenie się społeczeństwa, skutkujące zmniejszaniem się liczby ludności w wieku produkcyjnym. Konsekwencją braku warunków dla aktywności animatorów życia społecznego i kulturalnego może stać utrwalenie niskiego zaangażowania mieszkańców w życie społeczne. Za tym z kolei może pójść również odejście od kultywowania tradycji i zwyczajów regionalnych. Wśród opinii ankietowanych mieszkańców widoczna jest również obawa o słabnięcie w przyszłości możliwości

pozyskiwania funduszy na rozwój z Unii Europejskiej, szczególnie w postaci bezzwrotnej dotacji na inwestycje. Wyciągając wnioski z zestawionych podstawowych czynników analizy SWOT, można dostrzec wyraźną korelację pomiędzy silnymi stronami oraz możliwościami ich wykorzystania, oraz słabymi stronami oraz wynikającymi z nich zagrożeniami. Zestawiając powyższe z realizacją celów Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki, można sformułować podstawowy wniosek co do kierunku realizacji LSR:

Najbardziej optymalną strategią działania dla gmin Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki, w jej obecnym stadium rozwoju, będzie strategia ekspansywna z elementami strategii konserwatywnej, co oznacza skupienie się na wykorzystaniu szans wynikających z posiadanych atutów przy jednoczesnym minimalizowaniu potencjalnych zagrożeń.

Wynikiem analizy jest też wyodrębnienie kilku obszarów tematycznych, w których wskazana będzie szczególnie intensyfikacja działań:

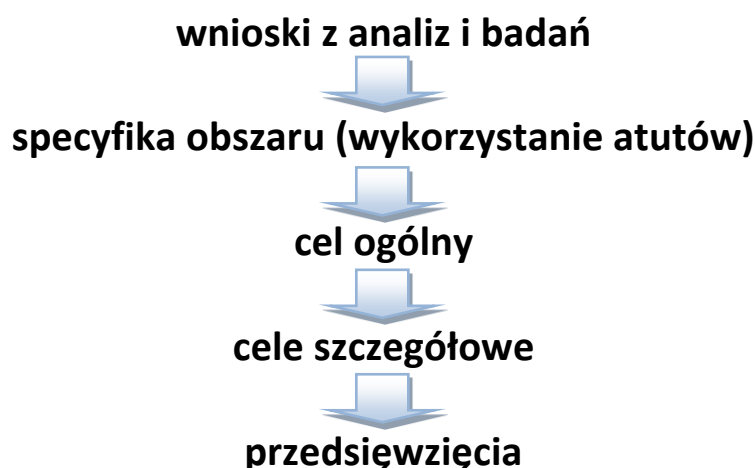
- Promowanie i wspieranie wszelkich zainteresowanych osób i podmiotów w wykorzystaniu walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych o charakterze ponadregionalnym, które świadczą o niepowtarzalności obszaru działania LGD, a tym samym wyróżnią go na tle oferty konkurencyjnych obszarów i regionów.
- Aktywne wykorzystanie centralnego w skali kraju położenia geograficznego gmin Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki, powiązanego z bezpośrednim przebiegiem głównych szlaków transportowych północ – południe, w celu wykorzystania szansy na ściągnięcie na teren LGD potencjalnych inwestorów i ich kapitał inwestycyjny,
- Intensywne zabiegi poprawiające sytuację na rynku pracy, w tym wspieraniem podmiotów tworzących nowe miejsca pracy, w celu przeciwdziałania narastaniu emigracji zarobkowej mieszkańców gmin.

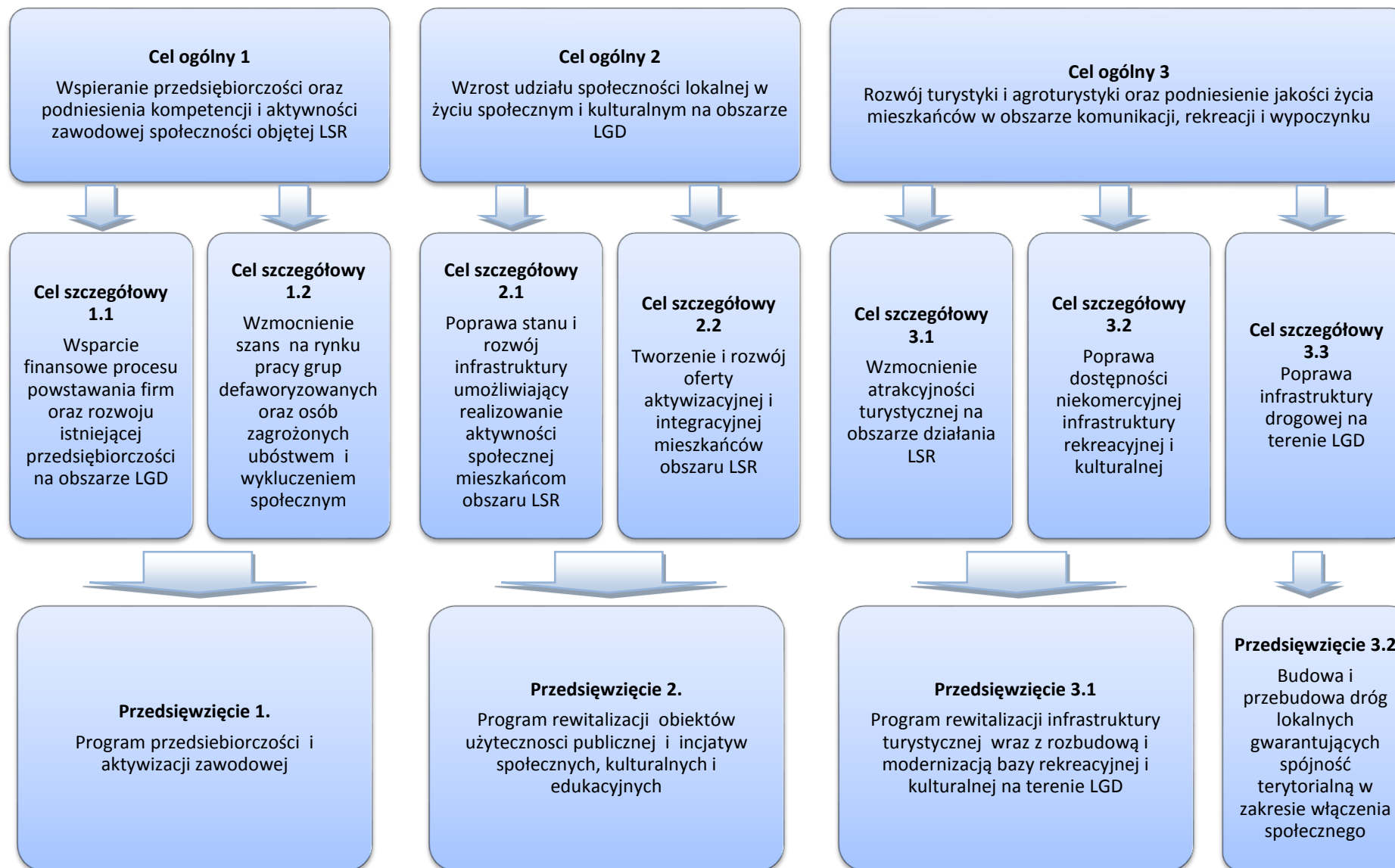
W oparciu o efekty przeprowadzonej powyżej diagnozy metodyką SWOT, opisującej w sposób syntetyczny sytuację obecną LGD oraz efekty badań ankietowych i konsultacji społecznych, ustalone zostały cele do realizacji, wraz z zaplanowanymi przedsięwzięciami do realizacji w przyszłości.

ROZDZIAŁ 5. CELE I WSKAŹNIKI

Jedną z głównych cech odróżniających LSR od innych strategii jest to, że nie dotyczy ona całego spektrum rozwoju danego obszaru, lecz skupia się na określonych obszarach strategicznych, kluczowych z punktu widzenia lokalnych uwarunkowań i możliwości realizacji przedsięwzięć w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Cele wynikają z problemów, jakie zostały zidentyfikowane w wyniku analizy SWOT oraz na podstawie uspołecznionej diagnozy obecnej sytuacji obszaru LGD i są ściśle powiązane z jego specyfiką. Znaczącą cechą problemów jest to, że przeszkadzają w osiągnięciu wizji rozwoju regionu i realizacji LSR. Dlatego zostały przyjęte cele, które pomogą rozwiązać te problemy. Cele powinny być konkretne i mierzalne, realistyczne, osiągalne, określone w czasie, czyli takie, o których można będzie powiedzieć, że zostały wykonane lub nie. Przy realizacji planu opartego o zrównoważony rozwój cele muszą być zharmonizowane ze środowiskiem przyrodniczym. Na terenie Stowarzyszenia zostało przeprowadzone badanie z wykorzystaniem kwestionariusza ankietowego, w celu uzyskania informacji na temat postrzegania obszaru LGD przez mieszkańców, którzy posiadają specyficzną i bardzo wartościową wiedzę. Wiedza ta wynika z codziennego i bezpośredniego stykania się z problemami występującymi na obszarze objętym LSR i dotyczącymi jego mieszkańców. Reasumując wyboru celów ogólnych i szczegółowych dokonano w oparciu o analizę danych statystycznych zebranych na etapie diagnozy, wyników i wniosków wynikających z analizy SWOT oraz konsultacji społecznych. W efekcie wyznaczone kierunki rozwoju strategicznego wynikają z lokalnych uwarunkowań, stanowią wizję rozwoju obszaru LGD reprezentantów trzech sektorów: społecznego, publicznego i gospodarczego, dzięki czemu stanowią porozumienie interesów całego społeczeństwa Stowarzyszenia. Przy ustalaniu celów i przedsięwzięć przeszliśmy następującą drogę w planowaniu LSR (od ogółu do szczegółu):

Cel ogólny 1 Wspieranie przedsiębiorczości oraz podniesienia kompetencji i aktywności zawodowej społeczności objętej LSR

Cel odnosi się do wzmocnienia i rozwoju kapitału społecznego oraz przedsiębiorczości na obszarze LGD, czego skutkiem będzie zmniejszenie bezrobocia na terenie objętym LGD. Jest to niezwykle ważne w kształtowaniu dalszego rozwoju gmin. Cel został zdefiniowany na podstawie diagnozy i analizy SWOT, danych dotyczących niskiego wskaźnika przedsiębiorczości na terenie LGD, wysokiego wskaźnika bezrobocia, niskiego poziomu wykształcenia lokalnego społeczeństwa, wysokiego ujemnego salda migracji, wysokiego udziału społeczeństwa rolniczego na terenie LGD, cennych kulturowych i naturalnych zasobów.

Cel szczegółowy 1.1 Wsparcie finansowe procesu powstawania firm oraz rozwoju istniejącej przedsiębiorczości na obszarze LGD

Cel będzie realizowany poprzez wspieranie rozwoju nowych i istniejących firm, a tym samym przełoży się na zmniejszenie wskaźnika bezrobocia na terenie LGD. Dzięki malowniczym krajobrazom, walorom przyrodniczym i kulturowym możliwe jest rozwinięcie usług okołoturystycznych w tym bazy noclegowej, gastronomicznej, itp. Cel ten będzie zrealizowany także poprzez działania inwestycyjne podjęte przez osoby i firmy chcące rozpocząć działalność w kierunku nierolniczym.

Cel szczegółowy 1.2 Wzmocnienie szans na rynku pracy grup defaworyzowanych oraz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Cel będzie realizowany poprzez działania z zakresu aktywizacji zawodowej i społecznej osób z grup defaworyzowanych oraz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym z obszaru działania LGD np. poprzez tworzenie Centrów Integracji Społecznej. Miarą ich efektywności jest wzrost wiedzy i świadomości wyżej wskazanych poprzez m.in. doradztwo zawodowe, trening interpersonalny, szkolenia komputerowe, trening gospodarowania budżetem domowym, poradnictwo indywidualne, szkolenia teoretyczne, co w rezultacie przyczyni się do zmniejszenia wskaźnika bezrobocia w regionie objętym LSR.

Przedsięwzięcie 1.1 Program przedsiębiorczości i aktywizacji zawodowej

Zakłada się, że źródłem finansowania przedsięwzięcia będzie:

1. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020w ramach osi priorytetowej 7- Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, działanie 7.1- Rozwój lokalny kierowany przez społeczność

Typy projektów:

- Wsparcie inwestycyjne mikro i małych przedsiębiorstw (projekty grantowe), projekty poprawiające konkurencyjność przedsiębiorstw, związane z unowocześnieniem sposobu działania jak i oferty poprzez:
  - rozbudowę przedsiębiorstw,
  - rozszerzenie zakresu działania przedsiębiorstw,

- działania mające na celu dokonywanie zasadniczych zmian produkcji bądź procesu produkcyjnego, prowadzące do wprowadzenia na rynek nowych lub ulepszonych produktów/usług,
  - zmianę stosowanych rozwiązań produkcyjnych, technologicznych, organizacyjnych,
  - zmianę wyrobu i usługi, w tym także zmianę sposobu świadczenia usługi.
2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020- działanie LEADER, cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich”, w ramach priorytetu 6 „Promowanie włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”

Operacje:

- podejmowanie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości
  - podnoszenie kompetencji osób z obszaru LSR w powiązaniu z zakładaniem działalności gospodarczej, rozwojem przedsiębiorczości lub dywersyfikacją źródeł dochodów,
3. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 w ramach osi priorytetowej 11 - Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, działanie 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR

Typu projektów:

- Działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym takich jak:
  - kluby samopomocy (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),
  - świetlice środowiskowe (w tym z programem socjoterapeutycznym, programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),
  - kluby młodzieżowe (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),
  - kluby pracy,
  - aktywizacja społeczno-zawodowa (w tym szkolenia i podnoszące kompetencje i/lub dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne),
  - i inne z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym.

Ten typ projektów będzie realizowany w ramach projektów grantowych i konkursowych.

Grupy docelowe:

Jednostki samorządu terytorialnego, związki jednostek samorządu terytorialnego, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, samorządowe jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, mikro i małe przedsiębiorstwa, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych

ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. W przypadku operacji mających na celu rozpoczęcie lub rozwój działalności pozarolniczej pomoc może być przyznana:

a) osobom fizycznym ubezpieczonym na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników w niepełnym zakresie, którzy obok rolniczej prowadzą działalność pozarolniczą,

b) osobom prowadzącym działalność gospodarczą,

c) osobom nieubezpieczonym na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników deklarującym podjęcie działalności pozarolniczej,

- wykonującym lub deklarującym działalność gospodarczą w formie mikro lub małego przedsiębiorstwa.

1	Cel ogólny	Wspieranie przedsiębiorczości oraz podniesienia kompetencji i aktywności zawodowej społeczności objętej LSR						
1.1	Cele szczegółowe	Wsparcie finansowe procesu powstawania firm oraz rozwoju istniejącej przedsiębiorczości na obszarze LGD						
1.2		Wzmocnienie szans na rynku pracy grup defaworyzowanych oraz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
W 1	Poprawa sytuacji materialnej osób biorących udział w projektach na jednego członka rodziny		osoby	0	100	Dane LGD		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
W 1.1	Liczba nowych produktów/usług wprowadzonych w przedsiębiorstwie		szt.	0	10	dane Beneficjenta.		
W 1.2	Liczba udoskonalonych produktów/usług wprowadzonych w przedsiębiorstwie		szt.	0	10	dane Beneficjenta		
W 1.3	Liczba utworzonych miejsc pracy		szt.	0	100	Umowa o prace		
W 1.4	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu		osoby	0	184	dane własne LGD, dane Beneficjenta		
W 1.5	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)		osoby	0	86	dane własne LGD, dane Beneficjenta		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostka miary	Wartość		Źródło danych
		początkowa 2016 rok	końcowa 2023 rok					
W 1.1.1	Program przedsiębiorczości i aktywizacji zawodowej j	<p>LGD, mikro i małe przedsiębiorstwa, W przypadku operacji mających na celu rozpoczęcie lub rozwój działalności pozarolniczej pomoc może być przyznana:</p> <p>a) osobom fizycznym ubezpieczonym na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników w niepełnym zakresie, którzy obok rolniczej prowadzą działalność pozarolniczą, b) osobom prowadzącym działalność gospodarczą, c) osobom nieubezpieczonym na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników deklarującym podjęcie działalności pozarolniczej, - wykonującym lub deklarującym działalność gospodarczą w formie mikro lub małego przedsiębiorstwa.</p> <p>jednostki samorządu terytorialnego, związki jednostek samorządu terytorialnego, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, samorządowe jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, mikro i małe przedsiębiorstwa, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,</p>	konkursy/projekty grantowe konkursy	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje	szt	0	20	dane własne LGD, dane Beneficjenta
				Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt	0	40	dane własne LGD, dane Beneficjenta
				Liczba operacji polegająca na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt	0	60	dane własne LGD, dane Beneficjenta
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoby	0	270	dane Beneficjenta

Cel ogólny 2 Wzrost udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym na obszarze LGD

Cel ma przyczynić się do wzrostu aktywności społeczności lokalnej, osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poprzez organizowanie społeczności lokalnej i jej animację czego efektem będzie ożywienie społeczne na obszarach lokalnych. Dodatkowym efektem będzie rewitalizacja miejscowości wiejskich, która będzie uzupełnieniem dla podejmowanych działań aktywizacyjnych.

Cel szczegółowy 2.1 Poprawa stanu i rozwój infrastruktury umożliwiający realizowanie aktywności społecznej mieszkańcom obszaru LSR

Cel będzie uzupełnieniem działań na rzecz aktywizacji społeczeństwa na obszarze LSR, polegającym na działaniach infrastrukturalnych przyczyniających się do rewitalizacji społeczno-gospodarczej miejscowości wiejskich zmierzających do ożywienia społeczno-gospodarczego obszaru i poprawy warunków uczestnictwa osób zamieszkujących obszary problemowe w życiu społecznym i gospodarczym. Miarą będzie liczba zrewitalizowanych obiektów służących społeczności lokalnej.

Cel szczegółowy 2.2 - Tworzenie i rozwój oferty aktywizacyjnej i integracyjnej mieszkańców obszaru LSR

Cel jest reakcją na wnioski z analizy SWOT. Mieszkańcy nie mają poczucia tożsamości regionalnej, wykazując zbyt małą aktywność, mają małe możliwości radzenia sobie ze swoimi problemami, ponadto jest niewielka liczba animatorów społecznych, często wynikająca z braku warunków do ich naturalnego wykreowania. Miarą osiągnięcia tego celu będzie wzrost aktywności mieszkańców przejawiająca się powstawaniem nowych organizacji społecznych, realizacją przez aktywne grupy mieszkańców własnych projektów i działań, liczba realizowanych szkoleń, konferencji, seminariów, wyjazdów studyjnych i konsultacji.

Przedsięwzięcie 2.1 Program rewitalizacji obiektów użyteczności publicznej i inicjatyw społecznych, kulturalnych i edukacyjnych

Zakłada się, że źródłem finansowania przedsięwzięcia będzie:

1. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego w ramach osi priorytetowej 7 - Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, działanie 7.1- Rozwój lokalny kierowany przez społeczność:

Typ projektu:

Działania infrastrukturalne przyczyniające się do rewitalizacji społeczno-gospodarczej miejscowości wiejskich - w szczególności o dużej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych - zmierzające do ożywienia społeczno-gospodarczego danego obszaru i poprawy warunków uczestnictwa osób zamieszkujących obszary problemowe w życiu społecznym i gospodarczym.

2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 w ramach: osi priorytetowej 11- Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, działanie 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR

Typy projektów:

- 1) Działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym takich jak:
  - kluby samopomocy (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),
  - świetlice środowiskowe (w tym z programem socjoterapeutycznym, programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),
  - kluby młodzieżowe (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),
  - kluby pracy,
  - aktywizacja społeczno-zawodowa (w tym szkolenia i podnoszące kompetencje i/lub dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne),
  - i inne z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym.
- 2) Działania wspierające rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej z wykorzystaniem m.in.:
  - Usług wzajemnościowych, samopomocowych,
  - lidera lub animatora aktywności lokalnej oraz obywatelskiej,
  - inne rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej.

Grupy docelowe:

Jednostki samorządu terytorialnego, związki jednostek samorządu terytorialnego, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, samorządowe jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, mikro i małe przedsiębiorstwa, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołowi związków wyznaniowych, osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym spośród mieszkańców obszaru LGD.

2		Wzrost udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym na obszarze LGD						
2.1	Cele szczegółowe	Poprawa stanu i rozwój infrastruktury umożliwiający realizowanie aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańcom obszaru LSR						
2.2		Tworzenie i rozwój oferty aktywizacyjnej i integracyjnej mieszkańców obszaru LSR						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
W. 2	Wzrost aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańcom obszaru LSR		Liczba osób potwierdzających poprawę / 100 osób	20	50	Dane LGD		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
W.2.1	Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów		osoby	0	2060	dane własne LGD, dane Beneficjenta		
W.2.2	Liczba osób uczestników inicjatyw społecznych, kulturalnych i edukacyjnych organizowanych przez LGD		osoby	0	3880	dane własne LGD, dane Beneficjenta		
W.2.3	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna		osoby	0	1500	dane własne LGD, dane Beneficjenta		
W.2.4	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych		osoby	0	729	dane własne LGD		
W. 2.5	Liczba osób które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD		osoby	0	100	dane własne LGD		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu			Źródło danych	
				Nazwa	Jednostka miary	Wartość		
			początkowa 2016 rok			końcowa 2023 rok		
W. 2.1.1	Program rewitalizacji obiektów użyteczności publicznej i inicjatyw społecznych, kulturalnych i edukacyjnych	LGD, jednostki samorządu terytorialnego, związki jednostek samorządu terytorialnego, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, samorządowe jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, mikro i małe przedsiębiorstwa, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.	konkursy/granty	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	szt.	0	130	Dane LGD
				Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	szt.	0	123	Dane LGD
				Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	szt.	0	35	dane własne LGD, dane Beneficjenta
				Długość przebudowanych dróg gminnych	km	0	0,7	dane własne LGD, dane Beneficjenta
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	szt.	0	2000	dane własne LGD, dane Beneficjenta
				liczba inicjatyw społecznych, kulturalnych i edukacyjnych podmiotów z terenu LGD	szt.	0	117	dane własne LGD
				Liczba spotkań informacyjno – konsultacyjnych	szt.	0	41	dane własne LGD

Cel ogólny 3 - Rozwój turystyki i agroturystyki oraz podniesienie jakości życia mieszkańców w obszarze komunikacji, rekreacji i wypoczynku

Teren LGD ma doskonałe warunki przyrodnicze i kulturowe do rozwoju turystyki. Bolączką firm i osób świadczących usługi turystyczne jest sezonowość oferty turystycznej, dodatkowo silnie uzależnionej od warunków pogodowych. W związku z powyższym wysiłki mieszkańców i organizacji świadczących usługi turystyczne powinny skupić się na wydłużeniu sezonu i wydłużeniu pobytu turysty na terenie LGD. Można to osiągnąć poprzez przygotowanie i wypromowanie całorocznych produktów turystycznych opartych o warunki klimatyczne, bogactwo i różnorodność lokalnej przyrody oraz lokalne dziedzictwo kulturowe, np. sporty zimowe, podglądanie dzikiej zwierzyny czy festyny. Szansą dla mieszkańców LGD jest również szersze otwarcie się na zagranicznych turystów, dysponujących większymi funduszami. Z punktu widzenia rozwoju lokalnej społeczności, bardzo istotne jest, aby oferty turystyczne były także dostępne dla lokalnych mieszkańców, tak aby umożliwić szerszy kontakt między turystami i mieszkańcami LGD. Lokalni mieszkańcy powinni wspierać rozwój turystyki na terenie LGD i rozumieć, w jaki sposób przyczynia się ona do podniesienia jakości życia na terenie całego LGD. Potrzeba realizacji celu wynika także ze zdiagnozowanych problemów i potrzeb dotyczących m.in. zbyt słabo rozwiniętej oferty kulturalnej, małego wsparcia na kultywowanie tradycji lokalnych, niskiego potencjału organizacyjno-finansowego większości organizacji społecznych z obszaru LSR. Duża liczba osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym posiada mały dostęp do oferty kulturalnej i rekreacyjnej.

Cel szczegółowy 3.1 - Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej na obszarze działania LSR

Wykonana na potrzeby LSR analiza SWOT wykazała zły stan infrastruktury turystycznej rekreacyjnej lub kulturalnej oraz jej częściowe braki na terenie LGD, takie jak: brak szlaków turystycznych i obiektów turystycznych. Niedostateczne wyeksponowanie walorów krajobrazowych i historycznych sprawia, że to co najcenniejsze w regionie nie jest do końca wykorzystane. Miarą celu będzie liczba zbudowanej i rozbudowanej już istniejącej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej. W ramach realizacji celu zaplanowano projektu współpracy z Lokalną Grupą Działania "Razem dla Powiatu Radziejowskiego". Z partnerem tym realizowano już razem cztery projekty współpracy. Zaplanowany do realizacji projekt ma na celu Promocję lokalnego dziedzictwa na obszarze działania dwóch lokalnych grup działania. W ramach projektu zaplanowano wydruk kalendarzy i materiałów promocyjnych.

Cel szczegółowy 3.2- Poprawa dostępności niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej

Cel będzie przyczyniał się do podniesienia standardu życia mieszkańców oraz atrakcyjności rekreacyjnej i kulturalnej obszaru LSR. Realizowane będą inicjatywy oddolne, promujące lokalne dziedzictwo przyrodnicze, kulturowe i historyczne oraz produkty lokalne, zostaną opracowane materiały promocyjno-informacyjne. Zadania realizowane w ramach tego celu przyczynią się także do powstania nowej infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej na terenie LGD.

Cel szczegółowy 3.3 - Poprawa infrastruktury drogowej na terenie LGD

Cel będzie polegał na poprawie infrastruktury drogowej i zmierzał będzie do ożywienia społeczno-gospodarczego danego obszaru i poprawy warunków uczestnictwa osób zamieszkujących obszary problemowe w życiu społecznym i gospodarczym.

Przedsięwzięcie 3.1 Program rewitalizacji infrastruktury turystycznej wraz z rozbudową i modernizacją bazy rekreacyjnej i kulturalnego na terenie LGD

Przedsięwzięcie 3.2 Budowa i przebudowa dróg lokalnych gwarantujących spójność terytorialną w zakresie włączenia społecznego

Zakłada się, że źródłem finansowania przedsięwzięć 3.1 i 3.2 będzie Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020- działanie LEADER, cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich”, w ramach priorytetu 6 „Promowanie włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”

Operacje:

- rozwój produktów lokalnych,
- zachowanie dziedzictwa lokalnego,
- rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej,
- rozwój infrastruktury drogowej gwarantującej spójność terytorialną w zakresie włączenia społecznego.

Grupy docelowe:

Osoby fizyczne, osoby prawne, w tym m.in. kółka rolnicze, JST z wyłączeniem województw, ich związki bądź ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, spółdzielnie, kościoły, związki wyznaniowe, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną. Beneficjentem może być LGD jedynie w przypadku operacji własnych LGD (bez uszczerbku dla art. 34 ust. 3 lit b rozporządzenia ogólnego wskazującego na konieczność stosowania niedyskryminującej i przejrzystej procedury wyboru, pozwalającej unikać konfliktów interesów); „projektów grantowych” tj. operacji, gdzie beneficjentem ubiegającym się o wsparcie przed podmiotem wdrażającym jest LGD, i to LGD jest wskazywana w systemie jako beneficjent; operacja taka składa się z szeregu grantów, których realizatorami są różnorodne podmioty działające na obszarze objętym LSR; wszystkie granty wchodzące w skład projektu grantowego, są projektami komplementarnymi i łącznie przyczyniają się do realizacji, założonych dla danego projektu grantowego, celów i wskaźników.

3	Cel ogólny	Rozwój turystyki i agroturystyki oraz podniesienie jakości życia mieszkańców w obszarze komunikacji, rekreacji i wypoczynku						
3.1	Cele szczegółowe	Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej na obszarze działania LSR						
3.2		Poprawa dostępności niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej						
3.3		Poprawa infrastruktury drogowej na terenie LGD						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
W 3a	Wzrost liczby osób zadowolonych z oferty turystycznej i rekreacyjnej		ilość	200	500	Dane LGD		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
W 3.1	Wzrost liczby osób korzystającej z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej		osoby	1300	3 500	Dane Beneficjenta		
W 3.2	Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty		osoby	240	600	Dane Beneficjenta		
W 3.3	Liczba osób biorących udział w wydarzeniach promocyjnych		osoby	0	44 300	Dane Beneficjenta		
W 3.4	Liczba osób korzystająca z nowej (zmodernizowanej) infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego		osoby	0	5 800	Dane Beneficjenta		
W 3.5	Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby (przyrodnicze, kulturowe, turystyczne etc.)		osoby	0	2	Dane LGD		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, itp.)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostka miary	Wartość		Źródło danych
						początkowa 2016 rok	końcowa 2023 rok	
W 3.1.1	Program rewitalizacji infrastruktury turystycznej wraz z rozbudową i modernizacją bazy rekreacyjnej i kulturalnej na terenie LGD	Osoby fizyczne. Osoby prawne, w tym m.in. kółka rolnicze, JST z wyłączeniem województw, ich związki bądź ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, spółdzielnie, kościoły, związki wyznaniowe. Jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną.	Konkurs	Liczba przygotowanych projektów współpracy	szt.	0	2	Dane LGD
				Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach LSR	szt.	0	3	Dane Beneficjenta
				Liczba zrealizowanych wydarzeń promocyjnych np. targi, wydawnictwa (przewodnik kulinarny, turystyczny, inne), publikacje w mediach	szt.	0	74	Dane Beneficjenta
				Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	0	25	Dane Beneficjenta
W 3.1.2	Budowa i przebudowa dróg lokalnych gwarantujących spójność terytorialną w zakresie włączenia społecznego	Osoby fizyczne, Osoby prawne, w tym m.in. kółka rolnicze, JST z wyłączeniem województw, ich związki bądź ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, spółdzielnie, kościoły, związki wyznaniowe. Jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną.	Konkurs	Liczba operacji w zakresie infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego	szt.	0	10	Dane Beneficjenta

Źródła pozyskania danych do pomiaru.

Dane do pomiaru wskaźników produktu i rezultatu będą pozyskiwane na dwóch etapach – na etapie wyboru operacji, gdzie będzie badane w jaki sposób i w jakim stopniu dana operacja będzie realizować wskaźniki określone w LSR, oraz na etapie rozliczenia operacji kiedy to Beneficjent będzie rozliczał konkretne wskaźniki produktu i rezultatu. Zrealizowane wskaźniki zostaną przedstawione w ankiecie monitorującej składanej do biura LGD po wypłacie środków z tytułu końcowego wniosku o płatność a w przypadku grantów, Beneficjenci będą się rozliczać składając wniosek o płatność i sprawozdania do LGD, a następnie LGD będzie całościowo rozliczać projekt grantowy w Samorządzie Województwa. W przypadku projektów własnych, wdrażania projektów współpracy i aktywizacji LGD będzie sporządzać sprawozdania wewnętrzne z monitorowania LSR oraz badać stopień realizacji zakresu rzeczowego i finansowego LSR w formie badań ewaluacyjnych. Ponadto LGD będzie sporządzać wnioski o płatność i sprawozdania dla Samorządu Województwa przy rozliczeniu działań własnych.

Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych

W ramach prowadzonych czynności monitorujących, Dyrektor Biura będzie odpowiadał za monitorowanie planu działania i budżetu LSR. W ramach czynności planowane jest bieżące monitorowanie i sporządzanie co pół roku sprawozdań z monitoringów w zakresie oceny postępu rzeczowego, czasowego i finansowego realizacji planu działania w odniesieniu do wskaźników produktu, rezultatu, celów i przedsięwzięć. Dane w zakresie konkretnych produktów i rezultatów realizacji danych przedsięwzięć będą podawane przez Beneficjentów w formie oświadczenia w ankiecie monitorującej wraz z dołączoną dokumentacją potwierdzającą realizację operacji w zakresie zakładanym we wniosku o wsparcie. Ankiety będą składane w biurze LGD (osobiście lub pocztą), weryfikowane, a następnie wprowadzane do elektronicznego zestawienia. Bieżące monitorowanie wskaźników ma znaczenie w kwestiach ogłaszania naborów na kolejne zakresy tematyczne. Jeśli w danym zakresie zostaną osiągnięte wskaźniki, nabór wniosków nie będzie mógł obejmować takiego wskaźnika bez aktualizacji LSR zatwierdzonej przez Samorząd Województwa.

Stan początkowy produktu i rezultatu jest ustalony na poziomie „0”, na 2016 roku, czyli rok rozpoczęcia realizacji LSR. Wartość bazowa wskaźnika przedstawia sytuację wyjściową, w stosunku, do której mierzy się następnie postęp realizacji monitorowanej operacji. Stan docelowy wskaźników produktu jest liczony na koniec 2023 roku, choć dane dostępne mogą być za 2022, należy jednak pamiętać, że oddziaływanie realizacji LSR jest odroczone w czasie. Niektóre efekty podjętej interwencji będą widoczne dopiero po kilku latach od zakończenia realizacji LSR. Natomiast wskaźniki produktu i rezultatu odnoszące się do konkretnych celów i przedsięwzięć będą kumulatywnie zliczane na koniec 2018, 2021 i 2023 roku (na podstawie operacji/grantów/działań własnych LGD które zostały rozliczone i wypłacone).

Matrycy logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników.

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
Wysoki wskaźnik bezrobocia, niski poziom wykorzystania terenów inwestycyjnych, niskie dochody mieszkańców obszaru LGD, brak zakładów przemysłowych, będących motorem rozwoju gospodarczego, niedostosowanie kompetencje pracowników do potrzeb rynku pracy, utrzymanie się lub pogłębienie trendu emigracyjnego o charakterze zarobkowym wśród młodych mieszkańców LGD	Cel ogólny 1 Wspieranie przedsiębiorczości oraz podniesienia kompetencji i aktywności zawodowej społeczności objętej LSR	Cel szczegółowy 1.1 Wsparcie finansowe procesu powstawania firm oraz rozwoju istniejącej przedsiębiorczości na obszarze LGD	Przedsięwzięcie 1. Program przedsiębiorczości i aktywizacji zawodowej	- Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje 20szt. -Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa 40szt. - Liczba operacji polegająca na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa 60szt. - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie 270 osób.	- Liczba nowych produktów/usług wprowadzonych w przedsiębiorstwie 10 szt. - Liczba udoskonalonych produktów/usług wprowadzonych w przedsiębiorstwie 10szt. - Liczba utworzonych miejsc pracy 100 szt. - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu 184 osób - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) 86 osób	Poprawa sytuacji materialnej osób biorących udział w projektach na jednego członka rodziny 100 osób	- Wielkość potencjału rozwojowego mikro i małych przedsiębiorstw w kontekście wysokich koszty prowadzenia działalności i utrzymania miejsc pracy - Otoczenie makroekonomiczne, w tym potencjał rynku pracy, stanowiące o możliwości wykorzystania szansy, która daje udział w programie - System pomocy społecznej utrwalający bezrobocie i patologie społeczne
	Cel szczegółowy 1.2 Wzmocnienie szans na rynku pracy grup defaworyzowanych oraz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym						
Niski poziom integracji społecznej, brak animatorów społecznych oraz warunków dla ich funkcjonowania, brak ofert dla osób starszych, zagrożonych społecznym wykluczeniem, ryzyko niepowodzenia działań zwalczających patologie społeczne oraz występowanie zjawiska bezradności życiowej, brak odpowiednio przystosowanej infrastruktury umożliwiającej realizowanie aktywności społecznej mieszkańców	Cel ogólny 2 Wzrost udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym na obszarze LGD	Cel szczegółowy 2.1 Poprawa stanu i rozwój infrastruktury umożliwiający realizowanie aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańcom obszaru LSR	Przedsięwzięcie 2. Program rewitalizacji obiektów użyteczności publicznej i inicjatyw społecznych, kulturalnych i edukacyjnych	- Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach 35 szt. - Długość przebudowanych dróg gminnych 0,7 km.	- Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów 2060 szt.	Wzrost aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańcom obszaru- LSR 50 osób/100 osób	Sytuacja ekonomiczna mieszkańców, decydująca o możliwości i skali ich poza zarobkowej aktywności
	Cel szczegółowy 2.2 Tworzenie i rozwój oferty aktywizacyjnej i integracyjnej mieszkańców obszaru LSR	- Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa 130 szt. - Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD 123 szt. - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie 2000 osób		- Liczba osób uczestników inicjatyw społecznych, kulturalnych i edukacyjnych organizowanych przez LGD 3880 osób - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna 1500 osób	Poziom zainteresowania mieszkańców aktywnym udziałem w przygotowaniu i prowadzeniu inicjatyw społecznych, kulturalnych i edukacyjnych.		

				<ul style="list-style-type: none"> - liczba inicjatyw społecznych, kulturalnych i edukacyjnych podmiotów z terenu LGD 117 szt. -Liczba spotkań informacyjno – konsultacyjnych 41 szt. 	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonych w biurze LGD 100 osób -Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych 729 osób 		
<p>Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna oraz niskie wykorzystanie zabytków historycznych i dóbr kultury w celu promowania regionu, niski ruch turystyczny jak na tereny o tak dużym potencjale, odchodzenie od kultywowania lokalnych tradycji i zwyczajów. Brak infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej (baseny, ścieżki rowerowe, place</p>	<p>Cel ogólny 3 Rozwój turystyki i agroturystyki oraz podniesienie jakości życia mieszkańców w obszarze komunikacji, rekreacji i wypoczynku</p>	<p>Cel szczegółowy 3.1 Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej na obszarze działania LSR</p> <p>Cel szczegółowy 3.2 Poprawa dostępności niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej</p>	<p>Przedsięwzięcie 3.1 Program rewitalizacji infrastruktury turystycznej wraz z rozbudową i modernizacją bazy rekreacyjnej i kulturalnej na terenie LGD</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba przygotowanych projektów współpracy 2 szt. - Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR 3 szt. - Liczba zrealizowanych wydarzeń promocyjnych np. targi, wydawnictwa (w tym przewodnik kulinarny, przewodnik turystyczny, inne), publikacje w mediach, Internecie 74 szt. - Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej 25 szt. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost liczby osób korzystającej z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej 3500 osób - Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty 600 osób - Liczba osób biorących udział w wydarzeniach promocyjnych 44300 osób - Liczba projektów wykorzystujących - Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby (przyrodnicze, kulturowe, turystyczne etc.) 2 szt. 	<p>-Wzrost liczby osób zadowolonych z oferty turystycznej i rekreacyjnej 500</p>	<p>Utrzymanie się mody na agroturystykę oraz zainteresowania lokalnym dziedzictwem kulturowym i historycznym Możliwość pozyskania środków z UE, Rozwój turystyki i rekreacji, wzrost zainteresowania inwestorów zewnętrznych inwestycjami w infrastrukturę rekreacyjną i turystyczną,</p>

<p>zabaw, zaplecze noclegowo-gastronomiczne), nisko rozwinięte zaplecze kulturalne w regionie, brak lub niezadawalający stan techniczny dróg lokalnych w zakresie włączenia społecznego,</p>		<p>Cel szczegółowy 3.3 Poprawa infrastruktury drogowej na terenie LGD</p>	<p>Przedsięwzięcie 3.2 Budowa i przebudowa dróg lokalnych gwarantujących spójność terytorialną w zakresie włączenia społecznego</p>	<p>- Liczba operacji w zakresie infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego 10 szt.</p>	<p>- Liczba osób korzystająca z nowej lub zmodernizowanej infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego 5 800 osób</p>	<p>Możliwość pozyskania dodatkowych środków, pozwalających zwiększyć skalę inwestycji</p>
--	--	---	---	--	---	---

ROZDZIAŁ 6. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Oceny zgodności operacji z LSR oraz z kryteriami wyboru dokonuje Rada LGD Dorzecza Zgłowiączki, która jest jedynym organem LGD uprawnionym do dokonywania oceny. Decyzje w sprawie wyboru projektów podejmowane są przez organ decyzyjny, Radę, w drodze głosowania. Na poziomie podejmowania decyzji w Radzie musi być spełniony następujący **parytet**: ani władze publiczne - określone zgodnie z przepisami krajowymi- ani żadna z grup interesu nie może posiadać więcej niż 49% praw głosu.

Zasady postępowania z wnioskiem i sposób oceny szczegółowo określa Regulamin Rady i procedura przeprowadzania naboru i wyboru wniosków. Ocena według lokalnych kryteriów wyboru jest trzecim etapem oceny i następuje po pozytywnym przejściu pierwszego etapu wstępna ocena formalna i drugiego etapu - ocena zgodności z LSR. Przed rozpoczęciem pierwszego etapu oceny podpisane są DEKLARACJE BEZSTRONNOŚCI I POUFNOŚCI, więc drugi i trzeci etap oceny nie wymaga powtórzenia deklaracji.

Podczas wyboru premiovane będą operacje spełniające jedno lub kilka z wymienionych kryteriów:

- generujące nowe miejsca pracy, zwłaszcza ponad wymagane minimum,
- innowacyjne,
- przewidujące zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i klimatu,
- realizowane przez podmioty zakładające działalność na obszarze LGD
- ukierunkowane na zaspokajanie potrzeb grup defaworyzowanych
- będą realizowane w miejscowościach poniżej 5 tys. Mieszkańców

LGD w terminie 45 dni od dnia następującego po ostatnim dniu terminu składania wniosków o udzielenie wsparcia na operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD, LGD dokonuje oceny zgodności operacji z LSR, wybiera operacje oraz ustala kwotę wsparcia. Rada dokonuje wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD spośród wniosków, które:

1. zostały złożone w miejscu i terminie wskazanym w ogłoszeniu o naborze,
2. są zgodne z zakresem tematycznym, który został wskazany w ogłoszeniu o naborze,
3. są zgodne z formą wsparcia wskazaną w ogłoszeniu o naborze (premia, refundacja),
4. spełniają dodatkowe warunki udzielenia wsparcia obowiązujące w ramach danego naboru,
5. są zgodne z LSR,
6. można ocenić na podstawie kryteriów wyboru określonych w LSR.

Beneficjenci zamierzający złożyć wniosek o przyznanie pomocy, mogą przy jego przygotowaniu korzystać z pomocy pracowników biura LGD. Złożone w ramach naborów wnioski są przekazywane do Rady LGD celem dokonania ostatecznego wyboru.

6.1. Zasady ustalania wysokości wsparcia:

Wysokość wsparcia przeznaczonego na rozpoczęcie działalności gospodarczej ustala się w wysokości 50 000,00zł. Za ustaleniem wysokości wsparcia w tej wysokości przemawiało wiele przesłanek. Przeprowadzono na naszym obszarze badanie ankietowe skierowane do przedsiębiorców, w którym zdecydowana większość respondentów wskazała, iż będzie ubiegać się o kwotę wsparcia w wysokości do 50 000,00zł. Takie wskazanie respondentów wynika również z faktu, iż na naszym obszarze występuje przewaga małych i drobnych firm. Takie przedsiębiorstwa są najczęstszą formą prowadzenia działalności gospodarczej na naszym obszarze. Ponadto osoby bezrobotne zainteresowane rozpoczęciem działalności gospodarczej mogą skorzystać z dofinansowania przez PUP we Włocławku w wysokości nieprzekraczającej 6- krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia tj.22000,00 zł.(danewww.pup-wloclawek.pl).Ta forma wsparcia cieszyła się dużym zainteresowaniem w PUP. Na rozpoczęcie działalności gospodarczej przeznaczaliśmy w ramach budżetu PROW kwotę 2 000 000,00zł. Mając na względzie dofinansowanie jak największej liczby podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą, kwota wsparcia została ustalona na poziomie 50 000,00 zł.

Wysokości wsparcia na realizację operacji w ramach LSR z zakresu tematycznego rozwijanie działalności gospodarczej - w przypadku podmiotu wykonującego działalność gospodarczą, ustala się w wysokości 70% kosztów kwalifikowanych, ale nie więcej niż 50 000,00 zł. Wysokości wsparcia w przypadku jednostek sektora finansów publicznych jest przyznawana w wysokości 63,63% kosztów kwalifikowanych. W przypadku innych podmiotów wysokość wsparcia wynosi 100%. Pomoc jest przyznawana do wysokości limitu, który wynosi 300 000,00zł. na jednego beneficjenta w okresie realizacji LSR. Limitu nie stosuje się do podmiotów będących jednostką sektora finansów publicznych.

Szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji w tymwzory dokumentów a także lokalne kryteria wyboru zostały zawarte w odrębnych procedurach, stanowiących załączniki do wniosku o wybór strategii.Wysokość wsparcia na działania w ramach osi 7 i 11 RPO ustala się w wysokości do 85% wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu. Jednak każdorazowo na poziomie ogłoszenia konkursu w ramach powyższych działań poziom dofinansowania będzie określony w ogłoszeniu o konkursie.

6.2. Procedura przeprowadzania naborów i wyboru wniosków składanych przez podmioty inne niż LGD, finansowanych z PROW oraz RPO, realizowanych w trybie konkursowym.

Przedstawiony opis procedur został oparty o zapisy Regulaminu organizacyjnego Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki. Konstruując procedury LGD kierowano się założeniami by stworzyć przejrzyste, obiektywne i niedyskryminujące zasady umożliwiające wybór operacji do dofinansowania, które najlepiej sprzyjają wdrażaniu LSR. Wyboru operacji dokonuje się w drodze procedury pisemnej

W celu stworzenia sprawnego i czytelnego dla potencjalnych wnioskodawców systemu przyznawania wsparcia, opracowano następujący zestaw procedur, stanowiących załączniki do Wniosku o wybór Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS):

1. Procedurę ogłaszania naboru wniosków,
2. zasady przeprowadzenia naborów,
3. zasady przeprowadzania oceny zgodności operacji z LSR oraz wyboru operacji do finansowania według kryteriów wyboru,
4. zasady przekazania informacji o wynikach oceny zgodności operacji z LSR i wynikach wyboru,
5. zasady postępowania w przypadku uzyskania przez operację tej samej ilości punktów,
6. zasady rozpatrywania protestu,
7. zasady wycofania wniosku o przyznanie pomocy lub innej deklaracji przez podmiot ubiegający się o wsparcie,
8. zasady wydawania opinii w zakresie zmiany umowy przez wnioskodawcę.

6.3. Informacja na temat realizacji projektów grantowych.

Zgodnie z art. 14 ust. 5 ustawy o rozwoju lokalnym projekt grantowy jest operacją, której beneficjent będący LGD udziela innym podmiotom wybranym przez LGD, zwanym dalej grantobiorcami, grantów będących środkami finansowymi programu powierzonymi przez LGD grantobiorcom na realizację zadań służących osiągnięciu celu tej operacji.

Szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji w tym lokalne kryteria wyboru zostały zawarte w Procedurze naboru, oceny i wyboru grantów w ramach projektów grantowych, stanowiącej załącznik do Wniosku o wybór Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS).

6.4. Informacja na temat realizacji operacji własnych

W przypadku operacji własnych LDG wsparcie może być udzielone pod warunkiem że nikt inny uprawniony do wsparcia w terminie 30 dni od dnia zamieszczenia przez LGD na jej stronie internetowej informacji o planowanej do realizacji operacji własnej nie zgłosi LGD zamiaru realizacji takiej operacji.

Szczegółowa procedura oceny i wyboru operacji została określona w załączniku do Wniosku o wybór Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS).

6.5. Określenie oraz zasady oceny innowacyjności na potrzeby kryteriów wyboru operacji

Innowacja rozumiana jest jako proces polegający na przekształceniu istniejących możliwości w nowe idee i wprowadzenie ich do praktycznego zastosowania. Innowacyjność rozumiana będzie w szerokim znaczeniu.

Innowacyjność w ocenie operacji rozumiana będzie jako:

- planowane wykorzystanie i rozwój nowych, nie stosowanych wcześniej na terenie LGD (lub w niewielkim zakresie), rodzajów produkcji lub usług,
- wprowadzenie całkiem nowego lub znacząco udoskonalonego produktu lub usługi,
- wprowadzenie nowego procesu wytwarzania produktów,
- zastosowanie nowej metody marketingowej,
- zastosowanie nowej metody organizacji w praktyce gospodarczej,
- zastosowanie odnawialnych źródeł energii,
- zastosowanie rozwiązań służących ochronie środowiska i przeciwdziałaniu zmianom klimatycznym,
- nowej organizacji miejsca pracy,
- zakup nowoczesnych maszyn i urządzeń oraz technologii informatycznych dotychczas nie stosowanych w rozwijanej działalności gospodarczej,
- nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów, dziedzictwa, tradycji, przyczyniających się do pozytywnych zmian na obszarze,
- zastosowanie rozwiązań przyczyniających się do zwalczania ubóstwa czy wykluczenia społecznego,
- zastosowanie nowatorskich projektów budowlanych z punktu widzenia technologicznego lub wizualnego,
- zastosowanie metod aktywizujących mieszkańców do działań na rzecz swojej miejscowości,
- partycypacyjny sposób przygotowania planowanej operacji.

Ustalono, że minimalnym wymogiem zaistnienia innowacji jest, aby produkt, proces, metoda marketingowa lub metoda organizacyjna były nowe lub znacząco udoskonalone dla firmy lub obszaru LGD Dorzecza Zgłowiączki.

W celu zachowania przejrzystości i transparentności oceny operacji pod względem innowacyjności, podejście do oceny innowacyjności opisane wyżej będzie powszechnie znane potencjalnym beneficjentom poprzez publikację na stronie internetowej LGD. Skala oceny innowacyjności operacji ujęta została w kryteriach oceny operacji.

ROZDZIAŁ 7. PLAN DZIAŁANIA

Plan działania zakłada realizację LSR w trzech etapach :

- Etap I – od drugiej połowy 2016 do końca 2018 roku,
- Etap II – od początku 2019 do końca 2020 roku
- Etap III – od początku 2021 roku do końca 2022 roku.

Podział na poszczególne etapy wynika z wymogów unijnych nowej perspektywy finansowej na lata 2014-2020, wyznaczenie celów pośrednich na 2018 r. i celów końcowych na 2023 r. i powiązanie wyników z finansowymi karami i nagrodami (tzw. ramy wykonania). Etapy wdrożenia LSR będą podobne co do sposobu, sekwencji i intensywności działań, wzajemnie ze sobą powiązanych. Każdy z tych etapów będzie rozpoczynał się realizacją działań szkoleniowych i doradczych umożliwiających przyszłym wnioskodawcom zdobycie wiedzy niezbędnej do przygotowania dobrych wniosków.

W odniesieniu do założonych etapów realizacji harmonogram został przygotowany w następujący sposób:

- do 31 grudnia 2018% poziom każdego ze wskaźników produktu i rezultatu, który został przewidziany do realizacji w latach 2016 – 2018 osiągnie najmniej 20% ujętych w ramach wykonania oraz zostanie wykorzystane najmniej 20% środków finansowych przeznaczonych na wsparcie realizacji operacji w ramach LSR.
- do 31 grudnia 2021 roku poziom każdego ze wskaźników produktu i rezultatu, który został przewidziany do realizacji w latach 2016 – 2021 osiągnie co najmniej 85% ujętych w ramach wykonania oraz zostanie wykorzystane co najmniej 85% środków finansowych przeznaczonych na wsparcie realizacji operacji w ramach LSR.
- do 31 czerwca 2023 poziom każdego ze wskaźników produktu i rezultatu, który został przewidziany do realizacji w latach 2016 – 2018 osiągnie 100% ujętych w ramach wykonania oraz zostanie wykorzystane 100% środków finansowych przeznaczonych na wsparcie realizacji operacji w ramach LSR.

Szczegółowy podział celów i wskaźników oraz harmonogram ich uzyskiwania został zaprezentowany w Załączniku 3: Plan działania.

ROZDZIAŁ 8. BUDŻET LSR

Budżet Lokalnej Strategii Rozwoju opracowany został przy wykorzystaniu wyników badania potrzeb społeczności lokalnej, przeprowadzonego na podstawie Kart projektów. Podstawą konstrukcji budżetu stały się także rozporządzenia związane z realizacją Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko Pomorskiego na lata 2014-2020 w ramach:

- Osi priorytetowej 7 - Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, działanie 7.1- Rozwój lokalny kierowany przez społeczność
- Osi priorytetowej 11 – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, działanie 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR

oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich- działanie LEADER, cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich”, w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”

Prace nad budżetem podzielone zostały na 3 etapy:

1. Wyliczenie kwot możliwych do pozyskania na realizację LSR na podstawie wyników badań potrzeb społeczności lokalnej przeprowadzonego na podstawie Kart projektu,
2. Ustalenie podziału środków na realizację działań pomiędzy RPO i PROW,
3. Ustalenie podziału środków w ramach poszczególnych celów przedsięwzięć.

Poniżej zaprezentowano podział środków na realizację Lokalnej Strategii Rozwoju

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)				
	PROW	RPO		Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR		
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	10 000 000,00	5 633 604,00	13881060,00		29 514 664,00
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	100 000,00				100 000,00
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00	0,00	0,00	1 656 300,00	1 656 300,00
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00	0,00	0,00	1793 700,00	1 793 700,00
Razem	10 100 000,00	5633 604,00	13881060,00	3450 000,00	33 064 664,00

Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowym środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	3 470 317,42	1983583,92		5 453 901,34
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	2 892 682,58		1 653 416,08	4 546 098,66
Razem	6 363 000,00	1 983 583,92	1 653 416,08	10 000 000,00

W poniższym zestawieniu przedstawiono powiązanie budżetu z celami LSR

cele ogólne	cele szczegółowe	przedsięwzięcia	RPO		PROW
			EFRR	EFS	
Cel ogólny 1 Wspieranie przedsiębiorczości oraz podniesienia kompetencji i aktywności zawodowej społeczności objętej LSR	Cel szczegółowy 1.1 Wsparcie finansowe procesu powstawania firm oraz rozwoju istniejącej przedsiębiorczości na obszarze LGD	Przedsięwzięcie 1.1 Program przedsiębiorczości i aktywizacji zawodowej	1001 550	-	5 000 000
	Cel szczegółowy 1.2 Wzmocnienie szans na rynku pracy grup defaworyzowanych i zagrożonych wykluczeniem		-	1 690 081	-
Cel ogólny 2 Wzrost udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym na obszarze LGD	Cel szczegółowy 2.1 Poprawa stanu i rozwój infrastruktury umożliwiający realizowanie aktywności społecznej mieszkańcom obszaru LSR	Przedsięwzięcie 2.1 Program rewitalizacji obiektów użyteczności publicznej i inicjatyw społecznych, kulturalnych i edukacyjnych	12879 510	-	-
	Cel szczegółowy 2.2 Tworzenie i rozwój oferty aktywizacyjnej i integracyjnej mieszkańców obszaru LSR		-	3943 523	-
Cel ogólny 3 Rozwój turystyki i agroturystyki oraz podniesienie jakości życia mieszkańców w obszarze komunikacji, rekreacji i wypoczynku	Cel szczegółowy 3.1 Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej na obszarze działania LSR	Przedsięwzięcie 3.1 Program rewitalizacji infrastruktury turystycznej wraz z rozbudową i modernizacją bazy rekreacyjnej i kulturalnej na terenie LGD	-	-	2 901 613
	Cel szczegółowy 3.2 Poprawa dostępności niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej		-	-	
	Cel szczegółowy 3.3 Poprawa infrastruktury drogowej na terenie LGD	Przedsięwzięcie 3.2 Budowa i przebudowa dróg lokalnych gwarantujących spójność terytorialną w zakresie włączenia społecznego	-	-	2 098 387
Suma wg działań			13 881 060	5 633 604	10 000 000

ROZDZIAŁ 9. PLAN KOMUNIKACJI STOWARZYSZENIA LGD DORZECZA ZGŁOWIĄCZKI

9.1. Cele ogólne działań informacyjno-promocyjnych

Celem ogólnym Planu Komunikacji Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 jest promowanie LSR, a tym samym Wspólnych Ram Strategicznych 2014-2020, które odzwierciedlają cele Strategii EU2020 zwłaszcza wśród mediów i ogółu mieszkańców LGD oraz rozpowszechnianie informacji o możliwościach wsparcia przewidzianych w Strategii wśród potencjalnych Beneficjentów, którzy będą mogli ubiegać się o przyznanie dotacji w ramach Funduszy Europejskich. Planowane działania mają wzbudzić zainteresowanie oraz zachęcić potencjalnych Beneficjentów do aplikowania o środki, zwiększając liczbę zrealizowanych inwestycji, a przez to wzmocnić konkurencyjność i atrakcyjność Lokalnej Grupy Działania. Celem działań jest ponadto utrwalenie i pogłębienie akceptacji i przychylności mieszkańców obszaru Lokalnej Grupy Działania dla istnienia samych funduszy oraz skutków ich działania w gminach. Cel ogólny działań informacyjno-promocyjnych realizowany jest poprzez wszystkie gminy tworzące Lokalną Grupę Działania.

9.2. Cele szczegółowe działań informacyjno-promocyjnych

Cel ogólny działań informacyjno-promocyjnych jest realizowany poprzez następujące cele szczegółowe:

- informowanie i wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz w procesie realizacji projektów poprzez profesjonalną informację i pomoc w rozliczaniu projektów,
- budowanie pozytywnego wizerunku LGD wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie ich o możliwościach dofinansowania oraz o efektach realizacji LSR oraz bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji,
- zwiększenie poziomu świadomości i wiedzy mieszkańców na temat korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej dla gmin obszaru LGD, uzyskiwanych dzięki napływowi Funduszy Europejskich,
- wzmocnienie pozytywnego wizerunku LGD jako organizacji efektywnie wykorzystującej szanse stwarzane przez członkostwo Polski w Unii Europejskiej,
- wzrost rozpoznawalności i świadomości istnienia Funduszy Europejskich poprzez promowanie skutków dotychczasowego wdrażania funduszy przez gminy obszaru LGD,
- utrwalenie spójnego systemu identyfikacji wizualnej LGD.

Powyższe cele zostaną osiągnięte poprzez intensywne, różnorodne i długofalowe działania informacyjno-promocyjne, których ważnym elementem będą kampanie:

- promocyjno-wizerunkowe, skierowane do mediów, ogółu społeczeństwa oraz dotychczasowych i potencjalnych Beneficjentów,
- informacyjne – adresowane do konkretnych grup potencjalnych Beneficjentów, uprawnionych do korzystania ze środków Unii Europejskiej.

9.3. Działania komunikacyjne oraz odpowiadające im środki przekazu uwzględniające różnorodne rozwiązania komunikacyjne

Dla beneficjentów, potencjalnych beneficjentów oraz pozostałych grup docelowych, zaplanowano następujące działania informacyjno-promocyjne:

1. spotkania informacyjne (m.in.: szkolenia z zakresu pozyskiwania środków zewnętrznych, konferencje, seminaria, warsztaty);
2. publikacja i dystrybucja materiałów informacyjnych i promocyjnych (m.in.: foldery, ulotki, newsletter);
3. udział w targach, wystawach, imprezach masowych i inne spotkania o zasięgu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym;
4. strona internetowa (prowadzenie strony internetowej LGD zawierającej m.in.: informacje o naborach wniosków, kryteria wyboru, dokumenty programowe, bieżące informacje o prowadzonych działaniach) oraz promocja na portalach społecznościowych;
5. promocja i informacja w środkach masowego przekazu (kampanie telewizyjne/radiowe/prasowe);
6. opracowanie jednolitego systemu wizualizacji indywidualnej LGD poprzez opracowanie logotypu wraz z księgą wizualizacji oraz zakup narzędzi promocji typu: rollup, bannery, namiot, długopisy, smycze, torby reklamowe, teczki, opatrzone logo LGD oraz UE.

Treść komunikatów dostosowana będzie do prowadzonych działań promocyjnych:

- informacyjne – tj. treści pozbawione emocji, czyli czysto fachowe i informacyjne – narzędzia: biuletyn, ulotki, dokumenty programowe,
- wizerunkowe – reklama na materiałach promocyjnych spójna z Systemem Identyfikacji Wizualnej, promująca styl, elegancję i profesjonalizm,
- perswazyjne – wszelkie reklamy w telewizji lokalnej, radiowe, prasowe, na plakatach, na autobusach, portalach społecznościowych.

9.4. Grupy docelowe

- **Beneficjenci (projektodawcy) i potencjalni beneficjenci LSR.**

Celem działań informacyjno-promocyjnych adresowanych do ww. grupy docelowej jest zapoznanie, z zasadami korzystania z dostępnej pomocy finansowej oraz zasadami rozliczania operacji. Informacja skierowana do tych grup powinna mieć ponadto charakter motywujący do składania wniosków oraz przedstawiać przykłady dobrych praktyk i zmian na obszarach wiejskich dokonywane w efekcie realizacji programu.

- **Grupy defaworyzowane**

Działania skierowane do tej grupy będą mieć charakter informacyjny i motywujący do podjęcia działań w kierunku podjęcia zatrudnienia. Działania skierowane do tej grupy to głównie spotkania

informacyjne oraz warsztaty i szkolenia, a także komunikaty zachęcające do podjęcia aktywności udostępnione w miejscach ogólnodostępnych (m.in.: tablice ogłoszeń, kurendy).

- **Spółeczność lokalna**

Informacja i promocja PROW 2014-2020 adresowana do społeczności lokalnej wsi w głównej mierze ma na celu informowanie o efektach PROW 2014-2020, zapoznawanie z przykładami dobrych praktyk i pozytywny odbiór programu LEADER. Ze względu na wielkość ww. grupy docelowej działania informacyjne kierowane będą do liderów wsi: sołtysów, aktywnych członków stowarzyszeń lokalnych.

- **Środki masowego przekazu**

Celem działań skierowanych do środków masowego przekazu jest upowszechnienie informacji o działaniach wdrażanych przez LGD w ramach RLKS, o stanie wdrażania LSR, rezultatach i efektach tych działań, o zrealizowanych projektach, dobrych praktykach.

ROZDZIAŁ 10. ZINTEGROWANIE

Integracja powinna obejmować możliwie cały obszar działania LGD, pobudzając do współpracy wszystkie sektory oraz łącząc różne zasoby. Operacje, inwestycje i przedsięwzięcia są w wyniku tego logicznie powiązane i wzajemnie na siebie oddziałują, co umożliwia wykorzystanie całego potencjału dostępnego na danym terenie, dając efekt synergii. Spójne i zintegrowane realizowanie wielu operacji wywołuje również efekt dźwigni, który zwiększa efektywność. Podejście zintegrowane wynika również z faktu, iż planowane w strategii przedsięwzięcia i operacje będą realizowane przez podmioty z różnych sektorów (publicznego, społecznego i gospodarczego), jak również wymagają współpracy różnych podmiotów, których cząstkowe działania przyczynią się do realizacji całości przedsięwzięcia.

Podejście zintegrowane w Lokalnej Strategii Rozwoju Dorzecza Zgłowiączki dotyczy w szczególności:

- wzajemnego powiązania i spójności celów, przedsięwzięć oraz operacji, dzięki czemu ich wzajemne oddziaływanie tworzy efekt synergii i skutkuje uzyskaniem większych korzyści dla całego obszaru. Przykładem wzajemnego powiązania celów ustalonych do realizacji w ramach LSR Dorzecza Zgłowiączki może być korelacja następujących celów - **Cel szczegółowy 1.2 Wzmocnienie szans na rynku pracy grup defaworyzowanych i zagrożonych wykluceniem** poprzez realizowane w jego ramach utworzenia Centrum Integracji Społecznej, którego celem będzie aktywizacja zawodowa i społeczna zagrożonych wykluceniem społecznym mieszkańców gminy, przyczyni się do realizacji celu **Cel szczegółowy 1.1 Wsparcie finansowe procesu powstawania firm oraz rozwoju istniejącej przedsiębiorczości na obszarze LGD**. Cel 1.2 realizowany poprzez aktywizację zawodową (doradztwo zawodowe, trening interpersonalny, szkolenia komputerowe, trening gospodarowania budżetem domowym, poradnictwo indywidualne, szkolenia teoretyczne, praktyczna nauka zawodu, praktyki u pracodawców) pozwoli stać się bardziej przedsiębiorczymi mieszkańców obszaru LGD, co w rezultacie pozwoli na otwieranie nowych drobnych przedsiębiorstw, realizując cel 1.1. Powstające nowe firmy mogą mieć charakter agroturystyczny, który będzie pomagał realizować **cel szczegółowy 3.1- Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej na obszarze działania LSR**.

Kolejnym przykładem jest zintegrowany charakter **Celu szczegółowy 3.2 Poprawa dostępności niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej z celem szczegółowy 2.2 Tworzenie i rozwój oferty aktywizacyjnej i integracyjnej mieszkańców obszaru LSR** oraz z **celem szczegółowy 3.1- Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej na obszarze działania LSR**

Poprzez zwiększenie dostępności do niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej mieszkańcy będą mogli lepiej się aktywizować i integrować na terenie objętym LSR oraz zwiększy się atrakcyjność turystyczna regionu. Imprezy organizowane w ramach celu 3.1 mogą promować lokalne zasoby poprzez fakt włączania tych zasobów terenu w imprezę, np.: imprezy nad Rzeką Zgłowiączką (spływy kajakowe, zawody wędkarskie), która jest zasobem przyrodniczym terenu, imprezy w ciekawych historycznie

miejscach lub zabytkach (inscenizacje rycerskie na zamkach będących zasobami historycznymi, promocja zasobów kulturowych poprzez występy zespołów ludowych w strojach lub degustacje potraw regionalnych podczas imprez). Powyższe przykłady stanowią jedynie namiastkę tego jak ściśle oddziałują i uzupełniają się poszczególne cele oraz operacje w ramach LSR tworząc jej zintegrowany charakter.

- Związków między różnymi podmiotami oraz aktorami lokalnymi, biorącymi udział w realizacji LSR. We wdrażaniu strategii uczestniczą przedstawiciele wszystkich trzech sektorów – społecznego, publicznego i gospodarczego, a realizowane przez nich poszczególne operacje przyczyniają się do osiągnięcia wspólnych celów i tworzą jedną spójną całość. W przypadku Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki przykładem zintegrowanego podejścia w tym zakresie może być promocja i rozwój turystyki realizowana przez wszystkie trzy sektory. Sektor publiczny realizuje przedsięwzięcia związane z poprawą lub rozbudową infrastruktury turystycznej poprzez, wytyczanie szlaków turystycznych po najciekawszych miejscach i zabytkach regionu, tworzenie ścieżek rowerowo-piesznych, renowację zabytków, organizację imprez przyciągających turystów i promujących obszar realizacji LSR. Sektor gospodarczy i społeczny również przyczynia się do rozwoju funkcji turystycznych regionu dzięki tworzeniu gospodarstw agroturystycznych lub innych obiektów hotelowych, rozwojowi usług gastronomicznych i handlowych wokół infrastruktury turystycznej, świadczeniu innych usług dla turystów (przewodnicy turystyczni, wypożyczalnie sprzętu turystycznego), udostępnianiu wiedzy o kulturze i tradycjach podczas imprez i pobytu turystów. Właśnie takie powiązania świadczą o pełnej współpracy i integracji wszystkich sektorów podczas działań związanych z realizacją strategii. Uznać można również, iż wszystkie opisane sektory (publiczny, gospodarczy i społeczny) będą również beneficjentami działań realizowanych w ramach strategii oraz jej efektów. Podniesienie atrakcyjności turystycznej możliwe jest dzięki rozszerzeniu oferty dla odwiedzających o możliwość nabycia lokalnych produktów rękodzielniczych, organizowanie festiwali poświęconych lokalnym tradycjom czy też ginącym zawodom. Rolą LGD będzie wspieranie mieszkańców, organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw, instytucji samorządowych i innych w korzystaniu ze środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i inwestycyjnych
- Komplementarności zasobów naturalnych, historycznych i kulturowych zlokalizowanych na terenie objętym LSR. Korzyści wynikające z posiadania tych zasobów powinny wiązać się razem i wpływać na realizację celów szczegółowych i ogólnych. Zasoby również są wykorzystywane w sposób łączny, co zostało wykazane powyżej podczas omawiania zintegrowanego charakteru celów i sektorów. Przykładem mogą być przytoczone wcześniej imprezy, na których to łączone są zasoby kulturowe związane z folklorem i tradycją (degustacje potraw, występy lokalnych zespołów i artystów) z zasobami przyrodniczymi i historycznymi (imprezy plenerowe, inscenizacje rycerskie). Kolejnym przykładem jest

opisywany rozwój funkcji turystycznej wykorzystujący zarówno zasoby przyrodnicze, historyczne jak i kulturowe dla zwiększenia atrakcyjności regionu.

Zdefiniowane celów i działań, służących ich realizacji nie pozostaje bez związku z innymi dokumentami planistycznymi obowiązującymi na obszarze LGD. Misją przewodnią województwa kujawsko-pomorskiego, na terenie, którego znajduje się obszar LGD, jest podniesienie jego atrakcyjności w strukturze regionalnej Polski i Europy, dzięki utworzeniu odpowiednich warunków do zamieszkania oraz rozwoju gospodarczego z jednoczesnym dążeniem do budowy wewnętrznej spójności, przy zachowaniu różnorodności poszczególnych miejsc występujących na jego obszarze. Cele opracowanej przez Stowarzyszenie LGD Dorzecza Zgłowiączki strategii są bezpośrednio związane z celami przyjętymi na poziomie wojewódzkim, zaś dzięki wykorzystaniu posiadanych zasobów, składających się na specyfikę obszaru LGD, ich realizacja przyczyni się nie tylko do poprawy jakości życia lokalnych mieszkańców, ale także wydatnie wpłynie na rozwój całego regionu. Działania przewidziane do realizacji w ramach strategii Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki zakładają istotną poprawę stanu infrastruktury społecznej i technicznej, w szczególności poprzez tworzenie i modernizowanie bazy dla rozwoju społecznego mieszkańców. Pobudzanie ducha przedsiębiorczości wśród mieszkańców oraz aktywizacja społeczności lokalnych skutkować będzie podniesieniem jakości usług turystycznych oraz poszerzeniem świadomości ekologicznej. Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców oraz różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej doprowadzi do obniżenia stopy bezrobocia w regionie, zaś skuteczność podejmowanych działań może stanowić przykład dla sąsiednich obszarów, zachęcając okolicznych mieszkańców do podjęcia podobnych kroków. Ożywienie gospodarcze przełoży się odpowiednio na wysokość dochodów ludności, a także w dalszej perspektywie rozbuduje rynki, mając istotny wpływ na wzrost zainteresowania inwestorów nie tylko obszarem, ale i całym regionem. Dodatkowo stymulującą będzie działań rozwój turystyki wiejskiej i agroturystyki, co pozwoli na przyciągnięcie turystów, a tym samym wzrost atrakcyjności obszaru.

Opracowana Lokalna Strategia Rozwoju stanowi dokument programowy, będący w swych postanowieniach skorelowany z dokumentami planistycznymi niezbędnymi dla prowadzenia skoordynowanej polityki regionalnej zarówno na poziomie wojewódzkim i krajowym, jak i europejskim. Skuteczna, efektywna i prawidłowa realizacja LSR wymaga zatem jej zgodności ze strategicznymi dokumentami planistycznymi wyższego rzędu. Poniżej ukazano związki zachodzące między niniejszą strategią a dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LGD poprzez powiązania z następującymi dokumentami planistycznymi:

1. Strategia Rozwoju Kraju 2020

Kompleksowa analiza obszaru objętego LSR, przeprowadzone prognozy demograficzne i gospodarcze, a także sformułowane na ich podstawie cele bezpośrednio nawiązują do założeń SRK. W ich wyniku na

obszarze LGD stwierdzono istnienie wielu problemów, wskazanych także w SRK. Cele strategii LGD są zgodne z Obszarami strategicznymi SRK 2020:

- Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka
  - Cel II.2 Wzrost wydajności gospodarki
  - Cel II.4 Rozwój kapitału ludzkiego
    - II.4.1 Zwiększenie aktywności zawodowej,
    - II.4.2- Poprawa jakości kapitału ludzkiego,
- Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna
  - Cel III.1. Integracja społeczna
    - III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym
    - III.1.2. Zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych

W związku z powyższym można stwierdzić, iż cele ogólne obu dokumentów są ze sobą powiązane. Niniejsza LSR jest zgodna zwłaszcza z celami SRK, zakładającymi wzmocnienie konkurencyjności regionów i przedsiębiorstw oraz wzrost zatrudnienia, a także podniesienie poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej i rozwoju obszarów wiejskich.

2. Narodowa strategia spójności

Zidentyfikowane przez Stowarzyszenie LGD Dorzecza Zgłowiączki problemy analizowanego obszaru, będące jedną z podstaw opracowania celów strategicznych są tożsame z celami wyrażonymi w Narodowej Strategii Spójności. Przede wszystkim dotyczy to celu Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej, w ramach którego założono tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości oraz przeciwdziałanie ubóstwu i zapobieganie wykluczeniu społecznemu. Kolejnym celem NSS jest Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski i jej regionów. Ma się to odbywać dzięki rozwojowi infrastruktury ochrony środowiska oraz wsparciu podstawowej infrastruktury społecznej. Cel Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw osiągnięty ma być wskutek wspierania działalności wytwórczej przynoszącej wysoką wartość dodaną, rozwoju sektora usług, poprawy otoczenia funkcjonowania przedsiębiorstw i ich dostępu do zewnętrznego finansowania, budowę społeczeństwa informacyjnego, a także zwiększenie inwestycji w badania, rozwój i tworzenie rozwiązań innowacyjnych. Istotne znaczenie ma także cel Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich, przyczyniający się do poprawy jakości życia mieszkańców.

Zapisy Lokalnej Strategii Rozwoju mają ścisły związek także z celem głównym NSS, zakładającym tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Kompleksowo opracowane cele strategiczne zdefiniowane przez Stowarzyszenie LGD Dorzecza Zgłowiączki bezpośrednio wpisują się w ogólną misję rozwoju wyrażoną w NSS.

3. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020

Identyfikacja obszarów priorytetowych działań w ramach LSR wynika z przeprowadzonej analizy SWOT znajdującej się w PROW 2014-2020. Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, iż szansą na obszarze objętym PROW jest duża różnorodność biologiczna oraz zróżnicowanie krajobrazu obszarów wiejskich, jak również umiarkowanie dobra kondycja siedlisk przyrodniczych występujących na obszarach wiejskich, stwarzają możliwość zachowania lub odtworzenia ich walorów przyrodniczych i krajobrazowych rozumianych jako dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe. Szansą rozwoju obszarów wiejskich jest wzrost zainteresowania tymi obszarami, jako miejscem zamieszkania i odpoczynku a także poprawa warunków życia i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich (głównie poprzez rozwój infrastruktury technicznej, społecznej – w tym turystycznej). Do rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich przyczyniają się również działania na rzecz wykorzystania i promowania potencjału endogenicznego, w tym kulturowego i przyrodniczego tych obszarów. Wykorzystaniu potencjałów endogenicznych oraz aktywizacji społeczności lokalnych w szczególny sposób służy realizacja zintegrowanych lokalnych strategii rozwoju. Duże zasoby pracy i jej relatywnie niskie koszty, wysokie walory kulturowe, przyrodnicze i turystyczne obszarów wiejskich przy ich odpowiednim wykorzystaniu, stanowią potencjał dla rozwoju kraju i rozwoju lokalnego. Natomiast silne więzi społeczne w ramach społeczności lokalnych mogą zostać wykorzystane do rozwoju partnerskiej współpracy na rzecz wykorzystania istniejących potencjałów.

LSR planuje wdrażać projekty przyczyniające się do rozwoju i promocji infrastruktury turystycznej oraz wykorzystujące lokalne, bogate i niezwykle cenne zasoby i bogactwa naturalne, które zdiagnozowane jako silne strony ujęte zostały w analizie SWOT dla obszaru objętego LSR. Cele wyznaczone w LSR skupiają się wokół celu zapisanego w PROW - różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich, ale także celu zakładającego wzrost konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i rynku pracy, a w konsekwencji - wzrost zatrudnienia na obszarach wiejskich.

Cele strategii LGD są zgodne z celami szczegółowymi PROW 2014-2020:

- Cel szczegółowy 3A- Poprawa konkurencyjności producentów rolnych poprzez lepsze ich zintegrowanie z łańcuchem rolno-spożywczym poprzez systemy jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy producentów oraz organizacje międzybranżowe
- Cel szczegółowy 6A- Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw, a także tworzenia miejsc pracy

- Cel szczegółowy 6B- Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich

4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego zawiera szereg propozycji dotyczących działań, których realizacja w założeniu przyczyni się do rozwiązania zidentyfikowanych problemów regionu. Ponadto dokument ten ukierunkowuje rozwój społeczno-gospodarczy na lata 2014–2020, wskazując priorytety i wymagające najpilniejszego rozwiązania problemy. Rola niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju jest identyczna, z zastrzeżeniem lokalnego charakteru celów i operacji oraz istniejących problemów społeczno-gospodarczych, hamujących dalszy rozwój obszaru. Podejmowanie zapisanych w obu tych dokumentach działań pociągnie za sobą ich wzajemne oddziaływanie. W związku z powyższym, dla osiągnięcia pożądaných rezultatów, wymagana jest ich spójność i komplementarność. LSR realizuje postulaty zawarte w RPO WK-P w następujących dziedzinach:

- Oś priorytetowa 1- Wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu
- Oś priorytetowa 4- Region przyjazny środowisku
- Oś priorytetowa 5- Spójność wewnętrzna i dostępność zewnętrzna regionu
- Oś priorytetowa 7- Rozwój lokalny kierowany przez społeczność
- Oś priorytetowa 8- Aktywni na rynku pracy
- Oś priorytetowa 9- Solidarne społeczeństwo
- Oś priorytetowa 10-Innowacyjna edukacja
- Oś priorytetowa 11- Rozwój lokalny kierowany przez społeczność

5. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2007-2020

Zdefiniowane w niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju cele ogólne, uzupełniane przez cele szczegółowe i zmierzające do ich realizacji działania pozostają w związku z celami Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Analiza obu tych dokumentów wykazała, iż założenia LSR są zgodne z następującymi celami wyrażonymi w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego:

- Rozwój nowoczesnej gospodarki
  - Kreowanie warunków przedsiębiorczości i upowszechniania informacji,
  - Wzmacnianie konkurencyjności regionalnej gospodarki rolnej,
  - Promocja rozwoju turystyki.
- Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu
  - Rozwój infrastruktury technicznej,
  - Rozwój infrastruktury społecznej,
  - Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego,
  - Promocja dziedzictwa kulturowego,
  - Zachowanie i wzbogacanie zasobów środowiska przyrodniczego.

6. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Plan określa precyzyjnie główny cel zagospodarowania przestrzennego województwa jakim jest „Zbudowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakości życia mieszkańców”. Cele niniejszej Strategii wpisują się w cel ogólny Planu, szczególnie w cel szczegółowy „Zwiększenie atrakcyjności regionu w wymiarze europejskim, jako pochodnych jego walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, wysokich standardów życia mieszkańców, wysoce sprawnych systemów infrastruktury technicznej, dogodnych powiązań ze światem zewnętrznym”. Analizując dokumenty dostrzegamy silne powiązanie tego celu z celem ogólnym nr 3 tj. „Rozwój turystyki i agroturystyki oraz podniesienie jakości życia mieszkańców w obszarze komunikacji, rekreacji i wypoczynku”.

7. Strategia Rozwoju Powiatu Włocławskiego na lata 2001-2015

Prace nad przygotowaniem niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju uwzględniały wytyczne ze Strategii Rozwoju Powiatu Włocławskiego. Analiza obu tych dokumentów wykazała, iż założenia LSR są zgodne z następującymi celami wyrażonymi w Strategii Rozwoju Powiatu Włocławskiego:

- Dobrze rozwinięta sieć infrastruktury technicznej i czyste środowisko naturalne,
- Poprawa warunków życia mieszkańców,
- Dobrze wykorzystane walory przyrodnicze, kulturowe i uzdrowiskowe.

8. Cele, przedsięwzięcia i działania Lokalnej Strategii Rozwoju są spójne ze strategiami i planami rozwoju gmin terenu LGD. Analizie poddano następujące dokumenty:

- Strategią Rozwoju Gminy Boniewo,
- Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Brześć Kujawski,
- Strategią Rozwoju Gminy Chocień,
- Strategia Rozwoju Gminy Fabianki,
- Strategia Rozwoju Gminy Lubanie,
- Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Izbica Kujawska,
- Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Lubień Kujawski,
- Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Lubraniec,
- Strategią Rozwoju Gminy Włocławek
- Planem Rozwoju Lokalnego 2007-2015 Gminy i Miasta Chodecz.
- Strategia rozwoju Miasta Kowala i Gminy Kowal 2002 – 2020
- Strategia Rozwoju Gminy Baruchowo na lata 2001-2015

Poniżej przedstawiono schemat dotyczący celów ogólnych i szczegółowych niniejszej Strategii w korespondencji z celami Strategii Rozwoju oraz Planami Rozwoju Lokalnego Gmin tworzących Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki.

Cele/gmina	gmina Kowal	Baruchowo	Boniewo	Brześć Kujawski	Chocień	Chodecz	Fabianki	Izbica Kujawska	miasto Kowal	Lubanie	Lubień Kujawski	Lubraniec	Włocławek
Cel ogólny 1													
Wspieranie przedsiębiorczości oraz podniesienia kompetencji i aktywności zawodowej społeczności objętej LSR													
Cel szczegółowy 1.1 Wsparcie finansowe procesu powstawania firm oraz rozwoju istniejącej przedsiębiorczości na obszarze LGD		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X
Cel szczegółowy 1.2 Wzmocnienie szans na rynku pracy grup defaworyzowanych i zagrożonych wykluczeniem	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Cel ogólny 2													
Wzrost udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym na obszarze LGD													
Cel szczegółowy 2.1 Poprawa stanu i rozwój infrastruktury umożliwiający realizowanie aktywności społecznej mieszkańcom obszaru LSR	X	X			X			X			X		
Cel szczegółowy 2.2 Tworzenie i rozwój oferty aktywizacyjnej i integracyjnej mieszkańców obszaru LSR	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X
Cel ogólny 3													
Rozwój turystyki i agroturystyki oraz podniesienie jakości życia mieszkańców w obszarze komunikacji, rekreacji i wypoczynku													
Cel szczegółowy 3.1 Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej na obszarze działania LSR	X	X		X	X			X		X	X		X
Cel szczegółowy 3.2 Poprawa dostępności niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
Cel szczegółowy 3.3 Poprawa infrastruktury drogowej na terenie LGD		X	X	X	X			X			X		X

ROZDZIAŁ 11. MONITORING I EWALUACJA

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki - przyjęła w LSR Procedurę dokonywania ewaluacji i monitoringu przedstawioną w odrębnym Załączniku. Poniżej prezentujemy podstawowe założenia, na których opiera się wskazana procedura.

12.1. Cele przygotowanej procedury ewaluacji dla Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki.

Procedury ewaluacji i monitoringu założenia mają służyć weryfikacji zasadności i efektywności podjętych decyzji, a w przypadku zdiagnozowania potencjalnych problemów lub niedoskonałości, ich poprawie i aktualizacji. Procedury weryfikacyjne obejmą zarówno funkcjonowanie instytucji Lokalna Grupa Działania, np. w zakresie zarządzania, jak i realizowaną Lokalną Strategię Rozwoju, w zakresie jej wdrażania. Monitoring okresowy przyczyni się do weryfikacji stopnia osiąganych wskaźników realizacji, efektywności realizacji budżetu oraz skuteczności działań. Weryfikacja obejmie przy tym realizację procesu finansowania poszczególnych programów oraz skuteczność w realizacji celów podstawowych, tj. udzielania wsparcia wszystkim uczestnikom i beneficjentom projektów i programów.

Ewaluacja będzie zatem prowadzona, aby::

- ustalenie efektów realizacji strategii oraz jej wpływu na osiągnięcie założonych celów,
- poprawienie skuteczności, efektywności i jakości wdrażanych działań,
- wzmocnienie skuteczności w realizowaniu wsparcia dla grup docelowych, ze szczególnym uwzględnieniem zdefiniowanych grup defaworyzowanych.

12.2. Podmioty prowadzące ewaluację:

Zarząd LGD

Zarząd będzie realizował procedurę w zakresie wdrażania LSR, przy ewaluacji on-going oraz kończącej ewaluacji ex-post, przy współpracy zespołów eksperckich lub podmiotu zewnętrznego. Zarząd po każdorazowym przeprowadzeniu badania zleca do Biura LGD przygotowanie raportu z przeprowadzonej ewaluacji, który zostaje przedstawiony do akceptacji Komisji Rewizyjnej Lokalnej Grupy Działania. Ostatnim elementem jest przedstawienie wyników ewaluacji na Walnym Zgromadzeniu Członków LGD.

Zespół Ekspertów (również podmiot zewnętrzny)

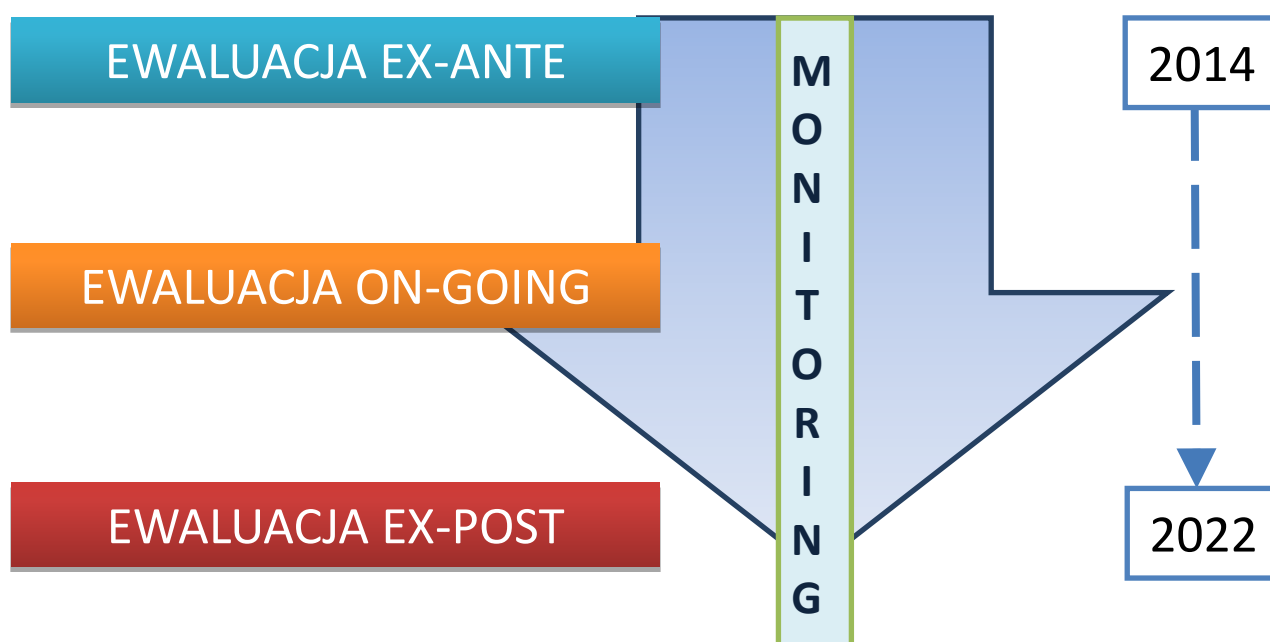
Zespół ten będzie realizował proces ewaluacji w zakresie funkcjonowania LGD w takich obszarach jak jakość świadczonych usług czy ocean pracowników LGD. Zlecenie oceny funkcjonowania LGD na gremium niezależnemu od samego LGD ma na celu zapewnienie bezstronności opinii i obiektywizmu przygotowanych wniosków. Również w tym przypadku badanie i raport z ewaluacji zostaje przedstawiony do akceptacji Komisji Rewizyjnej Lokalnej Grupy Działania a wyniki końcowe ewaluacji zaprezentowane zostaną na Walnym Zgromadzeniu Członków LGD.

Walne Zebranie Członków LGD

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki na lata 2014 – 2020

W trakcie realizacji LSR Walne Zebranie Członków będzie opiniować propozycje Zarządu w sprawie zmian w LSR w przypadku konieczności ich dokonania dla osiągnięcia celów strategii i zaplanowanych wskaźników. WZC będzie opiniować sprawozdania Zarządu w zakresie przeprowadzonych naborów i realizowanych projektów w ramach LSR, oraz ich odniesienia do planowanych wskaźników. Po realizacji LSR nastąpi ocena w zakresie osiągniętych korzyści, uzyskanych wskaźników oraz efektów długoterminowych. Walne Zebranie Członków rozpatrzy i przyjmie również sprawozdanie Zarządu z wykonania LSR przygotowane w oparciu o przeprowadzoną ewaluację, pokazujące osiągnięcie zakładanych celów po zakończeniu realizacji LSR.

Działania monitorujące, weryfikujące oraz aktualizujące prowadzone będą jako ewaluacja ex-ante (wyprzedzająca), ex-post (podsumowująca) oraz on-going (bieżąca, realizowana w trakcie).

12.3. Elementy podlegające procesowi ewaluacji i monitoringowi

Funkcjonowanie LGD

W tym obszarze ocenie podlegać będą elementy mające wpływ na ocenę funkcjonowania LGD, w tym jego efektywność i sprawność zarządzania. Sprawdzane będą takie aspekty funkcjonowania jak operatywność pracy biura LGD i jej organów, prace jego pracowników, skuteczność przepływu informacji, efektywność działań promocyjnych, współpracy międzyregionalnej, w tym z innymi Lokalnymi Grupami Działania, oraz skuteczność w aktywizacji lokalnej społeczności.

Wdrażanie LSR

W tym obszarze ewaluacji badaniu podlegać będzie proces realizacji LSR. Weryfikowany będzie przebieg wdrażania strategii oraz jego zgodność z założeniami, zgodność realizacji celów i wskaźników z

dokumentami nadrzędnymi i wpływ operacji na realizację celów. Ponadto ocenie poddana będzie efektywność wykorzystania budżetu oraz jakość i skuteczność ustalonych kryteriów wyboru operacji i procedur (w tym przebieg konkursów).

Wnioski uzyskane z prowadzonych analiz w ramach monitoringu, ewaluacji funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR będą przedstawiane do oceny i dyskusji na spotkaniach Zarządu, Rady oraz Komisji Rewizyjnej, w celu ustalenia, które z wniosków płynących z przeprowadzonych analiz warto wykorzystać w dalszej realizacji LSR oraz pracy LGD, zgodnie z zasadami dokonywania takich zmian opisanymi w LSR, statucie oraz odpowiednich dokumentach prawnych LGD.

Czas, sposób i okres objęty pomiarem:

Czas realizacji działań monitorujących i ewaluacyjnych oraz okres objęty pomiarem

1. Działania poprzedzające (ewaluacja ex-ante) – niezbędne za każdym razem na etapie planowania ewentualnej realizacji przedsięwzięć i programów, w celu weryfikacji zakresu i typów operacji, realizowane w terminach ustalanych na bieżąco, w zależności od potrzeb aktualizacyjnych LSR. W miarę postępów w realizacji LSR istnieje prawdopodobieństwo zmniejszenia skali kosztów, generowanych w ramach programów i projektów, co może skutkować powstaniem nadwyżki finansowej. Aby tę nadwyżkę efektywnie zagospodarować, należy odpowiednio wcześniej zdiagnozować taką sytuację oraz zaplanować jej wykorzystanie na inne typy działania lub wprowadzenie projektów własnych LGD.

2. Działania bieżące, podejmowane w trakcie realizacji (ewaluacja on-going) – z uwagi na długi okres realizacji LSR konieczne będzie regularne, bieżące przeprowadzanie analiz i ocen wyników wdrażania strategii aby umożliwić niezbędną, efektywną i zrealizowaną na czas korektę realizacji opracowanej strategii. Ewaluacja ta obejmie zarówno funkcjonowanie GD jak i wdrażanie LSR. Działania ewaluacyjne powiązane będą z określonymi na potrzeby strategii kamieniami milowymi wdrażania LSR. Uruchamiane będą dwukrotnie: w trzecim (2018) roku realizacji LSR, obejmując swoim badaniem okres za lata 2016 – 2018, oraz w szóstym (2021) roku realizacji LSR, obejmując swoim badaniem lata 2019-2021.

3. Działania podsumowujące (ewaluacja ex post) – podejmowane jeden raz, po ostatnim roku realizacji strategii i na zakończenie jej wdrażania, zawierające analizy i oceny o charakterze strategicznym.

Sposób prowadzenia ewaluacji:

Zarówno ewaluacja on-going jak i oraz ex-ante prowadzona będzie w oparciu o techniki i narzędzia przygotowane przez Zespół Ekspertki oraz Radę LGD. Ich zakres przygotowany zostanie z uwzględnieniem konieczności postawienia właściwych pytań ewaluacyjnych, wynikających z zastosowanych kryteriów ewaluacyjnych (jak wskazano powyżej). Bieżący monitoring prowadzony będzie na bazie przygotowanych przez Biuro LGD formularzy (w tym ankiet oceniających i monitorujących, oświadczeń beneficjentów, zestawień i sprawozdań przygotowywanych i udostępnionych beneficjentom etc.) Na tej podstawie będą

powstawać sprawozdania roczne. Powstałe na zlecenie Zarządu LGD raporty z ewaluacji, zarówno w zakresie funkcjonowania LGD jak i realizacji LSR, przygotowane przez biuro LGD, przy wsparciu ekspertów i z wykorzystaniem opisanych wcześniej technik, przedłożone zostaną do akceptacji Komisji Rewizyjnej LGD oraz przedstawione na Walnym Zgromadzeniu Członków Stowarzyszenia.

Za proces monitoringu LSR i LGD odpowiedzialny jest Dyrektor biura LGD. Proces monitoringu obejmuje następujące elementy:

- a) Postęp wdrażania LSR (budżet, wskaźniki) będzie monitorowany na bieżąco na podstawie informacji o zleceniach płatności przekazanych przez SW.
- b) Badanie efektywności świadczonego doradztwa przez pracowników biura LGD . Badanie to jest przeprowadzane raz na kwartał. Zasady badania efektywności zostały dokładnie opisane w Regulaminie Pracy Biura Stowarzyszenia Lokalna grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki.
- c) Na koniec każdego roku (począwszy od roku 2017) Dyrektor biura LGD sporządza sprawozdanie o postępie realizacji LSR w danym roku kalendarzowym. Sprawozdanie to zawiera w szczególności informacje o poziomie realizacji wskaźników i wykorzystaniu budżetu jak również informację o efektywności świadczonego doradztwa przez pracowników biura LGD. Sprawozdanie to przedstawiane jest na najbliższym walnym w roku następnym, po roku którego dotyczy sprawozdanie.

Dane do przeprowadzania monitoringu LGD będzie pozyskiwało z raportów przekazanych LGD przez SW, ankiet monitorujących(od wnioskodawców po realizacji).

Sposób wykorzystywania wyników ewaluacji i analizy danych monitoringowych

Raporty z dwukrotnie przeprowadzonych ewaluacji on-going posłużą do wprowadzenia ewentualnych korekt do LSR, wynikających z okresowej analizy i oceny wdrażania LSR oraz wynikających z niej rekomendacji. Materiałem wyjściowym do ewaluacji on-going oraz, na ich podstawie, planowanych nowych przedsięwzięć w LSR, będą sprawozdania roczne. Wyniki monitoringu będą przedstawiane na Walnym Zebraniu Członków. Na zebraniu tym będą pozyskiwane rekomendacje do wprowadzenia ewentualnych zadań służących poprawie postępu wdrażania LSR i poprawie efektywności świadczonego doradztwa przez pracowników biura LGD.

ROZDZIAŁ 12. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Zgodnie z prawem unijnym oraz krajowym, postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko stanowi istotny element procesu inwestycyjnego. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Dorzecza Zgłowiączki wystąpiła dnia 02.10.2015r. z wnioskiem o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach na realizację przedsięwzięcia do Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego oraz Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Bydgoszczy uzgodniła o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Lokalne Strategie Rozwoju w ramach Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS) w okresie programowania 2014-2020 obejmującej obszar 13-stu gmin powiatu włocławskiego, tj.: Boniewo, Brześć Kujawski, Baruchowo, Chocień, Chodecz, Fabianki, Izbica Kujawska, Kowal, Lubień Kujawski, Lubanie, Lubraniec, Włocławek, miasto Kowal”. W przedłożonym wniosku do RDOŚ nie wskazano konkretnych inwestycji (tj. szczegółowych parametrów przedsięwzięć, takich jak lokalizacja, typ oraz skala, czy też powierzchnia zabudowy). Zaznaczono jednak, iż wdrażane zadania będą realizowane w sposób niezagrażający środowisku oraz zdrowiu i życiu ludzi, a niektóre z nich mogą wymagać przeprowadzenia procedury oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko. Należy zaznaczyć, iż projekty, które zostaną ujęte w dokumencie stanowiąc będą jedynie koncepcję dalszych działań, których skonkretyzowanie nastąpi stosownie do etapu ich realizacji. W świetle braku wiedzy na temat konkretnych danych dotyczących proponowanych projektów, przedstawione uszczegółowienie, stanowi z punktu widzenia ochrony środowiska, niewielką modyfikację ustaleń zawartych w przyjętej „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020” i w „Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”. Dla ww. dokumentów przeprowadzone zostały postępowania SOOŚ w trybie cyt. ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Nie występuje zatem zasadność powielania procedury ocenowej, mając na względzie, w szczególności stopień ogólności informacji zawartych w opracowywanym dokumencie. Wobec powyższego oraz biorąc pod uwagę uwarunkowania wskazane w art.49 ww. ustawy, **uzgodniono odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla przedmiotowego projektu.**

Państwowy Wojewódzki Inspektorat Sanitarny uzgodnił możliwość odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu pn. „Lokalna Strategia Rozwoju w ramach Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS) w okresie programowania 2014-2020 obejmującej obszar 13-stu gmin powiatu włocławskiego tj.: Boniewo, Brześć Kujawski, Baruchowo, Chocień, Chodecz, Fabianki, Izbica Kujawska, Kowal, Lubień Kujawski, Lubanie, Lubraniec, Włocławek i miasto Kowal”. Z przedłożonych materiałów wynika, że ww. projekt dokumentu dotyczy obszarów więcej niż jednej gminy. Obejmuje obszar 13-stu gmin powiatu włocławskiego tj.: Boniewo, Brześć Kujawski, Baruchowo,

Choceń, Chodecz, Fabianki, Izbica Kujawska, Kowal, Lubień Kujawski, Lubanie, Lubraniec, Włocławek i miasto Kowal. Sporządzona Lokalna Strategia Rozwoju stanowi instrument realizacji założeń „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020+”, poprzez wykorzystanie między innymi środków unijnych, w tym pochodzących z „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”.

Opracowany dokument dotyczy wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu, jest to uszczegółowienie dokumentu „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020+”. Pomimo, że realizacja niektórych przedsięwzięć wyznaczonych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju będzie mogło wymagać przeprowadzenia procedury administracyjnej zakończonej uzyskaniem decyzji określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia to z uwagi na brak szczegółowych parametrów przedsięwzięć inwestycyjnych takich jak lokalizacja, typ, skala, powierzchnia zabudowy ich skonkretyzowanie nastąpi stosowanie do etapu realizacji. W związku z powyższym, biorąc pod uwagę łączne uwarunkowania wynikające z art 49 ww. ustawy, **przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko nie jest konieczne.**

ROZDZIAŁ 13. INNOWACYJNOŚĆ

13.1. Uzasadnienie podejścia innowacyjnego dla przedsięwzięć planowanych w ramach LSR

Innowacja - stanowi nową (dla organizacji, społeczności czy cywilizacji), wprowadzoną przez człowieka wartość bądź jakość dotyczącą jej celów i/lub sposobów ich realizacji.

Przyjęty przez Radę Europejską w roku 2000 w Lizbonie plan rozwoju Unii Europejskiej do roku 2010, tzw. Strategia Lizbońska, zakłada uczynienie z obszaru zjednoczonej Europy najbardziej konkurencyjnego dynamicznego regionu gospodarczego na świecie. Jednym z filarów Strategii Lizbońskiej, obok liberalizacji gospodarki, rozwoju przedsiębiorczości oraz spójności społecznej jest innowacyjność, która w założeniach strategii ma być głównym motorem rozwoju gospodarczego Wspólnoty. Szczególnie istotna rola innowacyjności została także potwierdzona w 2005 roku w Odnowionej Strategii Lizbońskiej i Europejskiej Karcie Małych Przedsiębiorstw, czyli dokumencie wytyczającym główne cele wspierania przedsiębiorczości przez UE. Większość dokumentów strategicznych UE kładzie nacisk na promowanie innowacyjności, a dodatkowo każde z państw członkowskich na swój sposób stara się wspierać innowacyjne projekty ze środków krajowych.

Z doświadczeń programu Leader wynika, iż jedną z jego najtrudniejszych do zrozumienia i wprowadzenia w praktyczne działanie cech jest właśnie innowacyjność.

Ważnym elementem, który wynika z podejścia LEADER są rozwiązania „oddolne”, czyli zaangażowanie różnych środowisk w proces budowania LSR i jego wdrażania. W tej sytuacji mamy do czynienia z nowymi procesami oraz nową organizacją przygotowania i realizacji przedsięwzięć dotąd niewykonywanych na tym obszarze. Bez wątplenia kolejne lata wdrażania LSR dla Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki spowodują transfer i adaptację innowacji z zewnątrz, nowe rozwiązania dla stałych problemów na wsi, których inne środki interwencyjne nie były w stanie rozwiązać w sposób zadawalający i trwały (np. poprzez projekty współpracy z partnerami krajowymi i zagranicznymi). W ten sposób dojdzie do wykorzystania lokalnych zasobów, poprzez niestosowane wcześniej rozwiązania, które będą mogły być z powodzeniem wykorzystane na innych obszarach.

13.2. Powiązanie zaproponowanych innowacyjnych rozwiązań z wykorzystaniem lokalnych zasobów

Zdecydowana większość projektów wykorzystuje lokalne zasoby, choć większość w sposób tradycyjny. Bardzo ważnym elementem jest dokonanie próby powiązania logicznego zasobów zarówno krajoznawczo - przyrodniczych, kulturowych, historycznych jak i gospodarczych w ramach przewidywanych przedsięwzięć.

Realizowane projekty przyczynią się m.in. do stworzenia i wypromowania produktu lokalnego w powiązaniu z działaniami na rzecz poszanowania środowiska naturalnego i kulturowego przy wykorzystaniu

dziedzictwa przyrodniczego i kultury regionalnej. Spowoduje to ożywienie gospodarcze, modernizację rolnictwa a przede wszystkim rozwój turystyki i innych form krótkiego wypoczynku

13.3. Innowacyjne, niestosowane wcześniej na danym obszarze rozwiązania w ramach realizowanych operacji

Większość projektów będą stanowiły przedsięwzięcia nowe na obszarze LGD. Działania podejmowane w ramach realizacji LSR służyć będą integracji i budowaniu partnerstwa lokalnego. Możliwość celowego planowania przedsięwzięć gospodarczych w oparciu o różnorodne wykorzystanie zasobów przyczyni się do poprawy stanu niedostatecznej infrastruktury turystycznej, poszerzenia dostępnego na miejscu wachlarza usług, ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprawę infrastruktury społecznej. Wdrożenie LSR zwiększy poczucie wartości mieszkańców oraz ich odpowiedzialności za rozwój obszaru i swój własny, a uzupełniające się przedsięwzięcia rzutować będą na wzrost jakości życia każdej jednostki i całej wspólnoty. Zaproponowane rozwiązania innowacyjne wiążą się z szerokim wykorzystaniem wszystkich zasobów, tj. ludzkich, przyrodniczych, kulturowych, historycznych i finansowych. Równoczesne ich wykorzystanie w tak dużej skali i przez tak dużą liczbę podmiotów nie było nigdy dotąd planowane ani stosowane na tym obszarze. Nowością jest również skala planowanych działań związanych z zaspokajaniem potrzeb kulturalnych, rekreacyjnych czy społecznych.

13.4. Możliwość stosowania zaprezentowanych innowacyjnych rozwiązań na innych obszarach.

Większość projektów i przedsięwzięć realizowanych na obszarze LGD Dorzecza Zgłowiączki może być również zrealizowana na innych obszarach. Nowy produkt lokalny czy oferty związane z turystyką krótkoterminową (w tym agroturystyką) stanowić mogą dla mieszkańców niedalekiego Włocławka atrakcyjną alternatywę zagospodarowania czasu wolnego i pozwolą na spędzanie go w nowatorski sposób. Doświadczenia te będzie można wykorzystać również na innych obszarach, zwłaszcza położonych wokół dużych miast, gdzie brakuje pomysłów na wykorzystanie wewnętrznego potencjału, współpracę przynoszącą mieszkańcom wymierne korzyści.

Projekt modelowy – Centrum Integracji Społecznej

Spośród przygotowanych projektów szczególnie istotny z punktu widzenia aktywizacji zawodowej i społecznej zagrożonych wykluczeniem społecznym mieszkańców gmin, jest projekt utworzenia trzech ośrodków pomocy i integracji pod nazwą Centrum Integracji Społecznej. Celem powstania Centrum będzie aktywizacja zawodowa i społeczna osób, które, z różnych przyczyn, znalazły się w trudnej sytuacji na rynku pracy. Trudności ze znalezieniem pracy napotyka dziś wiele grup społecznych. Do grup tych należą m. in.: osoby niepełnosprawne, uzależnione, bezdomne, opuszczające zakłady karne czy też ofiary przemocy w rodzinie. Specyfika tych grup jest bardzo różna, jednakże w każdej z nich występują osoby z silną motywacją do podjęcia pracy.

Reintegracja społeczna obejmuje prowadzenie kursów, warsztatów i konsultacji indywidualnych. Za organizację tych form wsparcia odpowiedzialni są psycholodzy specjalizujący się w pracy z osobami niezatrudnionymi. Celem zajęć jest wzmocnienie kompetencji osobistych i społecznych ważnych w życiu osobistym i zawodowym. Uczestnicy kursów poznają m. in. swoje mocne i słabe strony, korzyści ze wzmocnienia poczucia własnej wartości czy też sposoby przezwycięzania barier utrudniających komunikację. Rozwijając kompetencje osobiste i społeczne uczestnicy dostosowują się do aktualnych wymagań rynku pracy. Pracodawcy bowiem coraz częściej doceniają osoby pewne siebie, umiejące odpowiednio się zaprezentować i skutecznie komunikować.

Aktywizacja zawodowa polega na podnoszeniu kwalifikacji poprzez szkolenia i kursy przyuczające do zawodu. W Centrum Integracji Społecznej realizowane będą szkolenia m.in. z języka angielskiego oraz podstaw obsługi komputera. Możliwe jest także skorzystanie z kursów przyuczających do zawodów, w których istnieje zapotrzebowanie na pracowników. Ponadto, ważną częścią aktywizacji zawodowej jest realizowane w Centrum Integracji Społecznej poradnictwo indywidualne prowadzone metodą coachingu.

Dotychczasowe doświadczenia podobnych instytucji wskazują, iż jest to skuteczna forma aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych i ograniczania ubóstwa, dzięki której nawet 60-80% uczestników podejmuje zatrudnienie.

Podsumowanie

Wszystkie przedsięwzięcia planowane do realizacji w ramach LSR mają charakter innowacyjny poprzez nowatorskie podejście do realizacji pomysłów i rozwiązań na terenie 13 gmin Stowarzyszenia LGD Dorzecza Zgłowiączki. **Przejawem innowacyjności procesu decyzyjnego dotyczącego przedsięwzięć planowanych do realizacji przez LGD Dorzecza Zgłowiączki po raz pierwszy na tak dużą skalę jest możliwość wpływu mieszkańców i organizacji społecznych na działania jakie będą realizowane na ich terenie.** Podmioty publiczne zaangażowane w procesy realizacji przedsięwzięć LSR, czyli gmin miejsko - wiejskich: Brześć Kujawski, Chodecz, Lubień Kujawski, Izbica Kujawska, Lubraniec, gmin wiejskich: Boniewo, Baruchowo, Choceń, Fabianki, Kowal, Lubanie, Włocławek oraz miasto Kowal, mają możliwości bezpośredniego rozwiązywania najpilniejszych potrzeb mieszkańców. Podejmowanie procesów decyzyjnych przez wspólne gremium przedstawicieli różnych środowisk dało możliwości dyskusji, porównań oraz wychwycenia najlepszych wzorców z poszczególnych gmin. Wspólne gremium, uzupełnione o ekspertów, decyduje o możliwościach zastosowania na całym terenie realizacji LSR rozwiązań, sprawdzonych w innych krajach Unii Europejskiej lub innych regionach kraju, gdzie z powodzeniem wykorzystuje się lokalne zasoby do stymulowania wzrostu jakości życia mieszkańców.

Poszczególne przedsięwzięcia mające innowacyjny charakter, wzajemnie się uzupełniają, tworzą logiczne związki, wzajemnie na siebie oddziałują stymulując w ten sposób realizację zakładanych w LSR

celów. Przejawem innowacyjnego podejścia do planowanych w LSR przedsięwzięć, jest sposób wykorzystania lokalnych zasobów historycznych, kulturowych, przyrodniczych, dywersyfikacja możliwości dodatkowego zarobkowania poprzez rozwój nowych rodzajów usług, które dotychczas nie były popularne, a z powodzeniem wykorzystywane są gdzie indziej, w szczególności w krajach Unii Europejskiej. Innymi słowy - innowacyjność będzie polegała na transferze i adaptacji sprawdzonych rozwiązań wykorzystania walorów lokalnych, do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru, na którym będzie realizowana LSR.

